

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ

**БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ
ДЗВО «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

КАФЕДРА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ, ОХОРОНИ ПРАЦІ ТА ДИЗАЙНУ

Галина КОССОВА-СІЛІНА

**ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Біла Церква 2024

Рецензенти:

Білик Надія Іванівна, докторка педагогічних наук, доцент, професорка кафедри педагогічної майстерності та інклюзивної освіти, Полтавська академія неперервної освіти ім. М. В. Остроградського;

Пехарєва Альона Станіславівна, кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри спеціальної педагогіки, психології та інклюзивної освіти Харківської гуманітарно-педагогічної академії

Автор-розробник:

Коссова-Сіліна Г.О., кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти

Коссова-Сіліна Г.О. Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану: навчально-методичний посібник / Галина Коссова-Сіліна. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2024. 129 с.

Актуальність видання визначається правами осіб з особливими освітніми потребами на здобування якісної освіти з урахуванням їх потреб та можливостей та необхідністю відповідної підготовки фахівців ЗП(ПТ)О до виконання завдань інклюзивного навчання в умовах воєнного стану.

Посібник розроблено з метою розвитку готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у тому числі здобувачів – внутрішньо переміщених осіб, постраждалих під час воєнних дій.

Посібник стане у нагоді педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О, які здійснюють інклюзивне навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, керівникам ЗП(ПТ)О для розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного часу, слухачам курсів підвищення кваліфікації для розвитку власної інклюзивної компетентності, батькам, зацікавленим особам.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О В ЄДИНІЙ ОСВІТНЬО-ЦИФРОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ БІНПО	7
1. Моделювання процесу розвитку інклюзивної компетентності педагога ЗП(ПТ)О в єдиній освітньо-цифровій екосистемі БІНПО	7
2. Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в курсовий (атестаційний) період	11
3. Науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсний (міжатестаційний) період	15
РОЗДІЛ 2. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ. ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ: ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА ДЛЯ КОРОТКОСТРОКОВИХ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ	21
РОЗДІЛ 3. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС	47
ТЕМА 1. Історичний дискурс, сучасні тенденції та нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О	47
1. Історичний дискурс та соціокультурний контекст ставлення до осіб з порушеннями розвитку	47
2. Розвиток системи освіти осіб з особливими потребами в Україні: від сегрегації до інклюзії	51
3. Нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О	55
Питання для самоконтролю до теми 1	58
Література до теми 1	59
ТЕМА 2. Порядок організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О	61
1. Теоретичні аспекти, напрями та зміст психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами	61
2. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти	65
3. Забезпечення додаткової підтримки для здобувачів освіти – внутрішньо переміщених осіб	67
4. Індивідуальна траєкторія розвитку здобувача освіти з особливими освітніми потребами	71
Питання для самоконтролю до теми 2	74
Література до теми 2	75
ТЕМА 3. Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О	78
1. Принципи та умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О	78
2. Універсальний дизайн та розумне пристосування в освіті	81
3. Цифрова інклюзія як інструмент розумного пристосування. Мобільні застосунки для осіб з порушеннями комунікації	83
4. Рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища	90

Питання для самоконтролю до теми 3	92
Література до теми 3	93
ТЕМА 4. Оцінка розвитку інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О.	94
Технологія «Індекс інклюзії»	
1. Моніторинг інклюзивного освітнього середовища	94
2. Показники та алгоритм оцінки розвитку інклюзивного середовища	95
3. Технологія оцінювання інклюзивного освітнього середовища. «Індекс інклюзії закладу професійно-технічної освіти»	97
Питання для самоконтролю до теми 4	99
Література до теми 4	99
ТЕМА 5. Методика психосоціального розвитку та підтримки учасників навчально-виховного процесу ЗП(ПТ)О	101
1. Тренінг психосоціального розвитку для старших підлітків та юнаків	101
2. Психосоціальна підтримка та консультування батьків	107
Питання для самоконтролю до теми 5	112
Література до теми 5	112
ПЕРЕЛІК ТЕМАТИКИ ТВОРЧИХ ВИПУСКНИХ РОБІТ	113
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	114
ВИСНОВКИ	116
ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ	117
ЛІТЕРАТУРА	119
ДОДАТКИ	122
Додаток А. Орієнтовні тематика та зміст випускних робіт з питань інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в ЗП(ПТ)О	122
Додаток Б. Дослідження професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання	126
Додаток В. Дорожня карта (покроковий порядок) для організації навчання учня з особливими освітніми потребами в групі закладу професійної (професійно-технічної) освіти	128
Додаток Г. Вправа «Ідеальна дитина»	129

ПЕРЕДМОВА

Демократичні перетворення, що передбачають входження України в європейський та світовий освітній простір, зумовили зміну ставлення суспільства до проблем інклюзії, яка є пріоритетною в освітній політиці держави. Інклюзія в освіті визначається як система освітніх послуг, гарантованих державою, яка базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (Закон України «Про освіту», 2017).

Особливої актуальності та нового змісту інклюзивне навчання набуло з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України. Сьогодні система професійної (професійно-технічної) освіти зазнає надзвичайного стресу через такі фактори, як міграція, динамічні економічні зміни, спричинені війною, та брак фінансування, що посилюється потребою в обороні країни.

З огляду на існуючу загрозу життю й здоров'ю, здобувачі П(ПТ)О були вимушені переїхати до інших регіонів України та/або за її межі. Крім того, деякі здобувачі проживають у районі ведення військових (бойових) дій або перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні).

Наразі життєво необхідним є, по-перше, здійснення психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді, постраждалої від військових дій (внутрішньо переміщені особи; особи, що пережили насильство або психотравмуючу ситуацію; втратили близьких; мають стресову реакцію на події в країні, психологічні травми тощо), по-друге, розвиток навичок саморегуляції та стресостійкості безпосередньо у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, що є необхідною умовою виконання ними своїх професійних обов'язків.

Попри значні зусилля щодо підготовки фахівців ЗП(ПТ)О до реалізації завдань інклюзивного навчання, формування та розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану та невизначеності, актуальною проблемою залишається розв'язання суперечності між потребами сучасного суспільства у висококваліфікованих педагогічних кадрах, здатних до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами й фактичним рівнем їхньої готовності до виконання інклюзивних функцій.

Вирішальна роль у процесі розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О належить закладам неперервної професійної освіти. Саме у системі неперервної професійної освіти можна подолати розрив між здобутою професійною підготовкою педагогів у закладах вищої освіти, що донедавна не передбачала формування інклюзивних знань і вмінь, та сучасними вимогами, аргументованими розвитком науки й суспільства, викликами сьогодення.

Посібник «Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану» розроблено з метою розвитку готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у тому числі, внутрішньо переміщених осіб, в умовах воєнного стану та невизначеності.

Посібник складається з трьох розділів. У першому розділі «Розвиток інклюзивної компетентності педагога ЗП(ПТ)О в єдиній освітньо-цифровій екосистемі БІНПО» представлено результати моделювання системи розвитку інклюзивної компетентності педагога ЗП(ПТ)О та практичні аспекти реалізації цієї моделі. Зокрема, висвітлено зміст підготовки фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в курсовий (атестаційний) період; особливості науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсний (міжатестаційний)

період; можливості використання ресурсів єдиної освітньо-цифрової екосистеми БІНПО для вивчення й поширення кращих освітніх практик організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

У другому розділі представлено освітньо-професійну програму для короткострокових курсів підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки», яка визначає науково обґрунтований зміст і структуру навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації, основні вимоги до розвитку їхніх компетентностей. Зміст програми орієнтований на реалізацію принципів і моделей відкритої освіти, інтегруючи основні методологічні підходи і принципи освіти дорослих.

Третій розділ «Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О: навчально-методичний комплекс» містить матеріали для опанування змісту модулів з тематики інклюзивного навчання, які пропонуються слухачам курсів підвищення кваліфікації БІНПО. Тематика змістовно охоплює усі аспекти розвитку інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О, у тому числі, порядок організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, у тому числі, в період воєнного стану; оцінка розвитку інклюзивного середовища з використанням технології «Індекс інклюзії». В розділі представлено питання для самоконтролю засвоєння матеріалу за кожною темою, тестові завдання для оцінювання отриманих знань та перелік тематики творчих випускних робіт.

Посібник стане у нагоді педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О, які здійснюють інклюзивне навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, керівникам ЗП(ПТ)О для розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища, слухачам курсів підвищення кваліфікації для розвитку власної інклюзивної компетентності, батькам, зацікавленим особам.

РОЗДІЛ 1.

РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ЗП(ПТ)О В ЄДИНІЙ ОСВІТНЬО-ЦИФРОВІЙ ЕКОСИСТЕМІ БІНПО

1.1. Моделювання процесу розвитку інклюзивної компетентності педагога ЗП(ПТ)О в Єдиній освітньо-цифровій екосистемі БІНПО

З початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України, особливої актуальності та нового змісту набула проблема інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О на практиці стикаються з необхідністю забезпечення психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді, постраждалої від військових дій (внутрішньо переселені особи; особи, що пережили насильство або психотравмуючу ситуацію; втратили близьких; мають стресову реакцію на події в країні, різноманітні психологічні травми тощо), тобто ця категорія учнів має характеристику «особи з особливими освітніми потребами».

З іншої сторони, фахівці ЗП(ПТ)О сьогодні особливо потребують розвитку власних навичок саморегуляції та стресостійкості, це є необхідною умовою виконання ними своїх професійних обов'язків в умовах воєнних дій та невизначеності.

Вирішальна роль у процесі розвитку інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О належить закладам неперервної професійної освіти. Саме у системі неперервної професійної освіти можна, по-перше, подолати розрив між здобутою професійною підготовкою педагогів у закладах вищої освіти, що донедавна не передбачала формування інклюзивних знань і вмінь, та сучасними вимогами, аргументованими розвитком науки й суспільства; по-друге, сформуванню та розвинути навички саморегуляції та стресостійкості фахівців ЗП(ПТ)О, що є умовою збереження психічного здоров'я та якісного виконання своїх посадових обов'язків.

Завдяки неперервному характеру професійної освіти, її здатності оперативно реагувати на зміни в суспільстві, педагогічні працівники можуть у стислі терміни здобути якісні знання, уміння й навички, необхідні для інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами. У цьому сенсі роль неперервної професійної освіти є вирішальною.

У ході розроблення моделі розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О ми звернулися до поширеного методу моделювання.

Моделювання - це створення моделі, абстрагування речей з метою їх розуміння та однозначний письмовий опис речей. Процес встановлення моделі системи також називають моделюванням. Моделювання є важливим засобом і передумовою вивчення системи. Будь-який процес, у якому модель використовується для опису причинно-наслідкового зв'язку чи взаємозв'язку системи, належить до моделювання [1]. Модель (від лат. *modulus* – міра, аналог, зразок) – це опис об'єкта дослідження (предмета, явища або процесу) будь-якою формалізованою мовою, що складений із метою вивчення його властивостей. Кожна модель являє собою систему компонентів, які містять об'єктивну й достатньо повну інформацію про об'єкт або процес, що вивчається [1]. Модель завжди пов'язана з ціллю і розроблена для певної мети. Модель служить дослідницьким інструментом, який використовується для отримання інформації про ціль, яку саму по собі неможливо спостерігати або виміряти безпосередньо.

Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О є складовою єдиної освітньо-цифрової екосистеми, створеної у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти. Представлена модель (рисунок 1) забезпечує органічну цілісність змісту підвищення кваліфікації педагогів ЗП(ПТ)О в курсовий (атестаційний) період, науково-методичного супроводу у міжкурсовий (міжатестаційний) період, самостійної, дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток інклюзивної професійної компетентності фахівців та впровадження технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища БІНПО, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному просторі БІНПО. Складовими готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до реалізації завдань інклюзивного навчання є: змістовна теоретико - методологічна підготовка; розвиток практичних умінь втілення технологій навчання здобувачів освіти з особливими потребами; достатній рівень мотивації до подальшого вдосконалення своїх умінь та навичок. Певний рівень сформованості інклюзивної компетентності повинен мати кожен педагог, незалежно від своєї предметної підготовки [2].

Інклюзивна компетентність потрактована як рівень знань і вмінь, необхідних для виконання професійних функцій в умовах інклюзивного навчання; як необхідний обсяг знань та вмінь, втілених у здатності виконувати професійні функції, зважаючи на особливі потреби здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, інтегрувати їх до середовища освітнього закладу, створюючи умови для розвитку й саморозвитку; як інтегральна характеристика педагога (учителя, асистента), що впливає на здатність розв'язувати професійні завдання в умовах інклюзивного підходу до освітньої діяльності [2, 3].

Ю Бойчук визначає *інклюзивну компетентність педагога* як «інтегративно-особистісне утворення, що обумовлює здатність здійснювати професійні функції в процесі інклюзивного навчання, враховуючи різні освітні потреби учнів з особливими освітніми потребами, забезпечуючи включення їх в освітнє середовище, створюючи умови для їх розвитку й саморозвитку, повноцінної соціалізації» [2]. Таким чином, інклюзивна компетентність педагогів належить до рівня спеціальних (фахових) компетентностей.

Організаційно-педагогічна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О в системі неперервної професійної освіти представлено на рис. 2. Модель утворена трьома взаємопов'язаними блоками: концептуальний, змістово-процесуальний і критеріально-оцінний.

Концептуальний блок включає: цільову складову, нормативно-правове і наукове забезпечення.

Суть змістово-процесуального блоку в тому, що зміст підготовки фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами має бути спрямований на формування інклюзивної компетентності, а конкретно на розвиток таких її структурних компонентів, як: мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний і рефлексивно-оцінний.

Реалізація процесу формування інклюзивної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О здійснюється за допомогою комплексу засобів, форм і методів. Серед них організаційні форми: навчальні заняття (лекції, семінарські заняття, семінари-практикуми,

тематичні дискусії, спецкурси) з використанням інтерактивних, проблемних, практичних завдань; індивідуальна та самостійна робота; очне, заочне, очно-дистанційне, дистанційне навчання; тематичні, короткострокові спецкурси, аналіз та узагальнення кращих педагогічних практик інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О, наукові дослідження тощо.

Рис. 1. Структурно - функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О в Єдиній освітньо-цифровій екосистемі БІНПО

Критеріально-оцінний блок визначає успішність функціонування моделі і пов'язаний із визначенням критеріїв та показників сформованості інклюзивної компетентності педагогічних працівників.

Рис 2. Модель розвитку інклюзивної компетентності фахівця ЗП(ПТ)О

1.2. Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в курсовий (атестаційний) період

Зasadничими для методологічної переорієнтації змісту підвищення кваліфікації фахівців ЗП(ПТ)О є Закони України «Про освіту» (2017), «Про професійно-технічну освіту» (1998), Постанови Кабінету Міністрів України №636 від 10 липня 2019 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», № 957 від 15 вересня 2021 р. «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», №800 від 21 серпня 2019 р. «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та інші.

Зокрема, мова йде про особливості та основні напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О: формування у здобувачів освіти знань щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища,

розуміння особливостей (специфіки) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами; розвиток інклюзивної компетентності.

Слід зауважити, що фахівці ЗП(ПТ)О, які мають загально педагогічну освіту, не повинні дублювати зміст підготовки педагогів спеціальної освіти, адже інклюзивне навчання забезпечують насамперед корекційні (спеціальні) педагоги. Водночас фахівці ЗП(ПТ)О є членами команди психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими потребами, які навчаються в освітньому закладі, а це потребує формування відповідної складової їх професійної компетентності.

Підготовка фахівців ЗП(ПТ)О (майстрів виробничого навчання, старших майстрів, викладачів професійно-теоретичної підготовки) до впровадження інклюзивного навчання є складною системою взаємодії суб'єктів освітнього процесу підвищення кваліфікації, спрямованою на опанування слухачами спеціальних знань, умінь та навичок із теорії і практики інклюзивної освіти, серед яких: нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання ЗП(ПТ)О, принципи, завдання та сучасні технології інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технології створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища; розвиток особистісних професійно важливих якостей, які матимуть позитивний вияв стосовно різних категорій здобувачів освіти,

залучених до інклюзивного навчання (гуманістичне ставлення, підтримка, допомога, співпраця, навички командної взаємодії тощо).

Зміст електронних навчальних курсів (ЕНК) (табл. 1) спрямовано на оволодіння фахівцями ЗП(ПТ)О різними організаційними формами інклюзивного навчання, розвиток практичних навичок щодо порядку та алгоритму організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, здійснення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, технологій створення інклюзивного освітнього середовища, принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Для слухачів курсів підвищення кваліфікації запропоновані електронні навчальні курси з актуальних в умовах воєнного стану питань профілактики професійного та емоційного вигорання, саморегуляції психічного стану, основ конфліктології тощо.

Таблиця 1

Електронні навчальні курси БНПО з тематики інклюзивного навчання

Назва ЕНК	Завдання	Знання, розуміння, розвинені вміння
Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О	- формування усвідомленого розуміння основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти;	Знання і розуміння - основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти;
Інклюзивне навчання. Робота із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами	- підвищення рівня професійної компетентності педагогів закладів професійної освіти щодо використання технологій інклюзивного навчання в освітній діяльності;	- категоріальності осіб з особливими освітніми потребами; - змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
Забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами	- розвиток та удосконалення практичних умінь та навичок роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, формування власної інклюзивної компетентності.	- змісту та особливостей підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; - технологій створення інклюзивного освітнього середовища. Розвинені вміння - застосовувати поетапне впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання; - прогнозувати та організувати командну діяльність учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища
Соціально-педагогічна робота зі здобувачами освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти	- оновлення та систематизація знань щодо негативних соціально-педагогічних явищ ЗП(ПТ)О; - підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо	Знання і розуміння - поняття та функції соціально-педагогічної роботи у ЗП(ПТ)О - засобів діагностики, профілактики та попередження

	діагностики та профілактики негативних соціально-педагогічних явищ	негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О Розвинені вміння - діагностувати ознаки негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О - здійснювати заходи профілактики негативних соціально-педагогічних явищ у ЗП(ПТ)О - мотивувати здобувачів П(ПТ)О до здорового способу життя
Профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти	- оновлення та систематизація знань щодо професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О; - підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О щодо діагностики та профілактики професійного та емоційного вигорання.	Знання і розуміння - поняття та ознак професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О - засобів профілактики професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О Розвинені вміння - діагностувати ознаки професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О - застосовувати заходи профілактики професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників ЗП(ПТ)О
Розвиток психічної саморегуляції як чинник успішної навчальної діяльності здобувачів освіти	- оновлення та систематизація знань щодо розвитку психічної саморегуляції працівників закладів професійної освіти; - підвищення рівня психічної саморегуляції педагогів закладів професійної освіти щодо використання структурно-функціональної моделі розвитку здатності до психічної саморегуляції у освітній діяльності; - проектування освітнього процесу у закладах професійної освіти з використанням вправ релаксації для досягнення внутрішньої гармонії та рівноваги	Знання і розуміння - методів та засобів саморегуляції психічного стану; - структура здатності до психічної саморегуляції та її компоненти; - складові моделі розвитку здатності до психічної саморегуляції; - структурно-функціональну модель розвитку здатності до психічної саморегуляції здобувачів освіти. Розвинені вміння - формування навичок ефективної саморегуляції здобувачів освіти

В Електронній бібліотеці НАПН України відкрито окремі ресурси кафедр БІНПО ДЗВО «Університету менеджменту освіти» НАПН України [Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/view/divisions/dppm/>].

Важливим засобом засвоєння змісту програм підвищення кваліфікації викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання, старших майстрів закладів професійної (професійно-технічної) освіти є самостійна навчальна діяльність, яка організовується і всебічно забезпечується за будь-якої форми навчання, на всіх етапах підвищення кваліфікації.

Випускна робота є однією з форм самостійної творчої навчальної діяльності педагогічних працівників. Вона спонукає вивчати науково-методичну літературу, нормативні документи та ефективний педагогічний досвід, сприяє формуванню компетентностей щодо роботи з науково-методичною літературою, вчить аналізувати теоретичні і фактичні дані практичного досвіду.

Випускна робота є не лише певним етапом в оволодінні науковими знаннями, але й передбачає оволодіння навичками дослідницької роботи з використанням набутих знань. Виконання підсумкової випускної роботи є обов'язковим компонентом самостійної роботи слухачів курсів підвищення кваліфікації Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, що визначає рівень розвитку компетентності з інклюзивної освіти за період підвищення кваліфікації, а також навички науково-дослідницької, методичної або управлінської роботи.

Випускна робота може бути представлена у формі: творчої роботи; опису власного досвіду; авторського проєкту; представленні власних сайтів або блогів з аналізом вміщених у них матеріалів, які стосуються проблеми курсів.

Кафедрами БІНПО розроблено практичні поради для викладачів професійно-теоретичної підготовки, майстрів виробничого навчання, старших майстрів по виконанню випускних робіт. Орієнтовні тематика та зміст робіт з питань інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в ЗП(ПТ)О представлено у додатку А.

1.3. Науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсовий (міжтестастійний) період

Зміст науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку педагогів в міжкурсовий (міжтестастійний) період спрямований на набуття фахівцями ЗП(ПТ)О додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам і викликам ринку праці, зокрема, неперервний розвиток інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О.

Для вивчення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання, кафедрою технологій навчання, охорони праці та дизайну Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти проведено відповідне дослідження (додаток Б). Респонденти – викладачі професійно-теоретичної підготовки, майстри професійного навчання, старші майстри закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У процесі дослідження серед інших, з'ясувалися питання: безпосереднє особисте ставлення до філософії інклюзивної освіти;

- уявлення про труднощі, з якими стикається фахівець професійної (професійно-технічної) освіти у роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами;

- ставлення до

введення у професійну освіту дисциплін, які забезпечать підготовку до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами,

- зміст та форми допомоги фахівцям ЗП(ПТ)О з питань технологій та алгоритмів інклюзивного навчання.

Результати дослідження підтвердили висновок про те, що погляди працівників ЗП(ПТ)О на проблему інклюзивного навчання відображають домінуючі суспільні стереотипи сприймання осіб із порушеннями психофізичного розвитку. Найбільш поширеним є стереотип, що інклюзивне навчання безпосередньо зашкодить саме здобувачам освіти з особливими освітніми потребами: їх не будуть розуміти та приймати у колектив однолітків; вони відчуватимуть себе неповноцінними. Лише окремі респонденти розуміють, що ставлення до учнів з особливими потребами не повинно бути стихійним, його потрібно цілеспрямовано формувати.

Ще яскравіше виявилися стереотипи та хибні уявлення у відповідях на запитання про труднощі, з якими, на думку респондентів, стикається педагог у роботі з учнями з особливими потребами. Так, близько 25% опитаних вважають, що педагогові не вистачить часу для роботи з такими учнями; наголошують на відсутності знань щодо особливостей цієї категорії учнів, певні психологічні труднощі. Деякі респонденти розглядали проблему у площині поведінки і

моралі. Наприклад: не знатиму, що чекати від таких учнів; вони будуть порушувати поведінку та конфліктуватимуть; мені не вистачить терпіння тощо.

Фахівці ЗП(ПТ)О в певній мірі мають сформоване уявлення про актуальність, мету та завдання інклюзивної освіти, але часто не відчують особистісної відповідальності за її впровадження. В більшості респондентів несформована ні емоційна, ні когнітивна готовність до сприймання та навчання здобувачів освіти з особливими потребами.

Водночас більшість опитаних не виявила й різкої категоричності щодо інклюзивного навчання. Навіть негативно налаштовані респонденти усвідомлюють потребу сучасного фахівця-педагога в оволодінні спеціальними знаннями з педагогіки та психології. Про це свідчать відповіді на запитання: «Чи варто вводити до фахової освіти педагога спеціальні дисципліни?» — 76% респондентів вважають, що потрібно.

Майже 80% респондентів погоджуються, що, по-перше, успішність та ефективність інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами залежить від якості фахової підготовки педагогічних кадрів; по-друге, певний рівень сформованості інклюзивної компетентності повинен мати кожен педагог, незалежно від своєї предметної підготовки.

Дослідження дає змогу оперативно реагувати на потреби та запити фахівців ЗП(ПТ)О на набуття додаткових фахових компетентностей, які відповідають суспільним, особистим потребам педагогів і викликам сьогодення.

Для задоволення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання БІНПО розроблено та впроваджено систему короткострокових тематичних курсів, покликаних в короткий час надати педагогам змістовну та адресну науково-методичну підтримку (табл. 2). Форми навчання на короткострокових курсах: дистанційна, очна, очно-дистанційна. Кількість навчальних годин - 30 (15), залежно від запитів та потреб педагогічних працівників. У додатку В представлено Освітньо-професійну програму для короткострокових курсів підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки»

Таблиця 2

Короткострокові тематичні курси БІНПО

Назва курсу	Знання, розуміння, розвинені вміння, компетентності
Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О. Технології підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами	<p>Знання, розуміння:</p> <ul style="list-style-type: none">- категоріальності осіб з особливими освітніми потребами;- змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічної супроводу підтримки освіти з особливими освітніми потребами;- технологій створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та Розумного пристосування; <p>розвинені вміння:</p> <ul style="list-style-type: none">- застосовувати впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти;- проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання;- дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та розумного пристосування

Методики інклюзивного навчання здобувачів освіти із різними нозологіями	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням структури і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного середовища; - здатність будувати гармонійні відносини з особами з порушеннями психофізичного розвитку, їхніми сім'ями
Упровадження інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О	<ul style="list-style-type: none"> - знання нормативно-правового забезпечення інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О; - розуміння принципів, форм, методів та сутності організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О; - здатність формувати індивідуальну програму розвитку та індивідуальний навчальний план здобувача освіти з особливими освітніми потребами відповідно до рівня підтримки, визначеного інклюзивно-ресурсним центром
Підтримка учнів з особливими освітніми потребами та їхніх батьків у надзвичайних ситуаціях	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням і особливостей порушень психофізичного розвитку здобувачів освіти; - здатність реалізовувати освітні технології в роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами; - здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища
Інноваційні форми і методи корекційної роботи з підлітками девіантної поведінки	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати сучасні виховні технології в ЗП(ПТ)О; - уміння керувати своїм емоційним станом та створити сприятливу атмосферу для співробітництва; - розуміти вплив сприятливих організаційних умов на ефективність виховного процесу, проектувати превентивну виховну діяльність в ЗП(ПТ)О; - уміння застосовувати у превентивній педагогіці інноваційні форми та методи корекції девіантної поведінки учнівської молоді
Здоров'язбережувальні технології в освітньому процесі педагога професійної освіти	<ul style="list-style-type: none"> - здатність використовувати здоров'язбережувальні техніки для зміцнення власного здоров'я та здоров'я здобувачів освіти; - уміння добирати сучасні техніки для підтримки здоров'я педагогів та здобувачів освіти в період воєнного часу
Психологічне благополуччя учасників освітнього процесу	<ul style="list-style-type: none"> - саморегуляція (контроль імпульсів і управління емоціями, вираз емоцій, блокування негативних емоційних станів); - регуляція взаємовідносин (соціальні навички, вміння будувати відносини з оточуючими); - рефлексія (самоусвідомлення, раціональне осмислення емоцій, виявлення власних мотивів)
Рефлексивне управління: можливості розвитку та захисту учасників освітнього процесу	<ul style="list-style-type: none"> - здатність планувати та організовувати освітній процес з урахуванням рефлексивних впливів; - здатність ефективно і адекватно здійснювати рефлексивно-пасивні процеси, що забезпечують процес розвитку і саморозвитку, сприяють творчому підходу до професійної діяльності педагогів навчального закладу; - здатність удосконалювати методи корекційної роботи з розвитку потенціалу педагога; - здатність розвивати навички когнітивістики та використовувати можливості захисту від маніпуляцій

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти створена єдина освітньо-цифрова екосистема, що поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища, передбачає

використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному освітньому просторі.

ЄДИНА ОСВІТНЬО-ЦИФРОВА ЕКОСИСТЕМА БІНПО

Єдина освітньо-цифрова екосистема БІНПО включає: LMS «Профосвіта» (<https://profosvita.org/>, зареєстровано більше 8000 учасників), хмарний сервіс Microsoft Teams платформи Office 365 (понад 4000 зареєстрованих), Школу педагогічного коучингу та її цифровий двійник – Віртуальну школу педагогічного коучингу, Консалтинговий центр, онлайн-консультпункт «Новітні виробничі технології», інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка», онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», онлайн-Академію цифрових технологій, цифрову бібліотеку БІНПО, цифрові навчальні курси, цифрові програмно-методичні комплекси, персональні вебресурси викладачів, власний сайт БІНПО (<https://binpo.com.ua/>), власний ютуб-канал (<https://t1p.de/six2k>), телеграм-канал (https://t.me/binpo_umo), віртуальні рубрики на сайті БІНПО для неформальної освіти та професійного розвитку фахівців.

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти з 2021 року для підготовки і підвищення кваліфікації фахівців в умовах змішаного навчання працює Консалтинговий центр «Новітні педагогічні і виробничі технології» (vstvbinpo@ukr.net). Діяльність Центру передбачає науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів в умовах неформальної та інформальної освіти та надання дорадницької, консультативної, фасилітативної допомоги, поширення кращих освітніх практик. У створеному мережевому освітньо-цифровому просторі педагоги можуть отримати компетентні відповіді на актуальні запитання.

Зміст консалтингової допомоги:

- презентація результатів упровадження новітніх педагогічних та виробничих технологій у практику діяльності закладів професійної освіти;
- презентація матеріалів педагогічного досвіду та кращих освітніх практик;
- ознайомлення із сучасним обладнанням, технікою, інструментом та технологіями (за матеріалами спеціалізованих виставок).

Консалтинговий центр здійснює видання експрес-інформацій, матеріалів про перспективний педагогічний досвід на вебсторінці (<https://binpo.com.ua/>) та в соціальних мережах ФБ (<https://www.facebook.com/groups/1852320>).

З метою здійснення науково-методичного супроводу підвищення кваліфікації педагогічних працівників, надання їм методичної, організаційної та дорадницької допомоги по впровадженню педагогічних інновацій, узагальненню перспективного педагогічного досвіду, оволодіння новітніми виробничими технологіями створено інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка» (режим доступу: <https://binpo.com.ua/методична-скарбничка-інформаційно/>).

Для забезпечення повного, якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування професорсько-викладацького складу, студентів, співробітників інституту та слухачів курсів за їхніми інформаційними запитами створено наукову бібліотеку Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти.

Онлайн-центр психологічної підтримки “ReVita” забезпечує розв’язання конкретних проблем особистості у ситуаціях невизначеності, пов’язаних зі збереженням

психічного здоров'я в кризових умовах та умовах воєнного стану, а також формування умінь та навичок духовного самовдосконалення.

РОЗДІЛ 2

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ. ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ: ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА ДЛЯ КОРОТКОСТРОКОВИХ КУРСІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

ПЕРЕДМОВА

Освітньо-професійну програму підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» розроблено робочою групою співробітників кафедр технологій навчання, охорони праці та дизайну, педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти у складі:

Коссова-Сіліна Галина Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ,

Линчак Оксана Василівна, докторка біологічних наук, старший науковий співробітник, професорка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ;

Чертов Владислав Ігорович, викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ.

Програма курсу містить теоретичний матеріал, практичні завдання та вправи, які надають змогу слухачам курсів успішно оволодіти знаннями та практичними навичками з питань інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Загальною метою курсу є формування готовності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до неперервного професійного розвитку в умовах воєнного стану, формування, оновлення, поглиблення та систематизація знань, розвиток та удосконалення умінь із планування, організації та здійснення освітнього процесу у закладах професійної освіти на засадах компетентнісного, інтегрованого, інклюзивного, технологічного та андрагогічного підходів.

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» спрямована на поглиблення знань педагогічних працівників через дистанційну, очну, очно-дистанційну, заочну форми навчання.

Програма розроблена для педагогічних працівників закладів освіти, галузь знань 01 «Освіта».

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО ПРОГРАМУ ПК, ЇЇ РОЗРОБЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» спрямована на підвищення рівня компетентності педагогічних працівників щодо змісту, технологій та особливостей інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (ООП) в ЗП(ПТ)О.

Засадничими для методологічної орієнтації процесу підвищення професійної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О є Закони України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про повну загальну середню освіту», Постанови Кабінету Міністрів України №636 від 10.07.2019 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти», № 957 від 15.09.2021 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти», №800 від

21.08.2019 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та інші. Відповідно до діючого законодавства, певна кількість академічних годин для підвищення кваліфікації педагогічних працівників має бути спрямована на вдосконалення знань, умінь і практичних навичок щодо роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами. Зокрема, мова йде про особливості та основні напрями підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, серед яких: формування у здобувачів освіти знань щодо створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі учнів з особливими освітніми потребами; розвиток інклюзивної компетентності.

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» для педагогічних працівників є короткотерміною, після успішного її опанування набуваються або вдосконалюються необхідні для якісного виконання професійних завдань і функцій компетентності, а саме:

- знання психолого-фізіологічних особливостей здобувачів освіти;
- андрагогічна, конфліктологічна, ціннісно-світоглядна, комунікативно-ситуативна компетентності;
- знання нормативно-правових засад, сутності, принципів, особливостей організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О;
- уміння застосовувати стратегії та індивідуальний підхід для підтримки учнів з різними нозологіями в надзвичайних ситуаціях та період воєнного стану;
- забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами;
- практичні уміння та навички щодо організації безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.

Освітньо-професійна програма «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» для педагогічних працівників спрямована на засвоєння педагогічними працівниками теоретико-методологічних, нормативно-правових та організаційно-методичних засад інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

1.2. Актуальність та конкурентоспроможність Програми підвищення кваліфікації

Демократичні перетворення, що передбачають входження України в європейський та світовий освітній простір, зумовили зміну ставлення суспільства до проблем інклюзії, яка є пріоритетною в освітній політиці держави. Інклюзія в освіті визначається як процес включення осіб з особливими освітніми потребами в загальноосвітні, професійні (професійно-технічні) навчальні заклади і забезпечення права на одержання якісної конкурентної освіти.

Особливої актуальності та нового змісту інклюзивне навчання набуло з початком широкомасштабної війни, розв'язаної російською федерацією на території України. Сьогодні система професійної (професійно-технічної) освіти (П(ПТ)О) зазнає надзвичайного стресу через такі фактори, як міграція, динамічні економічні зміни, спричинені війною, та брак фінансування, що посилюється потребою в обороні країни.

З огляду на існуючу загрозу життю й здоров'ю, здобувачі П(ПТ)О були вимушені переїхати до інших регіонів України та/або за її межі. Крім того, деякі здобувачі проживають у районі ведення військових (бойових) дій або перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні).

Наразі життєво необхідним є, по-перше, здійснення психолого-педагогічної підтримки учнівської молоді, постраждалої від військових дій (внутрішньо переміщені особи; особи, що пережили насильство або психотравмуючу ситуацію; втратили близьких; мають стресову реакцію на події в країні, психологічні травми тощо), по-друге, розвиток навичок саморегуляції та стресостійкості безпосередньо у педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, що є необхідною умовою виконання ними своїх професійних обов'язків.

Попри значні зусилля щодо підготовки фахівців ЗП(ПТ)О до реалізації завдань інклюзивного навчання, формування та розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища в умовах воєнного стану та невизначеності, актуальною проблемою залишається розв'язання суперечності між потребами сучасного суспільства у висококваліфікованих педагогічних кадрах, здатних до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами й фактичним рівнем їхньої готовності до виконання інклюзивних функцій.

Основне завдання освітньо-професійної програми “Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки” – забезпечення слухачів необхідними знаннями, навичками та уміннями щодо здійснення інклюзивного навчання здобувачів освіти з ООП в ЗП(ПТ)О.

Основне завдання андрагогіки в рамках цієї освітньо-професійної програми полягає в створенні умов для ефективного самовизначення та саморозвитку слухачів. Це включає сприяння їхньому активному залученню до навчання, розвиток навичок самостійності, критичного мислення та вміння самостійно оцінювати свої досягнення.

Освітньо-професійна програма визначає науково обґрунтований зміст і структуру навчання слухачів курсів підвищення кваліфікації, основні вимоги до розвитку їхніх компетентностей.

Зміст програми орієнтований на реалізацію принципів і моделей відкритої освіти, інтегруючи основні методологічні підходи і принципи освіти дорослих.

Програма ПК ґрунтується на засадах **компетентісного, андрагогічного, акмеологічного, аксіологічного, синергетичного, системного, коучингового підходів.**

Програма розроблена з урахуванням основних системоутворювальних принципів побудови відкритої освіти, зокрема:

- *сприяння сталому розвитку* суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти впродовж життя;
- *людиноцентрованої освіти*, за якої освітній процес побудований з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей, професійних потреб особистості;
- *безперервності* – це принцип, що передбачає організацію систематизованого й цілеспрямованого розвитку ключових компетентностей для підвищення особистого потенціалу, розширення можливостей працевлаштування, соціальної інтеграції та активного громадянства шляхом формального, неформального та інформального навчання;
- *системності* – сукупність взаємозв'язаних елементів, зокрема цілей, умов, чинників, організаційного, змістового, акметехнологічного, діагностичного й нормативно-правового забезпечення, що уможливорює послідовний, цілісний, логічно впорядкований і структурований, безперервний професійний розвиток;
- *гуманізації* – реалізація принципу уможливорює побудову людиноцентрованої освіти, за якої створюється диференційований освітній простір, тобто сприятливі, комфортні умови для професійного розвитку, вияву творчої індивідуальності та реалізації потенційних ресурсів, що забезпечують високий рівень професійної самоактуалізації, кваліфіковане, якісне, продуктивне виконання професійних завдань, інноваційних ролей і функцій, причому освітній процес ґрунтується на повазі, взаємній довірі, толерантності;
- *варіативності*, що передбачає комбінаційну гнучкість, можливість вибору параметрів, змісту, методів, джерел, термінів, темпу навчання за індивідуальною освітньою траєкторією, що робить систему навчання ефективною, економічною і цікавою;
- *модульності* – принцип до організації освітнього процесу шляхом опанування освітніх програм (освітньо-професійних, освітньо-наукових, освітньо-творчих) на основі поєднання модульних технологій навчання і залікових кредитів, причому здобувач вищої освіти/слухач послідовно й виважено засвоює освітній матеріал цілісними, ієрархічно впорядкованими й структурованими частинами, результати яких є підставою для визначення результативності і якості освіти;
- *випереджувального професійного розвитку*, що уможливорює підвищення освітньої і професійної кваліфікації та подальший професійний розвиток здобувачів вищої

освіти/слухачів КПК відповідно до інноваційних суспільних і освітніх викликів, європейських і державних стандартів;

- *мережевої діяльності*, тобто взаємодії і співробітництва на засадах науково-методичного менеджменту;

- *раціонального поєднання самостійності і творчої активності*, за якого слухачі КПК моделюють й організують саморозвиток і самонавчання, обирають форми самостійної (підготовка до семінарських занять, лекцій і под.) та індивідуальної роботи;

- *індивідуалізації і диференціації* – принцип уможливорює планування і реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням професійного досвіду, можливостей, здібностей, індивідуального стилю професійно-педагогічної діяльності замовників освітніх послуг;

- *науково-методичного супроводу* – принцип полягає у безперервній підтримці творчих ініціатив, інновацій, ефективному науковому, інформаційному, предметно-методичному, професійно-кваліфікаційному забезпеченні процесу самовдосконалення й самореалізації, професійній мотивації до виконання професійних ролей і функцій;

- *моніторингу якості*, що забезпечує можливість перманентного вимірювання й оцінювання професійної акмединаміки на всіх етапах навчання впродовж життя.

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації має міждисциплінарний характер, інтегрує знання відповідних наукових галузей:

Андрагогіка – теорія навчання дорослих, яка спрямована на розвиток та збагаченні цілісної особистості, прояв її самобутності, актуалізації її здібностей; інтеграцію знань про специфіку навчання дорослої людини з урахуванням її віку, освітніх та життєвих потреб, реальних можливостей, індивідуальних особливостей і досвіду, психіки і фізіології.

Неперервна освіта - формування й задоволення пізнавальних запитів та духовних потреб особистості, розвитку задатків та здібностей у мережі державно-суспільних навчальних закладів і шляхом самоосвіти.

Гігієна – знання законів і закономірностей взаємодії здорової людини, здорових колективів, популяцій, населення з природним і зміненим навколишнім середовищем і застосування способів і засобів, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я людини.

Медицина – знання про частоту та особливості вад, захворювань та інших проблем зі здоров'ям, що можуть спричинити особливі навчальні потреби.

Психологія (вікова, педагогічна) – психологічні аспекти розвитку особистості, сенситивні періоди розвитку, психолого-педагогічні технології супроводу особистості.

Педагогіка – знання про особливості педагогічного процесу, здатність використовувати педагогічні методи, прийоми, технології для роботи зі здобувачами освіти з ООП.

Фізіологія – знання про фізіологічні особливості росту та розвитку осіб підліткового та юнацького віку, у тому числі, в осіб з ООП.

Юриспруденція – знання про законодавство у сфері реалізації права осіб з ООП на здобуття якісної освіти.

Зміст програми на підставі поєднання модульних технологій і залікових кредитів забезпечує реалізацію комплексної мети підвищення кваліфікації.

1.3. Цільова аудиторія

Цільовою аудиторією освітньо-професійної програми «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» є фахівці закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які опікуються питаннями інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Курс стане у нагоді педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О, які здійснюють інклюзивне навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, керівникам ЗП(ПТ)О для розвитку безпечного та інклюзивного освітнього середовища, слухачам курсів підвищення кваліфікації для розвитку власної

інклюзивної компетентності, батькам здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, іншим зацікавленим особам.

1.4. Рівень освітніх послуг, які надає програма

Освітньо-професійна програма підвищення кваліфікації для педагогічних працівників «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки» забезпечує високий рівень освітніх послуг, оскільки вона розроблена на основі сучасних підходів до навчання та враховує потреби та особливості цільової аудиторії.

Освітня послуга – це комплекс визначених законодавством, освітньою програмою та/або договором дій суб'єкта освітньої діяльності, що мають визначену вартість та спрямовані на досягнення здобувачем освіти очікуваних результатів навчання (Стаття 1 Закону України «Про освіту»).

Програма передбачає розвиток практичних навичок та вмінь, необхідних для ефективної роботи зі здобувачами освіти з ООП в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Програма вивчення основ андрагогіки передбачає ознайомлення слухачів із теоретичними та практичними аспектами андрагогічного підходу до навчання дорослих. Передбачено навчання за програмою підвищення кваліфікації (у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо).

Підвищення кваліфікації може бути реалізовано за місцем провадження Інститутом освітньої діяльності; за місцем роботи педагогічних працівників; за іншим місцем (місцями); дистанційно, якщо це передбачено договором та/або відповідною програмою; комбіновано.

Матеріальні освітні послуги на паперовому, електронному та інших носіях у вигляді науково-методичної продукції, зокрема програм, проєктів, методичних рекомендацій, електронних посібників, індивідуального професійно- педагогічного досвіду тощо.

II. ВНУТРІШНЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОГРАМИ

2.1. Розробники програми

Розробники програми:

Коссова-Сіліна Галина Олександрівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри технологій навчання, охорони праці та дизайну;

Линчак Оксана Василівна, докторка біологічних наук, старший науковий співробітник, професорка кафедри методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін;

Чертов Владислав Ігорович, викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту.

2.2. Допоміжні (сервісні) структурні підрозділи, що забезпечують реалізацію програми

Реалізацію програми забезпечують такі структурні підрозділи Інституту:

- відділ інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу;
- відділ сучасних технологій виробництва.

2.3. Мова викладання

Навчання здійснюється державною мовою. Засади мовної політики в освітньому процесі визначаються Законом України «Про освіту». Закон встановлює, що державна мова України - українська, та визначає, що українська мова є обов'язковою для використання у державних органах, установах, організаціях, закладах освіти, наукових установах та медіа.

2.4. Доступ до програми та визнання результатів навчання

Інститут забезпечує відкритість і доступність інформації про кожну програму підвищення кваліфікації для педагогічних працівників шляхом її оприлюднення на своєму веб-сайті (<https://binpo.com.ua/>).

Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання.

2.5. Оприлюднення

Протягом 15 календарних днів після видачі документів про підвищення кваліфікації Інститут оприлюднює їх перелік на своєму веб-сайті.

Перелік містить таку інформацію:

- прізвище та ініціали педагога, який пройшов підвищення кваліфікації;
- форму, вид, тему (напрямок, найменування) та їх обсяг (тривалість) у годинах або кредитах ЄКТС;
- дату видачі та обліковий запис документа про підвищення кваліфікації.

III. ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

3.1. Проєктування, мета і цілі Програми	
<p>Мета Програми ПК полягає у формуванні готовності педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти до неперервного професійного розвитку в умовах воєнного стану, формування, оновлення, поглиблення та систематизація знань, розвиток та удосконалення умінь педагогічних працівників із планування, організації та здійснення освітнього процесу у закладах професійної освіти на засадах компетентнісного, інтегрованого, інклюзивного, технологічного та андрагогічного підходів.</p> <p>Досягнення зазначеної мети передбачає розв'язання наступних завдань:</p> <ul style="list-style-type: none">– отримання педагогами фахової закладів професійної (професійно-технічної) освіти додаткових та удосконалення наявних знань і вмінь з основних напрямів професійної професійно-педагогічної діяльності;– удосконалення та оновлення знань і вмінь із теоретико-методологічних, правових, соціокультурних, андрагогічних, психологічних, педагогічних та інших питань забезпечення ефективної професійної діяльності;– активізація самостійної діяльності, розвиток мотивації професійного вдосконалення та особистісного розвитку педагогічних працівників.	
3.2. Провідна ідея	Провідна ідея підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти полягає в оновленні, удосконаленні, розвитку їхніх ключових, інтегрованих, загальнопрофесійних, професійних (фахових, предметних, посадових) компетентностей на основі базової освіти, компетентнісного (професійного, особистісного, соціального) досвіду, особистісних інтересів, соціальних запитів і потреб держави щодо професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості педагогів
3.3. Цільова аудиторія	Педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти.
3.4. Обсяг програми	Обсяг Програми складає 30 годин / 1 кредит ЄКТС . Обсяг аудиторних годин, у тому числі годин дистанційного навчання в синхронному режимі та практичних занять з працівниками, що реалізують програму становить 2/3 обсягу (тривалості) програми.
3.5. Форма і графік реалізації програми	Визначається замовником освітніх послуг за погодженням керівництва інституту.

3.6. Строки дії програми	5 років (2024-2029 рр.)
3.7. Місце реалізації програми	За місцем знаходження суб'єкта підвищення кваліфікації, за місцем знаходження замовника, комбіновано.
3.8. Кількість слухачів у групі	25-35 осіб
3.9. Вимоги до викладачів	Програму реалізують науково-педагогічні працівники Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, які мають стаж науково-педагогічної роботи 5 років за відповідним профілем. Основну категорію викладачів під час реалізації Програми складають особи, що мають науковий ступінь, вчене звання, за необхідності до проведення практичних занять залучаються викладачі, які мають необхідний практичний досвід.
3.10. Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати опанування програми	Педагогічні працівники закладів професійної (професійно-технічної) освіти зі ступенем магістра або вищою освітою першого (бакалаврського) рівня.
3.11. Вартість/безоплатність освітньої послуги	Надання освітніх послуг здійснюється за державні кошти або на платній основі за кошти фізичних та юридичних осіб. Розрахунок вартості освітньої послуги регламентується Положенням про порядок надання платних послуг, які можуть надаватися у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти (затверджено «27» листопада 2019 року, протокол № 5)
3.12. Навчання і викладання за програмою ПК	<ol style="list-style-type: none"> 1. Форми і методи навчання та викладання сприяють досягненню заявлених в освітній програмі цілей і програмних результатів навчання, відповідають вимогам людиноцентрованого підходу та принципам академічної свободи. 2. Усім учасникам освітнього процесу своєчасно надається доступна і зрозуміла інформація щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку і критеріїв оцінювання в межах окремих освітніх компонентів. 3. Інститут забезпечує поєднання навчання і досліджень під час реалізації освітньої програми відповідно до цілей програми ПК. 4. Науково-педагогічні, наукові працівники (далі – викладачі) оновлюють зміст освіти на основі наукових досягнень і сучасних практик. 5. Навчання, викладання і наукові дослідження пов'язані з інтернаціоналізацією діяльності Інституту.

6. Академічна та/або професійна кваліфікація викладачів, задіяних до реалізації програми, забезпечує досягнення визначених відповідною програмою цілей та програмних результатів навчання.

7. Інститут залучає роботодавців до організації та реалізації освітнього процесу.

8. Замовники освітніх послуг безпосередньо залучені до процесу періодичного перегляду освітньої програми та інших процедур забезпечення її якості як партнери. Позиція здобувачів вищої освіти береться до уваги під час перегляду освітньої програми (протоколи засідань кафедр, Вченої ради тощо).

3.13. Зміст програми ПК та розподіл годин за видами діяльності

Зміст програми ПК та розподіл годин за видами діяльності

Варіативний складник програми	Загальна кількість годин	Обсяг аудиторних год	Обсяг самостійної роботи (год.)
Модуль 1. Основи андрагогіки	15	10	5
Модуль 2. Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	15	10	5
Усього	30	20	10

3.14. Контрольні заходи

Самоконтроль призначено для самооцінювання слухачами ефективності особистої навчальної роботи щодо засвоєння змісту модулів (тем) Програми підвищення кваліфікації. З цією метою в робочих навчальних програмах, навчально-методичних комплексах (навчальних посібниках тощо) для кожного модуля передбачаються завдання для самоконтролю.

Оцінка результатів навчання за Програмою підвищення кваліфікації визначається як *зараховано / не зараховано*. За умови успішного завершення навчання, педагогічний працівник отримує *Свідоцтво про підвищення кваліфікації встановленого зразка* (із зазначенням обсягу годин – 30 год. /1 ЄКТС та розвинутих/набутих компетентностей).

Назва модуля	Години/кредити ЄКТС	Розвиток ключових, інтегрованих, загальнопрофесійних і фахових компетентностей
Модуль 1. Основи андрагогіки	15/0,5	знання психолого-фізіологічних особливостей здобувачів освіти; андрагогічна, конфліктологічна, ціннісно-

		світоглядна, комунікативно-ситуативна
Модуль 2. Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти	15/0,5	знання нормативно-правових засад, сутності, принципів, особливостей організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О; уміння застосовувати стратегії та індивідуальний підхід для підтримки учнів з різними нозологіями в надзвичайних ситуаціях та період воєнного стану; забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами
3.15. Документ, що видається за результатами ПК	<p>Видається за результатами ПК. Технічний опис, дизайн, спосіб виготовлення, порядок видачі та обліку визначено Інститутом.</p> <p>Документ містить:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повне найменування суб'єкта; • тему (напрям, найменування), обсяг у годинах та/або кредитах ЄКТС; • ПІБ особи, яка підвищила кваліфікацію; • опис досягнутих результатів навчання; • дату видачі та обліковий запис документа; • найменування посади, прізвище, ініціали особи, яка підписала документ від імені Інституту 	

IV. ПРОГРАМА КУРСУ

4.1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

навчання та підвищення кваліфікації за освітньо-професійною програмою
«Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки»

Назва модулів	Кількість кредитів ЄКТС	Загальна кількість годин	Кількість годин					
			Аудиторні години					
			Лекції	Семинарські заняття	Тематична дискусія	Спецкурси	Семинари-практикуми	Самостійна робота
Модуль 1. Основи андрагогіки								
ЗМ 1.1. Основи андрагогіки. Особливості роботи із здобувачами П(ПТ)О	0,3	9	2	4			4	3
ЗМ 1.2. Організація неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану: андрагогічний аспект	0,2	6					4	2
Разом за Модулем 1	0,5	15	2	4			4	5
Модуль 2. Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти								
ЗМ 2.1. Нормативно-правове забезпечення та порядок організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О	0,13	4	2	2				
ЗМ 2.2. Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О. Індекс інклюзії	0,11	3		2				1
ЗМ 2.3. Характеристика учнів з особливими освітніми потребами	0,13	4		2				2
ЗМ 2.4. Особливості інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я в ЗП(ПТ)О	0,13	4	2					2
Разом за Модулем 2	0,5	15	4	6				5
Всього	1	30	6	10			4	10

4.2. ПРОГРАМА

навчання та підвищення кваліфікації за програмою «Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки»

МОДУЛЬ 1. ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ

ЗМ 1.1. Основи андрагогіки. Особливості роботи із здобувачами П(ПТ)О

Андрагогіка: термінологічні визначення. Історичний дискурс розвитку освіти дорослих. Ідеї М. Ноулза, Р. Сміта, П. Джарвіса, Ф. Пьоггелера, Тю Тен Хаве, Л. Турса. Поняття андрагогіки у визначенні Олександра Каппа.

Становлення андрагогіки як самостійної науки. Освіта дорослих як система, покликана компенсувати недоліки середньої і вищої школи.

Сучасні тлумачення понять «Освіта дорослих», «Неперервна освіта», «Самоосвіта (в широкому розумінні)», «Саморозвиток особистості».

Характерні особливості освіти дорослих: довічність процесу самостійного навчання, виховання і орієнтації на оволодіння знаннями; постійне оновлення змісту освіти; поєднання навчання з практичною діяльністю; постійна самоосвіта.

ЗМ 1.2 Організація неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану: андрагогічний аспект

Актуальність концепції «неперервної освіти», яка вперше була висловлена на форумі ЮНЕСКО в 1965 році П. Ленграндом. Основні ідеї: людина повинна постійно вдосконалювати свої навички та використовувати свій потенціал для успішної адаптації.

Освіта дорослих як мета розвитку особистості (Л. Лук'янова). Принцип людиноцентризму в освіті: самовираження, розвиток соціальних зв'язків і навичок дії.

Сучасне розуміння неперервної освіти як активна практична діяльність. Принцип неперервності освіти як новий тип взаємодії між особистістю та суспільством, що забезпечує багатоплановість та комплексність освіти.

Закон України «Про освіту дорослих»: діяльність центрів освіти та навчання дорослих в структурі неперервної освіти. Державна комплексна цільова програма з підтримки центрів освіти дорослих у регіонах, регіональні цільові програми у сфері неперервної освіти дорослих. Ключові завдання: інвестиційна привабливість неперервної освіти, впровадження багатоканального фінансування та створення механізмів стимулювання для громадян та роботодавців є.

Розвиток якісної громадянської освіти, культурно-просвітницька діяльність національно-патріотичного спрямування. Врахування конструктивних ідей історико-педагогічного досвіду діяльності україноцентричних дитячо-юнацьких, молодіжних та інших організацій.

ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЮ 1. ОСНОВИ АНДРАГОГІКИ

1. Аніщенко О. Неформальна освіта дорослих в умовах російсько-української війни: стан, проблеми і перспективи розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. №21 (1), С. 18–34. [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.18–34](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.18-34). <http://www.adult-education-journal.com.ua/index.php/aej/article/view/216>
2. Білик Н. І., Старовойтова М. Ю. Педагог-новатор – важливий важіль оптимізації системи неперервної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 5 (206). С. 5–9. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5\(206\)-5-9](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2022-5(206)-5-9). <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/266368>
3. Бурцева Ю. О. Управління інноваційною та проєктною діяльністю в освітній сфері в умовах воєнного стану. Системи управління освітою під час воєнного стану та перспективи оновлення освіти в повоєнну добу: матеріали Всеукр. наук. – практ. конф., м. Краматорськ, 5

грудня 2022 р./ редкол.: Ю. О. Бурцева, М. О. Кириченко, П. С. Малеев [та ін]; Донецький ДонОблІППО.
2022. https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/40791/Forum_zbirnyk%20materialiv_2023.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Сидоренко В. В. Розвиток педагогічного акмепрофесіогенезу в умовах формальної і неформальної післядипломної освіти / Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: монографія / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій; Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018.
https://lib.iitta.gov.ua/107265/1/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_%D0%A1%D0%98%D0%94%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E_%D0%94%D1%80%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf

5. Сидоренко В.В. Акмеологічні технології в освіті дорослих / В.В. Сидоренко // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. – Вип. 26 (36). – Сер. 16 «Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики»: зб. наук. пр. / ред. кол.: Н.В. Гузій (відп. ред.). – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nchnpu_016_2016_26_11

6. Топузов О. М. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в умовах воєнного стану». Київ, 2022. 358 с. <https://znayshov.com/News/Details/navchalno-metodychni-posibnyky-dlia-pedahohichnykh-pratsivnykiv/1>

7. Шевчук С.С., Кулішов В.С. Навчально – методичний посібник «Дидактика професійної освіти: практико – зорієнтований аспект». Біла Церква, 2021. 16с.

8. Чертов В.І. «Стратегії та виклики неперервної освіти дорослих в умовах воєнного стану». Громадська організація "Наукова спільнота". Польща, 57 – 59с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=737076>

9. Чертов В.І. Неперервна педагогічна освіта: розвиток професійної компетентності викладачів Громадська організація «Наукова спільнота». Польща, 123 – 126с. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-4578/>

10. Чертов В.І. «Саморозвиток і самореалізація особистості в освітньому просторі» Громадська організація «Наукова спільнота». Польща, URL: <https://lib.iitta.gov.ua/cgi/users/home?screen=EPrint%3A%3AView&eprintid=735791>

11. Чертов В.І., Кулішов В.С. Професійна комунікація педагогів закладів професійно (професійно – технічної) освіти в умовах дистанційного навчання. Науковий журнал «Імідж сучасного педагога» № 4 (211). Україна 2023 р. URL: [file:///E:/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%20%D0%86%D0%A1%D0%9F%20%E2%84%96%204%20\(211\).%202023%20\(2\).pdf](file:///E:/%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96/%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%20%D0%86%D0%A1%D0%9F%20%E2%84%96%204%20(211).%202023%20(2).pdf)

МОДУЛЬ 2. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВИТИ

ЗМ 2.1. Нормативно-правове забезпечення та порядок організації інклюзивного навчання в ЗП(П)ТО

Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Інклюзивна освіта як сучасна освітня парадигма. Інклюзивна освіта як складова соціальної політики. Системоутворювальні фактори та принципи інклюзивної освіти. Категоріальність та загальноживана термінологія.

Огляд міжнародних документів, ратифікованих Україною: Загальна декларація прав людини (1948), Декларація ООН про права інвалідів, Конвенція про права дитини (1989), Саламанська декларація (1994). Нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного

навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Аналіз вітчизняних законодавчих та нормативно-правових документів, що стосуються організації інклюзивного навчання у сфері професійної (професійно-технічної) освіти. Термінологія, понятійні визначення.

Порядок організації інклюзивного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Алгоритм утворення інклюзивної групи. Склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу, компоненти психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

ЗМ 2.2. Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О. Індекс інклюзії

Принципи та умови формування інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О. Ресурсне забезпечення інклюзивного навчання: нормативно-правове, програмно-методичне, інформаційне, матеріально-технічне. Подолання соціальних, фізичних та ментальних та інших бар'єрів щодо сприйняття та інтеграції осіб з особливими освітніми потребами. Забезпечення підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Термінологічні визначення. Закон України «Про освіту»: «інклюзивне освітнє середовище», «розумне пристосування», «універсальний дизайн у сфері освіти».

ДБН В.2.2– 17:2006 «Будинки і споруди. Доступність будинків і споруд для маломобільних груп населення»: вимоги до проектування та реконструкції цивільних (житлових та громадських) будинків і споруд.

Сім принципів Універсального дизайну. Універсальний дизайн в освіті. Основні підходи у викладанні: множинні способи представлення навчального матеріалу; множинні способи представлення результатів; множинні способи залучення.

Стратегія розвитку інклюзивного освітнього середовища закладу освіти. Система оцінювання результатів навчання. Показники та алгоритм оцінки якості інклюзивного середовища.

Технологія оцінювання інклюзивного освітнього середовища. «Індекс інклюзії». Напрями оцінювання інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О.

ЗМ 2.3. Характеристика учнів з особливими освітніми потребами

Поняття здоров'я, фактори, що забезпечують збереження здоров'я молоді, у тому числі в умовах воєнного стану. Поняття «хвороба» та класифікація хвороб.

Фізіологічні, психологічні та педагогічні особливості раннього юнацького віку (15-17 років). Особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Міжнародні класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я. Міжнародна класифікація функціонування, інвалідності та здоров'я. Термінологічні визначення поняття «інвалідність», «особа з інвалідністю», «особа з обмеженими можливостями здоров'я». Існуючі стереотипи щодо осіб з інвалідністю.

Моделі інвалідності: моральна, благодійна, медична, економічна, соціальна, британська, культурна, правозахисна, модель Handicap. Права осіб з інвалідністю.

Характеристики причин інвалідизації осіб 15-17 річного віку. Структура інвалідності. Стан інвалідності дітей в Україні по причині природжених аномалій, розладів психіки та поведінки, хвороб центральної нервової системи, ендокринних хвороб, хвороб вуха, хвороб кістково-м'язової системи, хвороб ока тощо.

ЗМ 2.4. Особливості інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я в ЗП(ПТ)О

Особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями зору. Особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями слуху. Особливості інклюзивного навчання осіб з порушенням опорно-рухового апарату.

Особливості інклюзивного навчання осіб, які мають труднощі у навчанні. Особливості інклюзивного навчання осіб з соціально-незахищених верств населення. Особливості інклюзивного навчання осіб, які відносяться до категорії внутрішньо-переміщених осіб в умовах воєнного стану.

Особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями емоційної сфери.

ЛІТЕРАТУРА ДО МОДУЛЯ 2. ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Основні ресурси

1. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикєєва О., Софій Н., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. Київ: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”». 2013. — 96 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3016/1/Sofiy_N_Index_Inklus_ZNZ.pdf
2. Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти/ упорядники Н. Софій, Ю. Найда, URL: https://knowledge.org.ua/wpcontent/uploads/2020/08/School_inclusive_education_brochure_2019.pdf
3. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
4. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>
5. Навчальний курс з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання /Уклад. Л.М.Сидорів, за ред. С.М.Сидоріва. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М. 2020. 235с. URL: <http://inclusion.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-3.pdf>
6. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта. Навчальний посібник. Київ, ТОВ «Агенство Україна». 2019. 3000с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inklyuzivne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
7. Светлакова О. Ю. Індекс інклюзії як система оцінки якості інклюзивної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку / О. Ю. Светлакова. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2019. Вип. 20(1). С. 217-225. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_20%281%29_28

а. Додаткові ресурси

8. Гладуш В.А. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти. Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття. Монографія. Київ, 2021. 285 с. С. 242-251.
9. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень 2020-січень 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/Doslidzhennya-yakosti-inklyuzivnoi-osviti.pdf>
10. Кляйн В., Шилонова В., Гладуш В.А. Індивідуальний підхід у забезпеченні психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання в школах Словаччини: досвід, перспективи. Київ: ТОВ «Альфа-ПК», 2020. С. 23-35.

11. Кучерак І., Петрушак О. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання: досвід, реалії та перспективи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. 2021. Вип. 3(47). С. 121-127.
12. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. Освіта та педагогічна наука. 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>

а. Інтернет – ресурси

13. Декларація ООН про права інвалідів. 1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text
14. Загальна декларація ООН з прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
15. Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Саламанка. Іспанія, 7-10 червня 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
16. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
17. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
18. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
19. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>
21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

**V. БАЗОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА, ЯКІ
РОЗВИВАЮТЬСЯ/НАБУВАЮТЬСЯ В СИСТЕМІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ**

Ключові компетентності		
5.1.	Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері професійної діяльності або в процесі навчання, що передбачає проведення дослідження, використання теорій і методів педагогіки і психології на практиці. У контексті андрагогіки охоплює широкий спектр навичок, знань та вмінь, необхідних для успішного виконання завдань, пов'язаних з освітою дорослих.
5.2.	Загальні компетентності <i>Освітологічна</i>	Здатність інтегрувати знання із сучасної філософії, соціології освіти, освітньої політики й економіки, освіти, педагогіки, вікової та педагогічної психології, психології особистості, андрагогіки, фізіології та медицини в цілісну стратегію професійної діяльності на засадах людиноцентризму, демонструвати відповідні цінності професійної діяльності.
5.3.	Фахові компетентності	<p>знання психолого-фізіологічних особливостей здобувачів освіти – володіння знаннями вікової та педагогічної психології, психології розвитку особистості; знаннями фізіологічних особливостей здобувачів освіти певних вікових категорій; особливостей онтогенезу, психолого-фізіологічних особливостей розвитку за нозологіями;</p> <p>андрагогічна компетентність – уміння визначати освітні потреби і запити, ураховувати особливості мотивації, процесу навчання, застосовувати технології модерації, фасилітації, супервізії, визначати результати навчання, спонукати до рефлексії. Ця компетентність також включає в себе розуміння психологічних аспектів навчання дорослих; знання про сучасні тенденції в освіті; уміння працювати з дорослими;</p> <p>конфліктологічна компетентність – здатність розуміти, аналізувати та вирішувати конфлікти в різних сферах життя, таких як особисті відносини, освітнє середовище, політика тощо знання та навички управління конфліктами, вміння спілкуватися та слухати, розвиток емпатії та вміння шукати компроміси; здатність працювати з різними типами конфліктів та використовувати відповідні стратегії врегулювання;</p> <p>ціннісно-світоглядна компетентність – здатність розуміти власні цінності, приймати світоглядні погляди, інтегрувати їх у власне життя та спілкування з іншими; усвідомлення основних життєвих цінностей, розуміння різниці в цінностях інших людей, вміння взаємодіяти з ними на основі взаємоповаги та толерантності;</p> <p>комунікативно-ситуативна компетентність – здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми в різних ситуаціях і контекстах; уміння використовувати мовні засоби відповідно до ситуації, розуміти невербальні сигнали співрозмовників,</p>

бути чутливим до культурних та соціальних відмінностей;

знання нормативно-правових засад, сутності, принципів, особливостей організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О

— знання основних положень міжнародних та українських нормативно-правових документів у сфері забезпечення права на освіту здобувачів з особливими освітніми потребами; розуміння основних принципів, організаційних аспектів, особливостей інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О;

уміння застосовувати стратегії та індивідуальний підхід для підтримки учнів з різними нозологіями в надзвичайних ситуаціях та період воєнного стану

— здатність до застосування технологій інклюзивного навчання та індивідуальний підхід для підтримки здобувачів освіти з різними нозологіями, у тому числі в надзвичайних ситуаціях та період воєнного стану; здатність до вибору оптимальних прийомів, методів та форм навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у тому числі, з використанням адаптації та модифікації; уміння реалізовувати принципи командного підходу для забезпечення ефективної діяльності команди психолого-педагогічного супроводу учня з особливими освітніми потребами;

забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі здобувачів з особливими освітніми потребами

— здатність реалізовувати технології підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; здатність визначати освітні потреби здобувачів освіти з урахуванням структури та особливостей порушень розвитку (нозології); здатність дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

VI. ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Програмні результати навчання		
6.1.	Знання і розуміння	<p><i>Знання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - основних положень та концептуальних засад інклюзивної освіти, нормативно – правової бази освіти дорослих; - категоріальності осіб з особливим освітніми потребами; - змісту та особливостей реалізації психолого-педагогічної супроводу та підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; - технологій створення інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та Розумного пристосування; - усвідомлення необхідності зростання педагогічної майстерності, формування власної інклюзивної компетентності, розуміння важливості адаптації педагога до неперервного професійного розвитку в умовах воєнного стану.
6.2.	Розвинені вміння	<ul style="list-style-type: none"> - застосовувати впровадження технологій в інклюзивного навчання освітній процес закладів професійної (професійно-технічної) освіти; - проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання; - дотримуватися вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та розумного пристосування; - прогнозувати та організовувати командну діяльність учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища; - розрізняти складові освіти дорослих: формальна, неформальна та інформальна освіта; - розробляти ефективні стратегії власного професійного розвитку; - знаходити шляхи вирішення проблем професійного розвитку в умовах воєнного стану.
6.3.	Диспозиції (цінності, ставлення)	<ul style="list-style-type: none"> - морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, емпатія, повага до життя, повага до себе та інших людей); - соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, повага до закону, солідарність, відповідальність); - людиноцентризм, цінність особистості; - готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток;

- просування демократичних цінностей у освітній процес;
- рефлексія власної професійної діяльності.

Ключові слова

Неперервна освіта, саморозвиток особистості, предмет андрагогіки, досвід, освіта дорослих, професійний розвиток, інклюзивна освіта, інклюзивне навчання, особа з особливими освітніми потребами, особа з обмеженими можливостями здоров'я, інвалідність, технології інклюзивного навчання

VII. АКАДЕМІЧНІ, ПРОФЕСІЙНІ МОЖЛИВОСТІ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПАНУВАННЯ ПРОГРАМИ

Академічні можливості для підвищення кваліфікації надають замовникам освітніх послуг можливість індивідуальної освітньої траєкторії з урахуванням власних професійних можливостей та здібностей, що дозволяє здобути визначені результати навчання. Програма підвищення кваліфікації орієнтується на соціокультурні та освітні виклики, що забезпечує практичну спрямованість змісту програми. Аналіз професійно-кваліфікаційних характеристик та посадових інструкцій педагогічних працівників закладів освіти забезпечує досягнення цієї мети.

Програма підвищення кваліфікації має **практичну спрямованість**, орієнтовану на соціокультурні та освітні виклики. Це дозволяє педагогам в закладах освіти ефективно виконувати свої посадові обов'язки.

Кінцевий результат програми – це мотивовані та активні педагоги, які прагнуть до постійного професійного розвитку, самореалізації та кар'єрного зростання. Програма сприяє розвитку цілісної особистості, здатної вибирати свій індивідуальний навчальний шлях та розвиватися через формальну, неформальну та інформальну освіту, професійну кар'єру та громадське життя. Програма сприяє формуванню ключових компетенцій, необхідних у сучасному світі, таких як комунікаційні, лідерські, творчі, критичного мислення та роботи в команді. У результаті слухачі курсів отримують нові знання, навички та досвід, що допоможе їм стати більш конкурентоспроможними на ринку праці та досягати більших успіхів у своїй діяльності. В цілому, кінцевий результат програми полягає в тому, що педагоги стають більш компетентними, мотивованими та готовими до самостійного розвитку та досягнення своїх цілей.

Опанування програми «**Інклюзивне навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Основи андрагогіки**» може мати наступні академічні та професійні можливості та результати:

Академічні можливості:

- отримання свідоцтва про підвищення кваліфікації;
- розвиток навичок самостійного навчання та організації освітнього процесу відповідно до вимог сучасної освіти;
- збагачення свого професійного досвіду та підвищення свого статусу як фахівця.

Професійні можливості:

- підвищення рівня компетентності в сфері інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, основ андрагогіки;
- розвиток умінь проектувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами із використанням технологій інклюзивного навчання;
- дотримання вимог щодо організації інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів Універсального дизайну та розумного пристосування;
- прогнозувати та організовувати командну діяльність учасників освітнього процесу в умовах інклюзивного освітнього середовища;
- розрізняти складові освіти дорослих: формальна, неформальна та інформальна освіта;
- розробляти ефективні стратегії власного професійного розвитку.

VIII. ФОРМИ, ТЕХНОЛОГІЇ І МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Сучасні форми, технології та методи навчання дозволяють забезпечити ефективність навчального процесу та максимально розвинути потенціал слухачів курсів.

Форми організації освітнього процесу за вибором професорсько- викладацького складу: лекція, семінарське заняття, тематична дискусія, самостійна робота; дистанційна лекція, відеолекція, вебінар, дистанційне консультування, відеоконференція, чат-заняття, форум, Інтернет-заняття тощо.

Технології навчання: інтерактивні, адаптивні, акмеологічні практикуми, аналіз ситуацій або case-метод, тренінги, ігротехнології професійного розвитку, зокрема імітаційні, ділові, організаційно-діяльнісні, рольові, ситуаційно-рольові, практичні і семінарські заняття, тематичні дискусії та ін.

Методи навчання: проблемний виклад навчального матеріалу, використання цифрових технологій, дослідницький метод тощо.

Методи оцінювання: участь в інформаційному, практичному й контрольному блоках програми.

Методичне забезпечення: інтерактивні комплекси навчально- і науково- методичного забезпечення курсів підвищення кваліфікації, електронна бібліотека, методичні рекомендації тощо.

Форми роботи викладача:

- організація і проведення аудиторних і позааудиторних занять;
- розгляд освітнього матеріалу змістових модулів на лекціях, інтерактивних, актуалізованих лекціях та тренінгових, семінарських, тематичних заняттях, тематичних зустрічах, Інтернет-заняттях;

- консультування слухачів;

- організація і проведення заліку.

Форми роботи слухача:

- проведення поточного самодіагностування для виявлення рівня професійної компетентності, набутих компетенцій, самомотивації професійного розвитку;

- опрацювання навчального матеріалу на основі комплексу навчально- методичних матеріалів, додаткової електронної бібліотеки, завдань для самостійної та індивідуальної роботи;

- використання Інтернету з навчальною метою (пошук і аналіз інформації, робота в чаті, форумі, робота з електронною поштою через веб- інтерфейс, отримання пошти, створення і відправка листів, робота з відкритою мережею);

- участь слухача курсів в Інтернет-заняттях, Інтернет-консультаціях.

ІХ. ПРОБЛЕМНО-ПОШУКОВІ ПИТАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СЛУХАЧА

Питання для самоконтролю до ЗМ 1.1 Основи андрагогіки. Особливості роботи із здобувачами П(ПТ)О

1. Що нового вносить андрагогіка у Ваше уявлення про освіту як соціальне явище?
2. Порекомендуйте стратегії, які Ви використовуєте для мотивації учнів та стимулювання навчального інтересу до матеріалу який викладаєте .
3. Опишіть заходи, які сприяють розвитку національно – патріотичній та інноваційній діяльності здобувачів професійно – технічної освіти? Наведіть власні приклади.
4. Які психологічні особливості розвитку здобувачі професійної – освіти різних вікових категорій Ви враховуєте у своїй професійній діяльності?
5. Опишіть потреби та особливості, які необхідно враховувати для здобувачів освіти із різними ступенями здібностей та інтересами у процесі навчання?

Питання для самоконтролю до ЗМ 1.2 Організація неперервної професійної освіти дорослих в умовах воєнного стану: андрагогічний аспект

1. Які чинники необхідно враховувати при організації навчання дорослої людини?
2. Які основні аспекти професійного розвитку педагога Ви вважаєте найважливішими?
3. Що нового вносить андрагогіка у Ваше уявлення про освіту як соціальне явище?
4. Які виклики вносить воєнний стан в освітнє середовище? Вплив професійного розвитку педагога у воєнний стан?
5. Які методи мотивації Ви можете запропонувати для стимулювання індивідуального розвитку учня в умовах воєнного стану?

Питання для самоконтролю до ЗМ 2.1. Нормативно-правове забезпечення та порядок організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О

1. Як змінювалося еволюційне ставлення до осіб з порушеннями розвитку? На якому етапі розвитку щодо визнання прав та потреб інвалідів сьогодні знаходиться українське суспільство?
2. Якими є принципові відмінності між поняттями «сегрегація», «інтеграція», «інклюзія»? Наведіть приклади сегрегації, інтеграції, інклюзії осіб з особливими освітніми потребами.
3. Проаналізуйте переваги інклюзивного навчання для усіх учасників навчально-виховного процесу.
4. Назвіть основні міжнародні та вітчизняні документи, які закріплюють право осіб з особливими освітніми потребами на якісну освіту.
5. Які нормативно-правові документи забезпечують організацію інклюзивного навчання у закладах професійної освіти?
6. Які, на Вашу думку, перспективні напрями розвитку інклюзії в умовах професійної освіти?

Питання для самоконтролю до ЗМ 2.2. Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О. Індекс інклюзії

1. Схарактеризуйте основні аспекти поняття безпечного освітнього середовища: психологічний, екологічний, інформаційний. Який з них, на Вашу думку, має найбільш психотравмуючий вплив на сучасну молодь?
2. Перерахуйте та схарактеризуйте п'ять принципів безпечного освітнього середовища.
3. Сформулюйте поняття «Безпечне середовище» та «Інклюзивне освітнє середовище». Яким законом вони визначені?

4. Які, на Вашу думку, є необхідні умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О?

5. Сформулюйте та схарактеризуйте сім принципів Універсального дизайну. Як вони проявляються в освіті?

6. Що таке «Розумне пристосування»? Чим це поняття відмінне від поняття «Універсальний дизайн»?

7. Надайте рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Питання для самоконтролю до ЗМ 2.3 Характеристика учнів з особливими освітніми потребами

1. Охарактеризуйте поняття здоров'я, фактори, що забезпечують збереження здоров'я молоді.

2. Які фізіологічні, психологічні та педагогічні особливості раннього юнацького віку (15-17 років)?

3. Які міжнародні класифікації Всесвітньої організації охорони здоров'я Вам відомі? Деталізуйте Міжнародну класифікацію функціонування, інвалідності та здоров'я.

4. Визначте особливості психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

5. Дайте визначення поняттю «Інвалідність». Яка різниця понять «Особа з інвалідністю» та «Особа з обмеженими можливостями здоров'я».

6. Які існуючі стереотипи щодо осіб з інвалідністю та ваші варіанти шляхів їх подолання.

7. Опишіть моделі інвалідності (моральна, благодійна, медична, економічна, соціальна, британська, культурна, правозахисна, модель Handicap). Яка модель характерна для нашого суспільства?

8. Які основні права осіб з інвалідністю та як вони реалізуються щодо отримання освіти?

Питання для самоконтролю до ЗМ 2.4 Особливості інклюзивного навчання осіб з обмеженими можливостями здоров'я в ЗП(ПТ)О

1. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями зору.

2. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями слуху.

3. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб з порушенням опорно-рухового апарату.

4. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб, які мають труднощі у навчанні.

5. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб з соціально-незахищених верств населення.

6. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб, які відносяться до категорії внутрішньо-переміщених осіб в умовах воєнного стану.

7. Визначте особливості інклюзивного навчання осіб з порушеннями емоційної сфери.

X. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ЇХ ВИЗНАЧЕННЯ (ТЕЗАУРУС)

Предмет андрагогіки – це цілісний педагогічний процес, цілеспрямовано організований для освіти дорослого населення в контексті неперервної освіти. Таким чином предметом андрагогіки є закономірності, принципи організації навчання, освіти дорослих, що передбачає визначення цілей, завдань, змісту, методів, форм, засобів залучення дорослого до оволодіння соціальним досвідом людства, його культурними цінностями, створення для цього оптимальних умов з метою забезпечення його потреб і потреб суспільства, а також моніторинг результативності цього процесу та його корегування в разі необхідності.

Освіта дорослих – це практика навчання і виховання дорослих, набуття ними нових навичок, умінь та знань пов'язана з новим працевлаштуванням чи з іншого роду зміною діяльності. Система освіти дорослих - це сукупність закладів і установ формальної (загальноосвітні та професійні навчальні заклади) та неформальної освіти дорослих (учнівство на робочому місці, різноманітні курси для здобуття нової спеціальності і задоволення пізнавальних, соціальних потреб), наукових, науково-методичних, методичних установ, науково-виробничих підприємств, інформаційних служб, інших юридичних та фізичних осіб, які мають право на надання освітніх послуг, а також державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування.

Самоосвіта (в широкому розумінні) – це усвідомлена, запланована і саморегульована самостійна пізнавальна діяльність особистості, спрямована на гармонійний розвиток та задоволення пізнавального інтересу чи спонукана прагненням чогось навчитися, підвищити адаптивність професійної діяльності чи засвоїти якийсь новий вид діяльності.

Саморозвиток особистості – процес збагачення здібностей і особистих якостей людини в ході різних видів доцільної діяльності. В основі саморозвитку лежить засвоєння соціального досвіду і досягнень культури, втілених у реаліях, залучених до того чи іншого виду діяльності.

Адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі – адаптація) – зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі – учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (*Закон України «Про освіту»*).

Індивідуальний навчальний план – документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів (*Закон України «Про освіту»*).

Інклюзивне навчання – система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (*Закон України «Про освіту»*).

Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і

темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план (Закон України «Про освіту»).

Індивідуальна програма розвитку – документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання (Закон України «Про освіту»).

Інклюзивне освітнє середовище – сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (Закон України «Про освіту»).

Комплексна оцінка – збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та ви-значення її освітніх труднощів, розроблення рекомендацій щодо її індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації освітньої програми (навчальних предметів), організації освітнього середовища, особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) – комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особистості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення (Закон України «Про освіту»).

Медіатека – бібліотека цифрових носіїв інформації або комп'ютерного та мультимедійного обладнання, підключеного до інтернету, що використовується під час освітнього процесу (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) (далі – модифікація) – зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів зі зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти).

Освітні труднощі – труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та результати навчання здобувачів освіти відповідного року навчання (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (Закон України «Про освіту»).

Оцінка потреби учня/учениці в наданні підтримки (далі – оцінка) – процес визначення потреби учня/учениці в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня (Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти). Дод

Підтримка в освітньому процесі – підтримка, що надається здобувачам освіти постійно або тимчасово та передбачає створення для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їхніх освітніх труднощів, зокрема тих, що виникли внаслідок психологічної травми (постанова КМУ № 493 від 29.04.2022).

Психолого-педагогічні послуги – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями (Закон України «Про освіту»).

Психолого-педагогічний супровід – комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку (Закон України «Про освіту»).

Ресурсна кімната – спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, призначена для розвитку учнів з особливими освітніми потребами, гармонізації їхнього психоемоційного стану та психологічного розвантаження, надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Рівні підтримки – обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Розумне пристосування – запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами (*Закон України «Про освіту»*).

Універсальний дизайн – дизайн об'єктів фізичного оточення, програм та послуг, максимально придатний для використання всіма групами населення без необхідності додаткової адаптації чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю, де це необхідно (*Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні*).

РОЗДІЛ 3 ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О: НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС

ТЕМА 1. ІСТОРИЧНИЙ ДИСКУРС, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О

План заняття

1. Історичний дискурс та соціокультурний контекст ставлення до осіб з порушеннями розвитку.
2. Розвиток системи освіти осіб з особливими потребами в Україні: від сегрегації до інклюзії.
3. Нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О.

1. Соціокультурний контекст змін в освіті осіб з особливими потребами

Ретроспектива ставлення суспільства до осіб із порушеннями свідчить, що протягом багатьох років політика відносно інвалідів розвивалася від елементарного догляду до навчання, реабілітації та розвитку. Значною мірою вона відображає загальні умови життя, а також соціальну та економічну політику в різні періоди часу.

Ще з античних часів громадянське право детермінувало визнання осіб з вадами як неповноцінних, недієздатних, громадян, які потребують опіки. Так, законодавство давньогрецької Спарти диктувало виявляти фізично неповносправних дітей і відділяти їх від здорових, оберігаючи в такий спосіб державний устрій і сповідуючи ідею «фізичної повноцінності» своїх громадян. «Нехай у силі буде той закон, що жодної каліки-дитини годувати не варто» – такі свідчення тогочасного ставлення до інвалідів залишив римський філософ Арістотель.

Неповноцінність і непотрібність людей з порушеннями було визнано в основах Римського права. «Ми вбиваємо калік і топимо дітей, які народжуються слабкими й потворними. Ми вчиняємо так не через гнів та досаду, а керуючись правилами розуму: відділяти неприродне від здорового» – таке право обстоював у Давньому Римі Сенека. Саме римський суд, установивши інститут опікунства над людьми з обмеженнями, став у подальшому зразком для вироблення законодавчих норм стосовно фізично та психічно неповносправних. Римське право, яке стало основоположним у законодавстві більшості

європейських країн, закріпило юридичний статус певної безправності людей з обмеженнями майже до 18-го сторіччя. Законодавство захищало «повноцінну більшість» від «неповноцінної меншості», жорстко фіксуючи обмеження громадянських прав інвалідів.

Розглянемо найпоширеніші історичні суспільно-соціальні *моделі ставлення до осіб із порушеннями психофізичного розвитку*.

Модель «Хвора людина». Відповідно до цієї моделі особи з обмеженими можливостями – хворі люди. Це означає, що людина розглядається тільки як об'єкт лікування. Для суспільства людина з обмеженими можливостями – це хворий, йому потрібна медична діагностика, лікування та догляд.

Модель «Недолюдина». Людина з відхиленнями у розвитку розглядається як неповноцінна істота, що за рівнем розвитку наближається до тварини. Наслідком цього є створення негуманних умов життя та негуманне ставлення до осіб з обмеженими можливостями.

Модель «Загроза суспільству». Існувало уявлення, що деякі категорії осіб із відхиленнями в розвитку представляють загрозу суспільству (розумово відсталі, глухі, особи з психічними відхиленнями). Вважалося, що ці люди можуть не тільки бути джерелом захворювань, але і «наслати порчу», «накликати нещастя», нанести матеріальний і моральний збиток. Унаслідок цього суспільство вживало заходів, щоб захистити себе від цієї потенційної «загрози», створюючи інтернати, закриті установи, часто у віддалених місцях, іноді з суворим режимом утримання в них. Навчання в цих випадках або було відсутнє, або було недостатнім.

Модель «Об'єкт жалю» здійснює руйнівний вплив на розвиток особистості людини, на її прагнення до самореалізації. У межах цієї моделі до людини з обмеженими можливостями підходять як до маленької дитини, яка не дорослішає, залишаючись у дитячому віці назавжди (особливо ця точка зору поширюється на осіб із порушеннями інтелекту). Головним завданням у такій моделі є тільки захист людини з обмеженими можливостями від «поганого» навколишнього світу через відокремлення її від суспільства, створення комфортного середовища проживання, а не забезпечення допомоги у розвитку.

Модель «Об'єкт обтяжливої благодійності». Складні економічні умови в ряді країн світу не дозволяють дотримуватися незмінно сприятливої економічної політики щодо осіб з обмеженими можливостями. Витрати на їх утримання розглядаються як економічний тягар, який намагаються зменшити через скорочення розмірів допомоги.

Модель «Розвиток» передбачає наявність в осіб із обмеженими можливостями здібностей до освіти та розвитку. Відповідно до цієї моделі суспільство є відповідальним за більш повний розвиток дитини з обмеженими можливостями, воно зобов'язане створити систему корекційно-педагогічної допомоги таким дітям.

В період з 70-х років ХХ століття у світовій освітній політиці на тлі економічного зростання розвитку суспільних демократичних стосунків у передових державах світу чітко визначилися антидискримінаційні настрої за будь-якою ознакою: національною, етнічною, релігійною, рівнем психофізичного розвитку. На зміну старої парадигми суспільно-державного усвідомлення «повноцінна більшість» – «неповноцінна меншість» приходить нова – «єдина спільнота, яка включає і людей з певними проблемами». Світова спільнота законодавчо фіксує неприпустимість так званого «соціального маркування». Національні антидискримінаційні законодавчі акти затверджуються з урахуванням основних положень Декларацій ООН. Формується нова культурно-історична норма – повага до відмінностей між людьми.

Цей період визначений саме як перехід до інклюзивного навчання.

За даними ООН, сьогодні у світі нараховується приблизно 450 мільйонів людей з порушеннями психічного та (або) фізичного розвитку. Це становить 1/10 частину населення нашої планети. Дані всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчать, що кількість таких людей у світі досягає 13% (3% дітей народжуються з вадами інтелекту та 10% дітей з іншими психічними та фізичними вадами). Усього у світі близько 200 мільйонів дітей з обмеженими можливостями.

На жаль, Україна не є виключенням із цього процесу. Дані Інклюзивно-ресурсних центрів свідчать про невпинне зростання кількості дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку. На сьогодні в Україні таких осіб близько 12% від загальної

кількості дітей віком до 18 років. Найбільш поширеними є такі порушення: мовлення – близько 58%; ЗПР – 22%; розумова відсталість – 16%; порушення слуху, зору – 12%; порушення опорно-рухового апарату – 5%.

У міжнародних правових документах загальноживаний термін «*діти з особливими потребами*» («Children with Special Needs»). Це термінологічне означення передбачає зміщення наголосів з недоліків і порушень у дітей, відхилень від норми до фіксації їхніх особливих потреб. Проте, Особливість передбачає відмінність, несхожість, можливо, неповторність, індивідуальність, унікальність».

Відповідно, дітьми з особливими потребами вважаються:

- діти-інваліди,
- діти з незначними порушеннями здоров'я,
- діти з соціальними проблемами,
- обдаровані діти.

В Україні основною категорією осіб з особливими освітніми потребами є особи з особливостями (порушеннями) психофізичного розвитку.

Залежно від типу порушення виділяють такі категорії:

- з порушеннями слуху (глухі, оглухлі, зі зниженим слухом);
- з порушеннями зору (сліпі, осліплі, зі зниженим зором);
- з порушеннями інтелекту (розумово відсталі, із затримкою психічного розвитку);
- з мовленнєвими порушеннями;
- з порушеннями опорно-рухового апарату;
- зі складною структурою порушень (розумово відсталі сліпі чи глухі; сліпоглухонімі та ін.);
- з емоційно-вольовими порушеннями та з аутизмом.

Виділяють:

– **вроджені порушення**, спричинені шкідливим впливом на плід генетичних факторів, інтоксикацій, інфекцій, травм, порушенням живлення, гормональними розладами, резусною несумісністю груп крові матері та дитини, впливом медичних препаратів, алкоголю, наркотичних та отруйних речовин;

– **набуті порушення**, зумовлені переважно різноманітними шкідливими впливами на організм дитини під час народження та у наступні періоди розвитку (механічні ушкодження плоду, тяжкі пологи, пологова асфіксія, крововиливи у мозок, інфекційні захворювання тощо).

Навчання та виховання осіб з порушеннями психофізичного розвитку здійснюється з урахуванням особливостей їхнього розвитку, з використанням специфічних заходів та організаційних форм навчальної роботи залежно від характеру розладу.

Особи з особливостями психофізичного розвитку мають, як і всі інші, право на отримання якісної освіти.

2. Розвиток системи освіти осіб з особливими потребами в Україні: від сегрегації до інклюзії

Ще за часів колишнього СРСР в Україні було створено систему спеціальних корекційних навчально-виховних освітніх закладів, де, в основному, здобували освіту діти з вадами психофізичного розвитку. Структура **спеціальної освіти** в Україні представлена такими типами спеціальних закладів: для дітей з порушеннями слуху, слабочуючих, з порушеннями зору, слабозорих, з важкими порушеннями мовлення, з порушеннями опорно-рухового апарату, для розумово відсталих.

В спеціальних школах враховуються всі типи обмежень, які мають їхні вихованці, а саме: біологічні (сенсомоторні вади), соціальні (перешкоди у взаємодії з оточенням), психологічні (комплекс неповноцінності), і створені такі умови, за яких ці обмеження не перешкоджають навчанню. До них можна віднести:

- охоронний режим,
- меншу наповнюваність класів і виховних груп,
- використання спеціального обладнання та наочності,
- врахування індивідуальних особливостей кожної дитини.

Навчально-виховну роботу з дітьми здійснюють відповідні фахівці, які володіють знаннями про особливості їхнього психофізичного розвитку, уміннями та навичками корекції, спрямованої на профілактику й усунення вторинних вад.

Одним із компонентів спеціального впливу є лікувальна робота. В інтернатних закладах корекційна робота з вихованцями проводиться як у першу, так і в другу половину дня, що сприяє її ефективності.

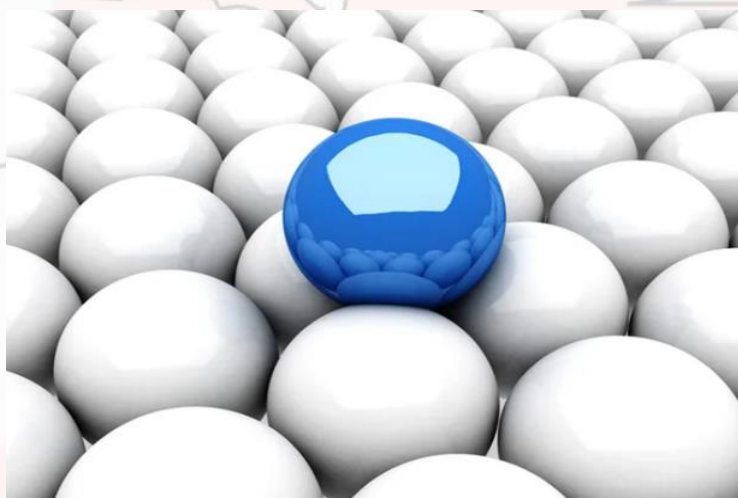
Суттєвими в діяльності закладів корекційної освіти є, зокрема: психологічне забезпечення навчально-виховного процесу; розробку єдиних принципів і нормативів освітніх потреб дітей.

В спеціальних закладах, зокрема спеціальних школах для дітей з вадами розумового розвитку, навчання проходить у зоні найближчого розвитку дитини, враховуються темпи засвоєння знань і вмінь, динаміка втомлюваності, перспективні можливості дитини. Перебування дітей з психофізичними вадами в колективі однолітків з такими ж обмеженими можливостями забезпечує комфортний психологічний стан, відсутність відчуття комплексу

неповноцінності. Відповідність умов навчання темпам і особливостям розвитку дитини сприяє її успішності.

Попри певні переваги спеціальної освіти відзначаються і значні недоліки:

- її уніфікованість, що унеможливує забезпечення освітніх потреб всіх учнів, що мають особливості психофізичного розвитку;
- ізолюваність дітей з психофізичними порушеннями в спеціальних школах-інтернатах, яка має багато негативних соціальних наслідків, зокрема, відчуження сім'ї від виховного процесу; соціальна інфантильність учнів; обмеженість розвитку життєвих компетенцій тощо;
- недостатня соціально-практична спрямованість навчального процесу, наслідками якої є: низький рівень сформованості соціально-побутової компетентності учнів, незадовільна орієнтація в системі соціальних норм і правил та відсутність навичок самостійної життєдіяльності;

Перебування учнів у школі-інтернаті призводить до ізоляції від навколишнього життя, здорових ровесників і сім'ї, внаслідок чого не забезпечується реалізація потенційних можливостей і збережених функцій у формуванні дитячої особистості, діти не залучаються до соціального життя, знижуються можливості соціалізації вихованців інтернатів. Інтернатний спосіб життя не гарантує задоволення основної потреби дітей рости і розвиватися в атмосфері любові й захищеності, а натомість внаслідок постійної опіки та ізоляції від здорових однолітків вони набувають комплексу “інвалідності”, споживацьких установок, негативного ставлення до інших людей.

Альтернативою для родини, яка не дає такої згоди, є **індивідуальне навчання**. Серед його переваг:

- можливість повного врахування індивідуальних особливостей дитини,
- адаптація програми до зони найближчого розвитку,
- наявність звичної для дитини обстановки,
- відсутність негативного впливу взаємодії з іншими дітьми.

Проте, часто при індивідуальній формі навчання дитина опиняється в умовах ще більшої соціальної ізоляції. І хоча «Положення про індивідуальну форму навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» передбачає роботу з такими дітьми вчителів-дефектологів, найчастіше з такою дитиною працюють вчителі, які не мають спеціальної

підготовки, через що не враховують особливостей розвитку і навчання своїх вихованців. Досягнення дитини в процесі індивідуального навчання контролюються неефективно, тому досить часто не відповідають її потенційним можливостям. Істотним недоліком індивідуального навчання є й те, що діти не одержують необхідної корекційної допомоги, у кращому випадку здійснюється лише медична; крім того, нехтується така важлива умова психічного розвитку, як міжособистісна взаємодія з однолітками.

Для сучасної України характерною є **стихійна інтеграція** - спільне перебування дітей з психофізичними вадами зі здоровими однолітками без створення спеціальних умов і надання фахової допомоги. Такі явища призводять до дискредитації самої ідеї спільного навчання, оскільки гальмують розвиток учнів, ускладнюють процес засвоєння ними знань, стимулюють формування негативних особистісних новоутворень невротичного та психотичного характеру.

Основоположним в **інклюзивних підходах** є те, що *не особистість має прилаштовуватися до суспільних, соціальних, економічних стосунків, а навпаки – суспільство має створити умови для задоволення особливих потреб кожної особистості.*

Термін «інклюзія» відмінний від терміну «інтеграція» за своїм концептуальним підходом. Інтеграція визначається як зусилля, спрямовані на введення осіб з особливими потребами у регулярний освітній простір (засобами підготовки їх до цього). Інклюзія – це політика та процес, під час якого *не особистість з вадами повинна пристосовуватись до освітнього простору, а змінитися має суспільство, аби врахувати й пристосувалася до індивідуальних потреб «особливих» людей.*

Інклюзія базована на концепції «**нормалізації**», в основі якої – ідея про те, що життя й побут людей з обмеженими можливостями мають бути якомога більше наближені до умов і стилю життя всієї громади. Принципи «нормалізації» закріплені в низці сучасних міжнародних правових актів: «Декларація ООН про права розумово відсталих» (1971 р.), «Декларація про права інвалідів» (1975 р.), «Конвенція про права дитини» (1989 р.) та ін. Зокрема, «Декларація ООН про права розумово відсталих» є першим нормативно-правовим документом щодо визнання осіб із порушеннями психофізичного розвитку суспільно повноцінною в соціальному сенсі меншиною, яка потребує соціального та правового захисту.

Інклюзивна освіта – це тривала стратегія, що являє собою побудову такого освітнього середовища, яке дасть змогу кожній особі, зокрема тим, хто має відхилення в психофізичному та / або в емоційному, соціальному й інших аспектах розвитку, навчатися разом зі здоровими однолітками, але на рівні своїх можливостей.

Спільними для всіх визначень інклюзивної освіти є такі положення:

- В основі інклюзивної освіти – підхід, що базується на дотриманні права на освіту для всіх дітей, у тому числі дітей із соціально вразливих груп (дітей з особливими освітніми потребами, дітей з інвалідністю, дітей-сиріт тощо).
- Позитивне сприйняття багатоманітності – сприйняття індивідуальних відмінностей учнів як корисного ресурсу, а не проблеми.
- Максимально значуща участь в освітньому процесі, а не тільки фізична присутність у класі/групі.
- Виявлення й усунення бар'єрів (фізичних, інформаційних, інституційних і негативного/упередженого ставлення).

Концепція інклюзивної освіти відображає одну із засадничих демократичних ідей – усі є цінними й активними членами суспільства.

Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами через організацію їх навчання на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з огляду на індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності таких осіб.

Сучасні зарубіжні та вітчизняні фахівці підкреслюють багатогранність проблем інклюзії, виділяють як її переваги, так і проблеми.

Переваги (за різними джерелами) проявляються в:

- подоланні ізоляції;
- можливості отримання освіти за місцем проживання без відриву від сім'ї;
- орієнтації осіб з психофізичними вадами розвитку на однолітків без вад психофізичного розвитку;
- реальній соціальній адаптації.

Інклюзію в освіті можна розглядати як один із багатьох аспектів інклюзії в суспільстві взагалі.

Інклюзивне навчання – гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Навчання (у разі потреби) відбувається за індивідуальним навчальним планом, забезпечується медико-соціальним та психолого-педагогічним супроводом.

Основні принципи інклюзивного навчання:

- всі особи мають навчатися разом у всіх випадках, коли це виявляється можливим, незважаючи на певні труднощі чи відмінності, що існують між ними;
- навчальні заклади мають визнавати і враховувати різноманітні потреби своїх учнів, узгоджуючи різні види й темпи навчання;
- принцип забезпечення якісної освіти для всіх завдяки відповідному навчально-методичному забезпеченню, застосуванню організаційних заходів, розробці стратегії викладання, використанню ресурсів і партнерських зв'язків зі своїми громадами;
- особи з особливими освітніми потребами мають отримувати додаткову допомогу, яка може знадобитися їм для забезпечення успішності навчання.

Реалізація інклюзивної моделі навчання потребує розв'язання низки **завдань**:

- організувати навчально-виховний процес, який би задовольняв освітні потреби всіх учнів;

- розробити систему надання спеціальних освітніх і фахових послуг для осіб з особливими освітніми потребами.
- створити позитивний клімат у середовищі навчального закладу та поза його межами.

Інклюзивна освіта базується на таких **загальних принципах**:

- Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень.
- Кожна людина здатна відчувати і думати.
- Кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою.
- Адаптація системи до потреб людини, а не навпаки.
- Справжня освіта може здійснюватися тільки в контексті реальних взаємовідносин.
- Всі люди потребують підтримки.
- Задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної особистості.
- Визнання спроможності до навчання кожної особистості та, відповідно, необхідність створення суспільством відповідних для цього умов.
- Залучення батьків до навчального процесу дітей як рівноправних партнерів та перших вчителів своїх дітей.
- Командний підхід у навчанні та вихованні, що передбачає залучення педагогів, батьків та спеціалістів.

3. Нормативно-правове забезпечення організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О

Право кожної людини на освіту, що лежить в основі інклюзивного навчання, проголошено у низці міжнародних документів. Це, насамперед, **Загальна декларація прав людини (1948)**. У ній стверджується те, що усі люди народжуються вільними і рівними у своїх правах, а також те, що кожна людина має право на освіту, спрямовану на повний розвиток людської особи.

Важливими міжнародними документами є:

Декларація ООН про права інвалідів, ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН у грудні 1975 року (у цьому документі зазначається, що особи із інвалідністю мають право на освіту, ремісничу професійну підготовку і відновлення працездатності;

Конвенція про права дитини (1989) - зазначено, що неповноцінна в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства; наголошується на важливості ефективного доступу для неповноцінної дитини до послуг у галузі освіти та професійної підготовки);

Саламанська декларація (1994), в якій вперше наголошено на потребі реформування освіти у напрямі забезпечення впровадження інклюзивного навчання.

Зокрема, у Саламанській декларації сказано про те, що:

- кожна дитина має основне право на освіту і повинна мати можливість отримувати і підтримувати прийнятний рівень знань;
- кожна дитина має унікальні особливості, інтереси, здібності та навчальні потреби;
- варто розробляти систему освіти та впроваджувати освітні програми таким чином, щоб брати до уваги широке різноманіття цих характеристик та потреб;
- особи, які мають особливі освітні потреби, повинні мати доступ до навчання у звичайних школах, які зобов'язані створити їм умови на основі педагогічних методів, орієнтованих перш за все на дітей з метою задоволення цих потреб;
- звичайні школи з такою інклюзивною орієнтацією є найбільш ефективними засобами боротьби із дискримінаційним ставленням, створення привітної атмосфери в громадах, побудови інклюзивного суспільства і забезпечення освіти для всіх; крім того, вони забезпечують ефективну освіту для більшості дітей та підвищують ефективність, а також ефективність витрат усієї системи освіти.

Особливе значення Саламанської декларації полягає у зміні пріоритетів: не лише потреба у високоякісній освіті для всіх дітей, а й сприяння усуненню дискримінаційних установок та настроїв, створення сприятливої атмосфери у громадах для розвитку інклюзивного суспільства.

Усі перелічені міжнародні документи є ратифікованими Україною.

Поміж вітчизняних законодавчих та нормативно-правових документів, що стосуються організації інклюзивного навчання у сфері професійної освіти, насамперед: Конституція України (1996), Закон України «Про освіту» (2017),

Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998), Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах

професійної (професійно-технічної) освіти (2019) та «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» (2021).

Вагомим документом, що забезпечив посилення розвитку інклюзії в Україні став Закон «Про освіту» (2017). Тут вперше на законодавчому рівні визначено цілу низку важливих понять. Зокрема, інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальний навчальний план, індивідуальна програма розвитку, індивідуальна освітня траєкторія, особа з особливими освітніми потребами, психолого-педагогічні послуги, психолого-педагогічний супровід, розумне пристосування, універсальний дизайн у сфері освіти.

У даному документі окреслено засади державної політики у сфері освіти. Поміж ними – людиноцентризм, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності, забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності, розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами, забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування, доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

У Законі зазначено і те, що освіта в Україні має будуватися за принципом *рівних можливостей для всіх*. При цьому особлива увага приділяється проектуванню, будівництву та реконструкції будівель, споруд, приміщень закладів освіти з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування.

У 2019 році затверджено Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти». У даному документі визначено організаційні засади інклюзивного навчання у ЗП(ПТ)О незалежно від форм власності та підпорядкування.

У Постанові визначено, що організація освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами у закладах професійної освіти передбачає:

- створення інклюзивного освітнього середовища та забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- приведення території закладу професійної (професійно-технічної) освіти, будівель, споруд та приміщень у відповідність з вимогами державних будівельних норм, стандартів та правил. У разі коли наявні будівлі, споруди та приміщення закладів професійної (професійно-технічної) освіти неможливо повністю пристосувати для потреб осіб з інвалідністю, здійснюється їх розумне пристосування з урахуванням універсального дизайну;
- забезпечення здобувачів освіти з особливими освітніми потребами необхідними спеціальними засобами корекції психофізичного розвитку згідно з типовим переліком, затвердженим МОН;
- диференційований підхід до розроблення освітньої програми, оцінки та контролю якості знань здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- застосування в освітньому процесі найбільш прийнятних для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами методів і способів спілкування, зокрема української жестової мови та рельєфно-крапкового шрифту (шрифту Брайля), із залученням відповідних фахівців і педагогічних працівників;
- забезпечення доступності інформації в різних форматах (шрифт Брайля, збільшений шрифт, електронний формат та інші).

Окрім того, у даному положенні окреслено алгоритм утворення інклюзивної групи, граничну чисельність здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в одній групі,

склад та функції команди психолого-педагогічного супроводу, компоненти психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з ООП.

У Постанові зазначено, що для здобувачів освіти з ООП, які одночасно з набуттям кваліфікацій професійної освіти здобувають загальну середню освіту, інклюзивне навчання організовується згідно з **Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах**. Цей документ був прийнятий 15 вересня 2021 року та набув чинності із 01 січня 2022 року. У Порядку визначено важливі поняття для організації інклюзивного навчання у закладах професійної освіти:

- адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу),
- модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу),
- оцінка потреби учня в наданні підтримки, рівні підтримки,
- ресурсна кімната.

Окрім того, у Постанові окреслено принципи розподілу учнів із урахуванням рівнів підтримки, визначено форму індивідуальної програми розвитку, особливості проведення психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових занять, форму та зміст індивідуального навчального плану, інші важливі аспекти організації інклюзивного навчання учнів: тривалість здобуття освіти учнями, формування та функціонування інклюзивних міжкласних груп, оцінювання результатів навчання, фінансування інклюзивного навчання учнів.

У Додатках документу наведено інформацію про рівні підтримки в освітньому процесу у закладах загальної середньої освіти:

- критерії визначення,
- умови забезпечення підтримки,
- фінансове забезпечення,
- механізм отримання підтримки в освітньому процесі,
- механізм реалізації індивідуальної освітньої траєкторії,
- забезпечення допоміжними засобами для навчання,
- облаштування освітнього середовища та проведення поточного, семестрового та річного оцінювання та /або державної підсумкової атестації.

Окрім того, у додатках положення представлено протокол оцінки потреби учня в наданні підтримки у закладі освіти та індивідуальна програма розвитку.

У додатку В представлено Дорожню карту (покроковий порядок) для організації навчання учня з особливими освітніми потребами в групі закладу професійної (професійно-технічної) освіти відповідно до діючих нормативно-правових документів.

Питання для самоконтролю до теми 1

1. Як змінювалося еволюційне ставлення до осіб з порушеннями розвитку? На якому етапі розвитку щодо визнання прав та потреб інвалідів сьогодні знаходиться українське суспільство?

2. Якими є принципові відмінності між поняттями «сегрегація», «інтеграція», «інклюзія»? Наведіть приклади сегрегації, інтеграції, інклюзії осіб з особливими освітніми потребами.

3. Проаналізуйте переваги інклюзивного навчання для усіх учасників навчально-виховного процесу.

4. Назвіть основні міжнародні та вітчизняні документи, які закріплюють право осіб з особливими освітніми потребами на якісну освіту.
5. Які нормативно-правові документи забезпечують організацію інклюзивного навчання у закладах професійної освіти?
6. Які, на Вашу думку, перспективні напрями розвитку інклюзії в умовах професійної освіти?

Література до теми 1

1. Васильєва Г.І., Любарець В.В. Термінологічний словник-інклюзія. Київ: Міленіум. 2018. 42с. URL: https://uvu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
2. Гладуш В.А. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти. Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття. Монографія. Київ, 2021. 285 с. С. 242-251.
3. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень 2020-січень 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/Doslidzhennya-yakosti-inklyuzivnoї-osviti.pdf>
4. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
5. Навчальний курс з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання /Уклад. Л.М.Сидорів, за ред. С.М.Сидоріва. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М. 2020. 235с. URL: <http://inclusion.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-3.pdf>
6. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. Освіта та педагогічна наука. 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>
7. Царькова О. В., Прокоф'єва О. О. Порухення психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами: нозологія, психолого-педагогічний контекст. Довідник для

педагогічних працівників і батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. С. 18-82. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9920/1/ЦОВПОО-ВАБ.pdf>

Інтернет – ресурси

8. Декларація ООН про права інвалідів. 1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text
9. Загальна декларація ООН з прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
10. Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Саламанка. Іспанія, 7-10 червня 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text.
11. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
12. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
13. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
14. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
15. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» №1289 від 9 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-п#n10>
17. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>
18. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>
19. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text>
20. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>
21. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 №493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-п#Text>
22. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. URL: <https://ircenter.gov.ua>

ТЕМА 2. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В ЗП(ПТ)О

План заняття

1. Теоретичні аспекти, напрями та зміст психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами
2. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти
3. Забезпечення додаткової підтримки для здобувачів освіти – внутрішньо переміщених осіб
4. Індивідуальна траєкторія розвитку здобувача освіти з особливими освітніми потребами

1. Теоретичні аспекти, напрями та зміст психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами

Ідея психолого-педагогічного супроводу (від англ. *guideness*) виникла як практичне втілення гуманістичного та особистісно орієнтованого підходів і пов'язана з реалізацією права дитини на повноцінний розвиток.

Історія заснування в освітній галузі системи комплексної допомоги дитині в розвитку одночасно може характеризуватися як багаторічна, що налічує більше двох століть, і дуже коротка – усього 10–15 років. Більше 200 років у системі спеціальної освіти розвивається модель взаємодії фахівців різного профілю – взаємодії, спрямованої на всебічну діагностику розвитку дитини та створення корекційно-розвивальних програм. Але тільки 10–15 років тому разом із формуванням гуманістичних орієнтацій у педагогіці почала розвиватися вітчизняна система супроводу дитини. Ранній супровід, супровід розвитку в загальноосвітній школі, цільовий супровід різних «груп ризику», супровід у спеціальній освіті, супровід обдарованих дітей стали елементами однієї системи, своєрідним гарантом права дитини на повноцінний розвиток.

У теорії супроводу важливим аспектом є твердження, що носієм проблеми розвитку дитини в кожному конкретному випадку виступають і сама дитина, і її батьки, і педагоги, і найближче оточення дитини. Психолого-педагогічний супровід розглядають як особливий вид допомоги дитині, що забезпечує її розвиток в умовах освітнього процесу.

Фахівці системи супроводу в усіх проблемних ситуаціях знаходяться на боці дитини, захищають її інтереси та права. Організація психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини в умовах інклюзивного навчання не означає її опіку, вирішення проблем за неї. Супровід забезпечує актуалізацію особистісного потенціалу розвитку дитини, прояв її самостійності. Важливо навчити учнів з особливостями психофізичного розвитку знаходити вихід із проблемних ситуацій. Це передбачає контекстуальний підхід, розгляд конкретних

ситуацій та спільні пошуки того, як треба вчинити, що зробити, як себе вести в тому чи іншому випадку.

Психологічний супровід дітей з порушеннями в розвитку — це діяльність психолога, яка спрямована на створення комплексної системи клініко-психологічних, психолого-педагогічних і психотерапевтичних умов, що сприяють успішній адаптації, реабілітації та особистісному зростанню дітей у соціумі.

Супровід розуміється як динамічний процес, цілісна діяльність психолога, куди включені п'ять взаємопов'язаних компонентів:

- 1) систематичне відстеження клініко-психологічного і психолого-педагогічного статусу дитини в динаміці її психічного розвитку;
- 2) створення соціально-психологічних умов для ефективного психічного розвитку дітей у соціумі;
- 3) систематична психологічна допомога дітям із порушеннями в розвитку у вигляді консультування, психокорекції, психологічної підтримки;
- 4) систематична психологічна допомога батькам та родичам дітей і підлітків із проблемами в розвитку;
- 5) організація життєдіяльності дитини в соціумі з урахуванням їх психічних і фізичних можливостей.

Психологічний супровід включає в себе психологічну підтримку та психологічну допомогу.

Психологічна підтримка покликана попереджувати виникнення психологічних проблем і конфліктів у сфері соціальної взаємодії та на шляху особистісного становлення дитини.

На відміну від психологічної підтримки, **психологічна допомога** покликана допомогти людині в нормалізації її психоемоційних станів, корекції Я-образу та соціальних установок щодо інших людей, у розв'язанні психологічних проблем та труднощів особистісного зростання, соціальної взаємодії.

Ці два компоненти психологічного супроводу перебувають у тісній неподільній єдності, взаємній детермінації та взаємовпливі.

Програми супроводу можуть бути двох видів:

- *системно-орієнтовані*, покликані допомогти у вирішенні проблем або попередити виникнення негативних явищ в установі освіти чи в освітній системі;
- *індивідуально-орієнтовані*, спрямовані на надання допомоги індивідууму, тобто конкретній дитині.

Психологічний супровід будується на таких **принципах**:

1. Цінність внутрішнього світу дитини, пріоритетність потреб, цілей і цінностей її розвитку.
2. Необхідність створення умов для самостійного творчого засвоєння дітьми системи відносин зі світом і з собою, а також для здійснення дитиною особистісно значущих життєвих виборів. Дорослий повинен пам'ятати про те, що внутрішній світ дитини є автономним і незалежним. У процесі супроводу необхідно створювати умови (ситуації вибору) і тим самим спонукати дитину до пошуку самостійних рішень, допомагати їй брати на себе відповідальність за свої вчинки.
3. Ідея вторинності форм і змісту супроводу стосовно до соціального та навчально-виховного середовища життєдіяльності дитини.
4. Супровід має реалізовуватися не тільки психологічними, а й педагогічними засобами. Педагог виступає соратником психолога в розробці стратегії супроводу кожної дитини і основним її реалізатором.

Результатом психологічного супроводу особистості в процесі адаптації до життя стає нова життєва якість — адаптивність, тобто здатність самостійно досягати відносної рівноваги у відносинах із собою та оточуючими як у сприятливих, так і в екстремальних життєвих ситуаціях. Адаптивність передбачає прийняття життя (і себе як його частини) у всіх проявах,

відносну автономність, готовність і здатність змінюватися в часі та змінювати умови свого життя, бути його автором і творцем.

Психолого-педагогічний супровід здобувачів освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти передбачає, зокрема:

- *навчально-організаційний компонент*, що включає допомогу в організації освітнього процесу; розроблення та моніторинг виконання індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами; організацію індивідуальних консультацій;

- *психологічний компонент*- забезпечення системної психологічної допомоги здобувачам освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу, зокрема їх соціально-психологічної адаптації до освітнього середовища закладу професійної (професійно-технічної) освіти;

- *соціальний компонент* - здійснення заходів щодо соціальної та соціально-побутової підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, зокрема надання інформації та допомоги під час влаштування в гуртожиток, отримання різних видів державної допомоги, технічних засобів реабілітації, а також провадження волонтерської діяльності.

Працюючи із здобувачами освіти особливим освітніми потребами, педагогу доводиться

стикатися із цілою низкою викликів, здійснюючи постійний моніторинг учнів, дбаючи про їх безпеку, приймаючи відмінності, проявляючи гнучкість у виборі методик, створюючи особливу атмосферу взаємопідтримки та взаємодопомоги. Проте для досягнення глобальних цілей зусиль однієї людини недостатньо. Тут потрібна **команда фахівців**.

З метою організації інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в закладі

професійної (професійно-технічної) освіти в межах існуючої штатної чисельності створюється **команда психолого-педагогічного супроводу**.

До складу команди психолого-педагогічного супроводу залучаються педагогічні працівники закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які працюють із здобувачем освіти з особливими освітніми потребами безпосередньо, зокрема майстри виробничого навчання або педагоги професійного навчання, асистент майстра виробничого навчання, асистент викладача, керівник фізичного виховання, інші педагогічні працівники відповідно до штату закладу професійної (професійно-технічної) освіти; представник адміністрації закладу професійної (професійно-технічної) освіти та інші фахівці (за потреби), а також за наявності керівник гуртка, перекладач-дактолог, завідувач гуртожитку, коменданти, вихователь, лікар, медична сестра.

Командний підхід базується на принципах:

- команда має чітко визначені цілі;
- у команді чітко визначено ролі учасників;
- команда використовує принципи ефективного спілкування;
- команда використовує структурований підхід до вирішення проблем і прийняття рішень;

- учасники команди володіють стратегіями для розв'язання конфліктів.

Із практики діяльності інклюзивних навчальних закладів можна виділити три типи команд: багатопредметні, міжпредметні та транспредметні. Порівняльну характеристику цих типів наведено у табл. 3.

Таблиця 3

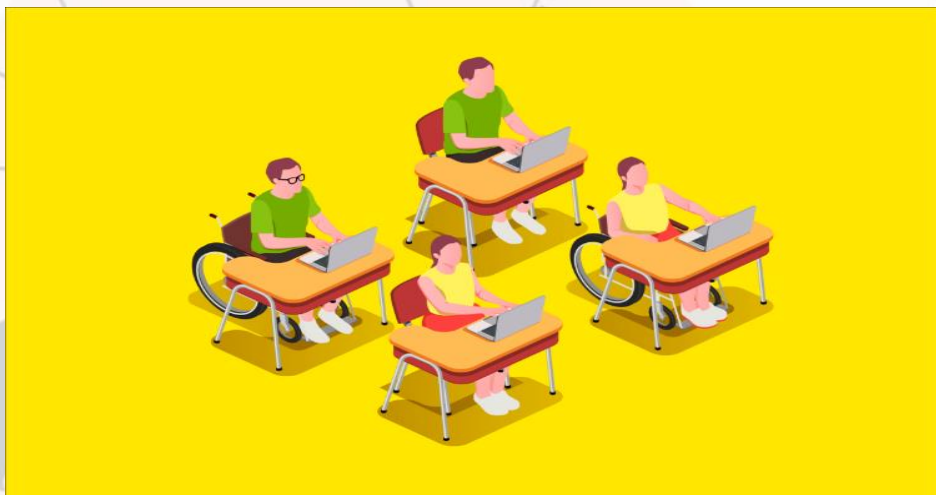
Порівняльні характеристики типів команд

Показники	Типи команд		
	Багатопредметні	Міжпредметні	Транспредметні
Оцінка розвитку та навчальних досягнень учня	Окремі оцінки від окремих членів команди	Окремі оцінки від окремих членів команди	Члени команди здійснюють комплексну оцінку розвитку
Розроблення індивідуальної навчальної програми	Члени команди розробляють окремі програми в рамках своєї дисципліни	Члени команди діляться один з іншим своїми розробленими програмами	Члени команди спільно розробляють навчальну програму, базуючись на пріоритетах та потребах учня із залученням його сім'ї
Реалізація індивідуальної навчальної програми	Члени команди реалізують частину програми, яка стосується їхньої компетенції	Члени команди реалізують свою частину програми і за можливості також інші частини програми	Для реалізації навчальної програм визначається основний постачальник послуг
Забезпечення зв'язків	Неформальні зв'язки	Періодичні зустрічі команди з питань окремих учнів. Члени команди відповідають за обмін інформацією між собою	Регулярні зустрічі команди, у ході яких відбувається постійний обмін інформацією, знаннями та навичками
Визначальна філософія	Розуміння важливості внеску з боку фахівців інших галузей	Готовність і здатність розроблення послуг, обмін ними та відповідальність за них в рамках загальної навчальної програми	Зобов'язання навчати, навчатися і спільно працювати в рамках міжпредметного навчання
Підвищення кваліфікації персоналу	Окремі оцінки від окремих членів команди	Окремі оцінки від окремих членів команди	Невід'ємний компонент зустрічей команди для засвоєння знань, що виходять за рамки власної дисципліни, та розвитку команди

До **функцій** команди психолого-педагогічного супроводу належить:

- співпраця із структурними підрозділами закладу професійної (професійно-технічної) освіти щодо організації інклюзивного навчання;
- забезпечення психолого-педагогічного супроводу освітнього процесу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами;
- розроблення індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами, моніторинг його виконання та корегування за потреби;
- підготовка педагогічних працівників закладу професійної (професійно-технічної) освіти та соціальних працівників, волонтерів до роботи із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами шляхом проведення лекцій, семінарів, тренінгів, засідань за круглим столом тощо;

- консультування та надання методичної допомоги педагогічним працівникам закладу професійної (професійно-технічної) освіти;
- забезпечення інформаційно-просвітницької діяльності щодо формування позитивного ставлення до осіб з особливими освітніми потребами;
- проведення профорієнтаційної роботи серед випускників закладів загальної середньої освіти з особливими освітніми потребами;
- співпраця із закладами соціального захисту населення, громадськими об'єднаннями тощо з метою здійснення волонтерської допомоги, спрямованої на підтримку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

2. Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти

Постановою Кабінету Міністрів України . № 765 від 21 липня 2021 р. визначено категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти (табл. 4): інтелектуальні, функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві), фізичні, навчальні соціоадаптаційні (особистісні, середовищні)/ соціокультурні. Для кожної такої категорії зазначено ступінь вияву – поодинокі незначні, труднощі легкого ступеня прояву, труднощі помірного ступеня прояву, труднощі тяжкого ступеня прояву, труднощі найтяжчого ступеня прояву (відповідно, перший, другий, третій, четвертий та п'ятий рівень підтримки).

Оскільки для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, які одночасно з набуттям кваліфікацій професійної освіти здобувають загальну середню освіту інклюзивне навчання організовується згідно з Порядком організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, необхідно врахувати правила розподілу учнів, подані у даному документі.

Зокрема, учнів розподіляються пропорційно між групами, враховуючи рівні підтримки:

- не більше одного учня, який потребує четвертого чи п'ятого рівня підтримки;
- не більше двох учнів, які потребують третього рівня підтримки;
- не більше трьох учнів, які потребують другого рівня підтримки;
- учні, які потребують першого рівня підтримки, розподіляються між класами без урахування кількості таких осіб.

Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)

Категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів)	Загальна характеристика вірогідного прояву	Ступінь прояву	Рівень підтримки
Інтелектуальні	можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву передумов інтелекту (пам'яті, уваги, мислення, мовлення, волевих процесів, мотивації тощо), власне інтелекту (здатності до узагальнення, абстрагування, міркування; продукування думки, судження; здатності робити висновки тощо), інвентарю інтелекту (набутих знань, умінь, навичок)	поодинокі незначні труднощі	1
		труднощі легкого ступеня прояву	2
		труднощі помірнього ступеня прояву	3
		труднощі важкого ступеня прояву	4
		труднощі найтяжчого ступеня прояву	5
Функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві)	можуть полягати в обмеженні життєдіяльності різного ступеня прояву слухової, зорової, опорно-рухової (кістково-м'язової), мовленнєвої функцій (стосуватися відтворення звуко-складової структури слова; розбірливості мовлення; темпу і ритму; мелодико-інтонаційного малюнку; характеристик голосу; розрізнення звуків мовлення на слух; використання словникового запасу і граматики; перебігу читання, письма, комунікації)	поодинокі незначні труднощі	1
		труднощі легкого ступеня	2
		труднощі помірнього ступеня прояву	3
		труднощі важкого ступеня прояву	4
		труднощі найтяжчого ступеня прояву	5
Фізичні	можуть полягати в обмеженні функціонування різного ступеня прояву органів та кінцівок дитячого організму	поодинокі незначні труднощі	1
		труднощі легкого ступеня прояву	2
		труднощі помірнього ступеня прояву	3
		труднощі важкого ступеня прояву	4

		труднощі найтяжчого ступеня прояву	5
Навчальні	можуть полягати в обмеженні або своєрідності перебігу довільних видів діяльності різного ступеня прояву (писемного виду діяльності, математичних дій тощо)	поодинокі незначні труднощі	1
		труднощі легкого ступеня прояву	2
		труднощі помірною ступеня прояву	3
		труднощі важкого ступеня прояву	4
		труднощі найтяжчого ступеня прояву	5
Соціоадаптаційні/ (особистісні, середовищні труднощі) соціокультурні (зокрема, взаємодія з представниками осередків окремих культур, отримання інформації засобами жестової мови тощо)	можуть полягати в наявності бар'єрів на шляху до формування навичок: пристосування до умов соціального середовища; організації адекватної системи відносин із соціальними об'єктами; прояву ролівої пластичності поведінки; інтеграції в соціальні групи, засвоєння стабільних соціальних умов, прийняття норм і цінностей нового соціального середовища, форм соціальної взаємодії	поодинокі незначні труднощі	1
		труднощі легкого ступеня прояву	2
		труднощі помірною ступеня прояву	3
		труднощі важкого ступеня прояву	4
		труднощі найтяжчого ступеня прояву	5

3. Забезпечення додаткової підтримки для здобувачів освіти – внутрішньо переміщених осіб

Поява внутрішньо переміщених осіб – виклик для України, її соціальної, освітньої політики, педагогічних працівників, адже система психолого-педагогічної підтримки здобувачів освіти донедавна не передбачала роботи з такою категорією учнів, а фахівці не були підготовлені для неї, не володіли належним методологічним інструментарієм для роботи.

Український законодавець відреагував на проблеми з якими зіштовхнулися переселенці, шляхом прийняття законодавчих актів, які регулюють забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Закон України “Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” визначив, що внутрішньо переміщена особа - це громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних

проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Численні опитування щодо проблем ВПО та їх інтеграції в громади приймаючих територій показали, що серед проблем, які найбільше обтяжують територіальну громаду є такі: зростання навантаження на відділи соціального захисту; забезпечення житлом ВПО; зростання навантаження на відділи пенсійного фонду; зростання навантаження на заклади освіти у зв'язку з потребами ВПО; посилення конкуренції на ринку праці; навантаження на медичні заклади. Має місце і несприйняття ВПО населенням громади, конфлікти між ними.

Що стосується виявлених проблемних моментів щодо освітньої інтеграції учнів – ВПО, вони стосуються не стільки механізму оформлення до закладу освіти, скільки питань психологічних травм учнів, їх адаптації до нових умов навчання, стигматизації у дитячих колективах та при взаємодії з викладачами тощо.

Виявлено, що конфлікти між однолітками в учнів - ВПО, що навчаються у старшій школі та ЗП(ПТ)О, окрім загальних причин, пов'язаних зі специфікою віку, виникають на ґрунті різної ідентифікації та підвищеної чутливості учнів-переселенців до негативу.

Сприйняття учнів - ВПО як таких, які нічим не відрізняються від місцевих, є правильним з точки зору включення у нові соціальні групи та швидшу адаптацію до колективу, нового місця навчання тощо. Однак відсутність у закладах достатньої кількості психологів та існуючий брак певної педагогічної чутливості у педагогів, які викладають у класах (групах), де навчаються учні ВПО, актуалізує питання необхідності додаткового навчання педагогів, проходження ними психологічних тренінгів тощо з питань роботи з різними категоріями здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, серед яких окреме місце має бути відведене саме учням - ВПО.

Можливі порушення психіки під час війни

Найуразливішою категорією населення, яке найбільше страждає від військової агресії — діти. Саме вони зазнають значних складнощів соціального і психоемоційного характеру, пов'язаних із зміною середовища проживання та звичного кола спілкування, особливо якщо така міграція спричинена війною. Якщо на етапі дистресу психіці не допомогти адаптуватися, то тривожність, психоемоційні розлади можуть досить швидко посилитися до більш деструктивних психічних порушень, серед яких: **генералізований тривожний розлад, депресія, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), синдром провини вцілілого або того, хто вижив.**

Генералізований тривожний розлад. Для цього стресового стану, залежно від психотипу людини, типовими є занепокоєння, перезбудження та посилення апетиту, або, навпаки, апатія, сонливість та пригнічення апетиту. При цьому у всіх поступово розвивається та наростає напруга деяких великих або дрібних м'язів. Людина скаржиться на головний біль, біль у м'язах, животі. Вона стає збудженою і дратівливою, не може надовго сконцентрувати увагу, страждає від порушень пам'яті, безсоння, частих пробуджень. Можливі кошмарні чи абсурдні сновидіння

Депресія. Психотравми війни можуть стати причиною розвитку клінічної депресії з відчуттям страху, тугу, емоційної пригніченості, пригніченням рухової активності та загальмованістю мислення. Можливі також і інші варіанти. При змішаній формі депресії рухова та мовленнєва активність періодично підвищуються, а для атипової форми депресивного розладу притаманні постійна сонливість, підвищений апетит, різкі перепади настрою.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Люди з ПТСР відчувають часті мимовільні спогади про подію, що травмувала їх. Ці спогади можуть провокуватися асоціаціями, наприклад, шумом або спалахом світла. Типовими для осіб з ПТСР є дисоціативна амнезія, утруднення контролю своїх реакцій, безрозсудна поведінка, спалахи агресії, складнощі із засипанням, кошмари, суїцидальні думки.

Синдром провини вцілілого або того, хто вижив. Цей розлад психіки є типовим для людей, які опинилися в зоні бойових дій, які можливо втратили родичів, друзів, сусідів, земляків. Цей синдром частіше виникає у переселенців, що вчасно виїхали з небезпечних територій. Їхнє психічне «самобичування» може завдати здоров'ю навіть більше шкоди, ніж стресові реакції людей, які бачили жахи війни на власні очі. Синдром того, хто вижив, також буває у заробітчан або у українців, які постійно живуть за кордоном, і не можуть приїхати в Україну або бути волонтером.

Поведінкові реакції учнів з ПТСР

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це розлад психічного здоров'я, що розвивається після пережитої або побаченої травматичної події. Такою подією може стати загибель від військових дій близької людини, ракетний обстріл, сексуальне насильство тощо. Проте безпечні для життя події, як-от раптова смерть близької людини, також можуть стати причиною посттравматичного стресу (рис. 3).

Під час травмуючої події або після неї людина відчуває страх, що викликає реакцію боротьби або втечі, у такий спосіб організм захищається. Наше тіло реагує вивільненням гормонів і підвищенням пильності, артеріального тиску, частоти серцевих скорочень і дихання.

Більшість людей із ПТСР відчувають стрес і страх після пережитого, інколи симптоми можуть виникати згодом, приходити і зникати.

Травматичний стрес вважається нормальною реакцією на ненормальні обставини (події, що виходять за рамки звичайного життєвого досвіду людини).

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – це розлад психічного здоров'я, що розвивається після пережитої або побаченої травматичної події.

ХТО ЗНАХОДИТЬСЯ В ГРУПІ РИЗИКУ?

- ПТСР може виникнути в будь-якому віці, проте існують фактори ризику:
- жінки більш схильні до розвитку ПТСР;
- травми в дитинстві;
- відчуття безпорадності або надзвичайного страху;
- довготривале переживання травматичної події;
- відсутність підтримки після пережитого;
- надмірний стрес після попередньої травмуючої події;
- наявність у анамнезі психічного захворювання;
- вживання психоактивних речовин.

Шукайте більше порад у Telegram-каналі «Подбай про себе».

Використані матеріали: [National Institute of Mental Health, medlineplus.gov](https://www.nimh.nih.gov/).

Рисунок 3. Посттравматичний стресовий розлад

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) виникає як відкладена та/або затяжна реакція на стресову подію чи ситуацію (короткочасну або тривалу) надзвичайно загрозливого чи катастрофічного характеру. За даними ВООЗ, близько 80 % постраждалих в екстремальних ситуаціях людей успішно справляються з травматичним стресом і лише у 20 % його прояви трансформуються у посттравматичний стресовий розлад як хворобу, в якій проявляються фізіологічні та психологічні симптоми (див. табл.5).

Ознаки та симптоми посттравматичного стресового розладу у підлітків (за даними Американського національного центру з ПТСР)

Підлітки (12–18 років)	<ul style="list-style-type: none"> • Егоїстичність. • Небезпечна для життя поведінка. • Бунт удома або в школі. • Різкі зміни у стосунках. • Депресія, уникнення спілкування. • Зниження успішності в школі. • Спроба віддалитися і захиститися від почуття сорому, провини, приниження. • Надмірна активність з іншими людьми чи відсторонення від інших із метою врегулювання внутрішнього конфлікту. • Схильність до переживання нещасних випадків. • Бажання помсти, активність, пов'язана з відповіддю на травму. • Порушення сну і харчування, нічні кошмари.
---------------------------	--

Деадаптація призводить до функціональних, а іноді й органічних порушень психічного та соматичного здоров'я учнів. Проблеми таких учнів необхідно вирішувати комплексно, мультидисциплінарно. Зокрема, для учнів-переселенців та членів їхніх родин необхідно проводити інтенсивні вступні знайомства з навчальним закладом, приймаючою громадою та її системою цінностей, місцевими традиціями, надавати постійну підтримку у вивченні мови.

Окрім традиційних адаптаційних практик для здобувачів освіти при вступі до ЗП(ПТ)О, варто особливо уважно поставитися до адаптації саме учнів ВПО до нового для них середовища.

Про потрібно пам'ятати, коли йдеться про здобувачів освіти - ВПО:

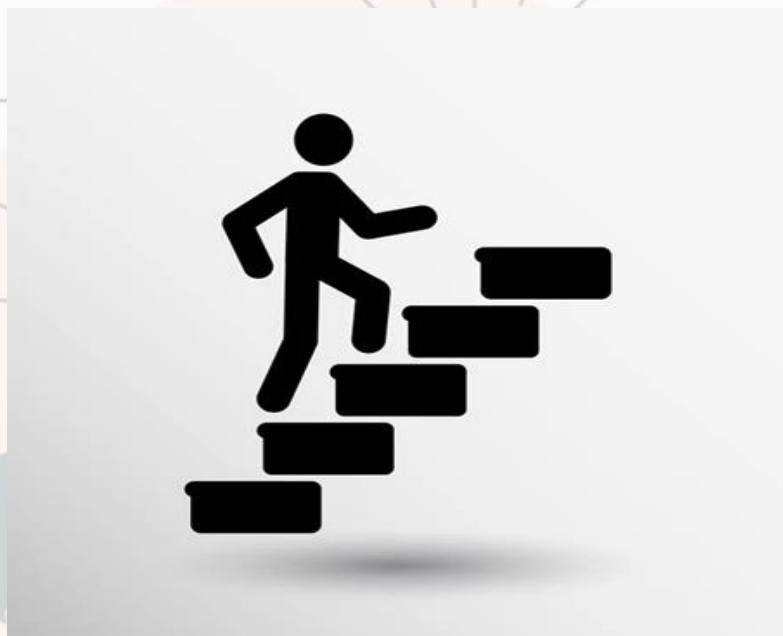
- досвід переселення є дуже виснажливим, в учнів може не вистачати сил на навчання;
- навчальні втрати можуть бути більшими порівняно з учнями, які не залишали свої домівки;
- можливі проблеми з розумінням матеріалу, якщо до того учні навчалися російською мовою;
- діти можуть не мати простору для навчання онлайн у тому місці, де вони тимчасово мешкають, можуть не мати належного одягу, взуття, канцелярського приладдя, планшета чи ноутбука;
- учні можуть мати дуже травматичний досвід війни.

Як допомогти здобувачам освіти - ВПО з адаптацією до нового закладу:

- Потрібно з'ясувати, у яких умовах перебуває учень, який має досвід переселення та для повноцінного навчання.
- Організуйте спілкування практичного психолога з батьками/опікунами, а також із учнем. За результатами такого спілкування психолог зможе сформулювати свої рекомендації педагогам, фахівцям, які працюватимуть із учнями - ВПО.
- Запросіть учнів - ВПО разом із батьками на адаптаційний візит до ЗП(ПТ)О напередодні початку навчання. Якщо це неможливо, організуйте зустріч онлайн. Таким чином батьки й учні зможуть отримати інформацію про те, як відбуватиметься навчання, познайомляться з педагогами, дізнаються, до кого можна звернутися за допомогою тощо.
- Подумайте, хто з учнів може якийсь час виконувати роль куратора – познайомить із закладом, правилами, розкаже про різні можливості для дозвілля, спорту тощо.
- З початком навчального року приділіть увагу знайомству з учнями - ВПО. Педагогам також важливо вибудовувати відносини так, щоб внутрішньо переміщені учні

відчували підтримку, однак поряд з тим це не особливо їх виокремлювало серед інших учнів групи.

- Приділіть увагу діагностиці навчальних втрат у новоприбулих учнів, адже може скластися ситуація, коли вони не мали змоги навчатися протягом кількох місяців з початку війни. Цілком можливо, що такі учні потребуватимуть додаткових консультацій для надолуження прогалин у знаннях.

4. Індивідуальна траєкторія розвитку здобувача освіти з особливими освітніми потребами

Протягом двох тижнів команда психолого-педагогічного супроводу складе індивідуальну програму розвитку (ІПР) учня за формою визначеною відповідною Постановою Кабінету Міністрів України.

ІПР підписують всі члени команди, один із батьків (чи інший законний представник) учня. Документ затверджується керівником закладу професійної освіти.

ІПР переглядають не рідше ніж двічі на рік та обов'язково враховують під час освітнього процесу в інклюзивному класі.

Такий документ зберігається протягом трьох років в особовій справі учня. На вимогу батьки (інші законні представники) учня можуть отримати копію індивідуальної програми розвитку.

В індивідуальній програмі розвитку вказується:

- період виконання документу,
- загальні відомості про учня,
- контактні номери телефонів батьків (законних представників),
- індивідуальні особливості розвитку (наявних рівень знань, вмінь, навичок – компетенції),
- освітні труднощі учня, виявлені у закладі освіти – інтелектуальні, функціональні (сенсорні, моторні, мовленнєві), фізичні, навчальні, потреби.

Окрім того, у даному документі зазначаються рекомендації щодо організації освітнього процесу особи з особливими освітніми потребами:

1. Рекомендований **рівень підтримки**;
2. **Адаптація та модифікація** освітнього середовища:

- пристосування середовища (рівень шуму, доступність, освітлення, потреба в усамітненні, його періодичність та місце – медіатека чи ресурсна кімната);
 - психолого-педагогічна адаптація (збільшення часу на виконання завдань, використання візуального розкладу, збільшення обсягу допомоги, використання заохочень, руховий режим, використання засобів для концентрації уваги;
 - адаптація навчального матеріалу (картки-інструкції, картки-підказки);
 - засоби альтернативної комунікації; -
 - модифікація (скорочення змісту навчального матеріалу, зниження вимог для виконання завдань;
 - потреба у використанні жестової мови, шрифту Брайля;
 - потреба в додаткових заняттях;
3. Потреба в **консультації** фахівцями інклюзивно-ресурсного центру чи спеціальних закладів освіти;
 4. Наявність індивідуального навчального плану;
 5. **Додаткові** психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги;
 6. Навчання за розкладом групи, за адаптованим чи за модифікованим розкладом;
 7. Забезпечення **асистентом**;
 8. Забезпечення **допоміжними** засобами навчання;
 9. Потреба в розумному пристосуванні;
 10. Особливості проведення оцінювання;
 11. Потреба у продовженні строків навчання;
 12. Додаткові напрями роботи (за сферами розвитку – інтелектуальною, сенсорною, мовленнєвою, емоційно-вольовою, соціальною тощо).

Індивідуальну програму розвитку підписують члени команди психолого-педагогічного супроводу. Документ погоджується одним з батьків (іншим законним представником) учня.

Для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами зміст та обсяг навчально-виробничого процесу, строк навчання визначаються освітніми програмами та робочими навчальними планами закладу професійної (професійно-технічної) освіти, які за потреби можуть бути адаптовані для отримання знань, умінь та навичок відповідно до індивідуального навчального плану згідно з індивідуальною програмою розвитку.

У Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» визначено поняття:

- **адаптація** змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) - як зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі - учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання;
- **модифікація** змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) – зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів із зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання.

Інформація про модифікацію та адаптацію змісту компонентів освітньої програми зазначається у навчальному плані та в індивідуальній програмі розвитку. При цьому слід враховувати те, що визначені стратегії стосуються не лише навчально-методичного забезпечення (застосовуваних інструкцій та матеріалів), а й облаштування освітнього середовища. Наприклад, для учнів, що мають труднощі V ступеня прояву (труднощі найтяжчого ступеня прояву) рекомендовано адаптацію та/або модифікацію змісту навчання, дизайну приміщень, завдань із урахуванням способу їх сприйняття учнем, збільшення часу на процедуру оцінювання, тощо.

За своєю сутністю **адаптація** є пошуком найбільш ефективних методик та умов реалізації освітнього процесу, враховуючи особливості засвоєння інформації та те, як певне порушення впливає на характер навчання учня із особливими освітніми потребами. Для досягнення освітніх завдань, відповідно, обирається найбільш ефективна стратегія.

Наприклад, розподіляємо алгоритм виконання завдання на декілька покрокових етапів, надаючи учню детальні інструкції та пояснення. При необхідності обираємо додатковий час для виконання завдань, використовуємо навідні запитання та підказки, зменшуємо кількість завдань, не змінюючи їх складність.

Окрім того, адаптація може стосуватися й інструкцій до виконання завдань, зокрема, надання алгоритму у вигляді невеликих покрокових пояснень дій або ж супровід усних інструкцій письмовими, у тому числі із застосуванням мнемотехніки чи прослуховування аудіозаписів замість самостійного читання, надання додаткового часу для виконання завдання. Доцільною також є заміна складних для розуміння слів чи фраз піктограмами, на яких схематично зображено «план дій» (табл. 6).

Таблиця 6

Адаптація навчання

Приклади адаптації у навчання	
Подання інформації	Моніторинг засвоєння матеріалу
<ul style="list-style-type: none"> • Поділ завдань на декілька простіших • Завдання меншої тривалості або кількості (при збереженні складності) • Спрощені (адаптовані) інструкції • Покрокові інструкції алгоритми до виконання завдання • Використання «нетипових» методик (ком'ютерні технології, аудіо\відео супровід, тестові завдання, відеомодельовання, предметний матеріал) • Використання альтернативної чи додаткової систем комунікації • Особливі графічні характеристики оформлення тексту: великий шрифт, виділення, кольорові знаки 	<ul style="list-style-type: none"> • Індивідуальні тестові завдання • Зменшення кількості завдань для оцінювання • Додатковий час для виконання завдань • За необхідності – організаційна допомога асистента • Представлення завдання малій групі або особисто педагогу • Підказки до виконання завдання • Альтернативні способи демонстрації знань (презентації, виконання письмової чи графічної роботи, побудова діаграми, складання плану, створення плакату, малюнку)

Таким чином, адаптація спрямована на розробку додаткових способів подання інформації з навчальної програми для учня з особливими освітніми потребами, пошук

додаткових наочних матеріалів (карток, інструкцій) і розробку унікального способу перевірки засвоєних знань з урахуванням особливостей учня.

Адаптація є оптимальною для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, в тому числі, тих, які відчують складнощі із навчанням, та мають порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, але інтелект є збереженим або наближеним до рівня нормотипових учнів.

Модифікація обов'язково передбачає спрощення змісту навчальних програм та вимог щодо їх засвоєння для конкретного учня із особливими освітніми потребами шляхом виключення або ж поєднання в одну окремих тем (чи їх частин), розроблення інтегрованих курсів. Аналогічний підхід застосовується і для вибору завдань для роботи (див. табл. 7). При цьому важливим є збереження теми і напряму матеріалу, що вивчається. Вони не повинні різнитися для учня із особливими освітніми потребами та його однолітків у межах однієї інклюзивної групи.

Таблиця 7

Модифікація навчання

Приклади модифікації у навчання	
Подання інформації	Моніторинг засвоєння матеріалу
<ul style="list-style-type: none">• Скорочення обсягу навчального матеріалу на уроці• Зменшення тем з певної навчальної дисципліни• Зміна завдання при збереженні напряму навчання (альтернативні завдання)• Зміна складності завдання• Використання візуальних (у вигляді малюнків або піктограм) вказівок до виконання завдань• Індивідуальне повторення учневі інструкцій у спрощеній формі	<ul style="list-style-type: none">• Оцінювання за спеціально розробленою системою відповідно до цілей індивідуальної програми розвитку

Зважаючи на характер модифікації як спрощення, скорочення, виключення та враховуючи особливості навчання у професійній освіті, слід вкрай обережно підходити до впровадження подібних стратегій, адже важливо не нашкодити ключовому завданню – підготовці фахівця, що володіє певними компетентностями та знаннями, уміннями і навичками.

Питання для самоконтролю до теми 2

1. В якому нормативному документі визначено напрями та зміст психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами?
2. Хто є учасником команди психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами?
3. Визначте основні принципи командного підходу у роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.
4. Сформулюйте алгоритм складання індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами.
5. Визначте сутність понять «адаптація» та «модифікація». В чому полягає їх принципова відмінність?

6. Які адаптації та модифікації змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) можливо використати для роботи з учнями з особливими освітніми потребами за різними нозологіями?

7. Які є складнощі та ризики використання адаптації та модифікації для професійної освіти? Чому варто вкрай обережно підходити до впровадження адаптації та модифікації у ЗП(ПТ)О?

8. Наведіть приклади модифікації та адаптації змісту навчального предмета (інтегрованого курсу).

9. Оберіть заняття з професійної підготовки та підберіть до його змісту можливі адаптації та модифікації.

10. Спробуйте надати відповідь на запитання: Чому варто вкрай обережно підходити до впровадження адаптації та модифікації у закладах професійної освіти? Які ризики стають можливими?

Література до теми 2

1. Алексєєнко Т. Ф., Бибик Д. Д., Гончар Л. В., Куниця Т. Ю. Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців : посібник; за ред. Т.Ф. Алексєєнко – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2020. – 208 с.

[https://lib.iitta.gov.ua/723131/1/3%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4_web%20\(3\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/723131/1/3%20%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%83%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4_web%20(3).pdf)

2. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник /А. А. Колупаєва та ін. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с. URL: http://irc.kuprda.gov.ua/files/docs/2020/19015_Asistent_vchitelya_u_zakladi_ZSO_z_inklyuzivnoyu_.pdf

3. Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти/ упорядники Н. Софій, Ю. Найда, URL: https://knowledge.org.ua/wpcontent/uploads/2020/08/School_inclusive_education_brochure2019.pdf

4. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)

5. Кляйн В., Шилонова В., Гладуш В.А. Індивідуальний підхід у забезпеченні психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання в школах Словаччини: досвід, перспективи. Київ: ТОВ «Альфа-ПК», 2020. С. 23-35.

6. Кучерак І., Петрушак О. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання: досвід, реалії та перспективи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. 2021. Вип. 3(47). С. 121-127.

7. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL:<https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>

8. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів І рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної

середньої освіти /уклад. Л.Прохоренко, Н. Ярмола та інші. URL: https://ispukr.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Метод.-рекомендації_для_ЗЗСО.pdf

9. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання /Уклад. Л.М.Сидорів, за ред. С.М.Сидоріва. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М. 2020. 235с. URL: <http://inclusion.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-3.pdf>

10. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. Ред. М. Порошенко та ін. Київ. 2018. 252с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvenavchannya/posibniki/Inclusive_study_Sep17.pdf

11. Організація першого рівня підтримки для дитини в закладі загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник /КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР. за ред. О. С. Голентовської. Житомир. КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2022. 127 с.

12. Пашенко О. В., Гриценко І. А., Софій Н. З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ: Арт Економі. 2012. 184 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_derg_slug/material_diyaln/inklyuzivna%20osvita.pdf

13. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім П 61 батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України : посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/psychologichna-sluzhba/pos-bnik-shhodo-psixosocz-alno-dopomogi.pdf>

14. Царькова О. В., Прокоф'єва О. О. Порухення психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами: нозологія, психолого-педагогічний контекст. Довідник для педагогічних працівників і батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. С. 18-82. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9920/1/ЦОВПОО-ВАБ.pdf>

Інтернет – ресурси

15. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

16. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

17. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>

18. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII. [Електронний ресурс]. – URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/card/1706-18>

19. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» №1289 від 9 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-п#n10>

20. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>

21. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

22. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text>

23. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>

24. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 №493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-п#Text>

25. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. URL: <https://ircenter.gov.ua>

ТЕМА 3. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗП(ПТ)О

План заняття

1. Принципи та умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О
2. Універсальний дизайн та розумне пристосування в освіті
3. Цифрова інклюзія як інструмент розумного пристосування. Мобільні застосунки для осіб з порушеннями комунікації
4. Рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища

1. Принципи та умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О

Як визначається в Законі України «Про освіту», **безпечне освітнє середовище** — сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних,

протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі,

гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Безпечне освітнє середовище забезпечує:

- безпечні умови навчання та праці,
- комфортну міжособистісну взаємодію,
- емоційне благополуччя учнів, педагогів та батьків,
- відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання,
- дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

За сучасних швидкозмінних умов освітнє середовище закладу освіти не існує ізольовано від зовнішніх та внутрішніх впливів, що можуть спричинити як позитивний результат, так і нести деструктивні загрози, небезпеки й ризики. Для протидії таким чинникам

необхідно, щоб освітнє середовище закладу було захищеним, безпечним. Йдеться про три аспекти цього поняття (таблиця 8).

Таблиця 8

Аспекти поняття безпечного освітнього середовища

Аспект поняття	Характеристика
Психологічний	Психотравмівні ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне та психічне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмівних ситуацій в освітньому процесі належать: <ul style="list-style-type: none"> • конфлікти у системах «вчитель – учень», «учень – учень», «учень – батьки» • проблема адаптації в освітньому середовищі • атмосфера конкуренції між однолітками • надмірна вимогливість педагогів
Екологічний	Екологічно безпечне освітнє середовище – це система психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних чинників, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи
Інформаційний	Застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює масовий глобальний вплив на особистість. Серед негативного впливу інформації на сучасне освітнє середовище виділяються такі: <ul style="list-style-type: none"> • відсутність належних механізмів контролю якості інформації, доступної через сучасні телекомунікаційні технології, що породжує проникнення в освітній процес великого обсягу недостовірної інформації • неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, що може спричинити виникнення насильства, булінгу, кібербулінгу тощо

П'ять принципів безпечного освітнього середовища представлено у таблиці 9:

Таблиця 9

Принципи безпечного освітнього середовища

Принцип	Характеристика
Принцип домінування життя людини як головної цінності	визначає модель мінімальної (необхідної) безпеки максимально усуває ризики, що загрожують життю
Принцип регіональної специфіки	передбачає облік небезпек і можливих надзвичайних ситуацій того чи іншого регіону (міста, області, району) під час організації безпеки освітнього середовища закладу освіти
Принцип комплексної оцінки небезпек (ризиків)	задає методику оцінки різних педагогічних (освітніх) ризиків (зовнішніх і внутрішніх) на основі комплексного, системно-синергетичного підходів
Принцип міні-макса	визначає досягнення максимального ефекту безпеки при наявності мінімуму ресурсного забезпечення
Принцип максимальної ефективності	втілює управління системою заходів і створення педагогічних умов, спрямованих на забезпечення максимальної безпеки освітнього середовища та закладу освіти як соціального інституту

Отже, безпечне освітнє середовище забезпечує: наявність безпечних умов навчання та праці комфортну міжособистісну взаємодію, сприяючи емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів

для їх запобігання дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу.

Щоб унеможливити насильство та створити безпечне освітнє середовище, кожен учасник освітнього процесу повинен мати уявлення не тільки про те, що вважають насильством, але як мінімізувати ризики та небезпеки і створити умови для внутрішньої безпеки та безпеки референтного довкілля. Це можливо лише завдяки спільній цілеспрямованій діяльності педагогів, учнів і батьків.

Закон України «Про освіту» визначає поняття «**інклюзивне освітнє середовище**» як «сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей».

Необхідними умовами формування інклюзивного середовища у закладах загальної середньої освіти є:

- ресурсне забезпечення потреб інклюзивної освіти: нормативно-правове, програмно-методичне, інформаційне, матеріально-технічне;
- подолання соціальних бар'єрів, стереотипів у свідомості працівників закладів освіти;

• створення універсального дизайну та розумних пристосувань у закладах освіти, що має на меті забезпечення особистісно-орієнтованого навчання, в якому може реалізуватися та досягти ситуації успіху кожна дитина, незалежно від її можливостей (адаптація і модифікація навчальних програм, навчальних матеріалів, методики їх подачі, адаптація і модифікація оцінювання навчальної діяльності тощо);

• впровадження педагогіки партнерства, яка передбачає спілкування всіх учасників навчального процесу, їх командну взаємодію на досягнення результату, що веде до встановлення сприятливого соціального та емоційного клімату в колективі;

• створення безбар'єрного фізичного простору, у якому здобувачі освіти могли б безпечно пересуватись та комфортно почувати себе (ліфти, пандуси, підйомники, відповідне освітлення, шумоізоляція тощо).

2. Універсальний дизайн та розумне пристосування в освіті

Твердження про те, що функціональний потенціал людини збільшується, коли немає зовнішніх бар'єрів висунув у 1970 році архітектор Майк Біднер. Згодом його колега Рон Мейс, який з дитинства хворів на поліомієліт цю ідею розвинув та почав реалізовувати. Він зміг зробити так, що середовище становиться більш безпечним і зручним для кожного. Таке рішення здобуло назву універсальний дизайн. Головна його ідея – все, що проектується і виробляється, має бути універсальним і зручним для кожної людини. Тобто намагатися уникати бар'єрів вже на етапі виробництва будь-чого.

Звісно, ця ідея дуже корисна в умовах інклюзивного навчання. Це забезпечить:

- фізичну можливість і зручність вхід до закладу освіти;
- фізичну безпеку пересування та орієнтування в закладі освіти, під час навчання;
- можливість отримання інформації про заклад та його послуги, що надаються.

Детальніше про вимоги до закладів освіти можна дізнатися з ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд», які є обов'язковими к дотриманню.

Універсальний дизайн в освіті – це такий дизайн обладнання, меблів, матеріалів, навколишнього простору, освітніх програм і послуг, який дозволяє їх використання кожному здобувачу освіти без попередньої адаптації.

Але це не всі категорії, які охоплює універсальний дизайн, сюди слід також віднести будівництво та проектування приміщень, навчальні плани, програми та методики, оцінювання здобувачів освіти.

Наведемо конкретні приклади універсального дизайну:

- навчальні матеріали та методики, які враховують можливості різних осіб;
- архітектурно доступне та безпечне освітнє середовище (без гострих кутів, наявність сход і пандусів тощо);
- обладнання з зрозумілим управлінням (україномовне меню, наявність іконок з зображенням тощо);
- контрастні кольори стін і підлоги;
- урахування впливу навчального середовища на “сенсорний досвід”; використання кольору, світла, звуків, текстури;
- використання програмного забезпечення, що має вказівки/застереження, коли учень/вихованець робить неправильний вибір;
- двері, що легко відчиняються учнями з різними потребами (висота та форма дверних ручок тощо);
- достатньо простору в туалетній кабінці, наявність поручнів;
- достатньо навчального місця для учнів з прилеглим простором для асистентів вчителя;
- меблі, фурнітура та обладнання, що підтримують широкий спектр навчання і навчальних методик;
- можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення).

Практичне впровадження концепції інклюзивного навчання базується на наступних принципах Універсального дизайну (таблиця 10).

Таблиця 10

Принципи універсального дизайну

Принцип	Характеристика
Рівність та доступність використання	<p>Гарантує рівність та доступність середовища Дизайн має бути легким для людей з різним рівнем можливостей.</p> <p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> інформація в доступних форматах; поручні різних рівнів у транспорті, в громадських приміщеннях; навчальні матеріали, які враховують можливості різних осіб з обмеженими функціональними можливостями титри або переклад на жестову мову та ін.
Гнучкість використання	<p>Забезпечує індивідуальні налаштування і відповідає різним можливостям користувачів.</p> <p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> автобус з висувним пристроєм для заїзду; обладнання робочих місць (стілці, столи, які регулюються за висотою), шкільних парт; різні варіанти входу – сходи, ескалатор, ліфт.
Простота та інтуїтивність використання	<p>Дизайн повинен бути простим та зрозумілим</p> <p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> різні види піктограм; проста та зрозуміла інструкція щодо користування приладом; чіткі та інтуїтивно зрозумілі кнопки управління на виробництві, в готелях, в побутових товарах <p>лабораторне обладнання та обладнання в майстернях із чіткими та інтуїтивно зрозумілими кнопками управління.</p>
Доступно викладена інформація	<p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> контрастні кольори стін та підлоги в приміщенні; назви вулиць, подані великим шрифтом; інформація про зупинки, що дублюються – усно і на табло у транспорті; інформація на веб-сайтах, викладена у доступних форматах (текстовий, відео-, аудіоформат); використання кольору, світла, звуків, текстури.
Терпимість до помилок	<p>Дизайн має зводити до мінімуму небезпеку для життя, Наприклад, у разі випадкових дій користувачів - мінімізувати та негативні наслідки.</p> <p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> при видаленні файлу з комп'ютера програма уточнює, чи дійсно користувач хоче це зробити; неправильне використання предмету не виводить його одразу з ладу (електрочайник не вмикається, якщо в ньому немає води, не до кінця закритий холодильник видає звукове попередження тощо); <p>кольорове маркування на дверях (на скляних дверях), багато людей не помічають скляні двері.</p>
Малі фізичні зусилля	<p>Зручне користування послугою чи виробом з мінімальним рівнем стомлюваності.</p> <p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> двері, що легко відчиняються; вмикач на висоті, зручній для кожного, у тому числі для дитини; горизонтальні рухомі доріжки в аеропортах; лавки в зонах очікування в метро чи автобусних зупинках, у парках, біля магазинів, аптек тощо.
Наявність необхідного розміру, місця простору	<p>У чому проявляється?</p> <ul style="list-style-type: none"> широкий ліфт; широкі двері для проїзду мами з дитячим візком або людини, яка пересувається в інвалідному візку; достатньо простору в кабінеті лікаря, щоб будь-яка людина могла пройти обстеження; достатньо простору в туалетній кабінці; можливість регулювання середовища (наприклад, освітлення) для різноманітних потреб учнів у навчанні.

Використовуючи термін “універсальний дизайн”, ми маємо усвідомлювати, що ніщо не є повністю універсальним, завжди знайдуться люди, які з різних причин не зможуть скористатися певним предметом, як би добре він не був сконструйований. Саме тому універсальний дизайн за потреби не виключає допоміжних пристроїв та розумних пристосувань.

Поняття “розумне пристосування” застосовуються в різних сферах для подолання бар’єрів, які виникають у конкретної людини. Цей принцип спрямований на досягнення індивідуальної справедливості. Відмова в розумному пристосуванні є дискримінацією.

Відповідно до Закону України “Про освіту”, розумне пристосування – це запровадження, “ необхідних модифікації і адаптації із метою забезпечення особам з особливими освітніми потребами права на освіту нарівні з іншими особами”.

Немає універсальної формули, стандарту забезпечення розумного пристосування, оскільки всі діти – різні, мають різні функціональні порушення й потребують різних пристосувань.

Приклади розумного пристосування в закладі освіти:

- зміна місця заняття (з третього поверху на перший);
- забезпечення різних форм комунікації в класі;
- надання послуги перекладу жестової мови;
- застосування допоміжних технологій у навчанні, під час іспитів, ЗНО;
- надання учням додаткового часу під час складання контрольних робіт, ЗНО;
- використання альтернативних способів оцінювання тощо.

3. Цифрова інклюзія як інструмент розумного пристосування. Мобільні застосунки для осіб з порушеннями комунікації

Мобільний застосунок «DIGITAL INCLUSION»

Традиційно, інклюзія пов’язується з освітою, навчанням. Але у повному сенсі, інклюзія - участь кожної людини у соціумі з моменту народження. Конвенція про права людини осіб з інвалідністю гарантує право на спілкування всім, включно з тими, хто не використовує вербальне мовлення для комунікації.

У цифровому світі технології створюють унікальні можливості для залучення людей з особливими потребами не лише в соціум, але в економічне життя суспільства. Відмова від соціальної стигматизації та дискримінації, формування культури підтримки та соціалізація людей з особливими потребами — довгий, але необхідний процес, який має пройти суспільство для того, щоб його розвиток був стійким. Цифрова інклюзія — це врахування індивідуальних особливостей людей і створення в цифровому світі рівних можливостей для всіх.

Важливим напрямом є забезпечення до інструментів додаткової комунікації залучений до процесу реабілітації людей з спектру аутизму, мовлення та (наприклад, після інсульту, травми,

кроком у цьому вільного доступу альтернативної та всім, хто соціалізації та розладами порушеннями комунікації перенесеного хвороби).

В епоху цифрових технологій створюються цифрові рішення і програми для людей, які не використовують вербальну комунікацію: мобільні застосунки з символами-картинками або піктограмами, які озвучуються, застосунки, які перекладають текст мовою жестів, технологічні рішення, які дозволяють за рухом очей вибирати символи („айтрекери“). Таким чином, створюється можливість спілкуватися, писати, висловлювати свої бажання і потреби, навчатися, брати участь у повноцінному суспільному житті.

Мобільний застосунок «DIGITAL INCLUSION» створено для розвитку екосистеми цифрової інклюзії, яку започатковано у 2019 році як інноваційну платформу соціального партнерства «Цифрова інклюзія». Розробку мобільного застосунку було здійснено у співпраці з Міністерством освіти і науки України, громадської організації «Здорове суспільство» та соціального підприємства «ДивоГра» за ініціативи компанії «Хуавей Україна» в рамках корпоративної програми TECH4ALL. Докладніше про проєкт та партнерів можна дізнатися на сайті www.huawei.ua. Digital Inclusion є безкоштовною програмою, яку можна завантажити у App Gallery, App Store, та Google Play. Також можна користуватися програмою на ноутбучі (<http://dimobi.org.ua/>).

У мобільному застосунку враховано комплексний підхід до ментального здоров'я всіх людей протягом життя. У ньому передбачено інструменти для розвитку мовлення та творчого мислення протягом дня (творчість на дозвіллі або у транспорті) і протягом життя.

Мобільний додаток створено для всіх зацікавлених в інструментах альтернативної та додаткової комунікації, рішеннях для ментального здоров'я протягом життя. За допомогою цього технологічного рішення можна спілкуватися в будь-який час і в будь-якому місці, у різних сценаріях спілкування з іншими людьми

Мета мобільного додатку Digital Inclusion – розвиток або відновлення мовлення, соціалізація та реабілітація дітей та дорослих із розладами аутичного спектру, після інсульту або у інших ситуаціях протягом життя, коли вербальна комунікація неможлива (таблиця 12).

Програму апробовано у закладах дошкільної, шкільної, позашкільної та вищої освіти, медичних закладах, бібліотеках, громадських організаціях за участі користувачів, для яких створено програму Digital Inclusion, експертів, освітян, батьків, психологів, логопедів, митців, представників державних органів та місцевих громад у різних областях України.

Таблиця 11

Мета мобільного додатку Digital Inclusion

Сфера призначення	Зміст
Ментальне здоров'я	відновлення ментального здоров'я, психологічна реабілітація дорослих та дітей завдяки творчості, музиці, звукам природи
Комунікація та інтеграція	<ul style="list-style-type: none"> використання альтернативної та додаткової комунікації для забезпечення безбар'єрності осіб з особливими потребами у всіх сферах життя, зокрема у сфера охорони здоров'я, культури, освіти та у побуті;

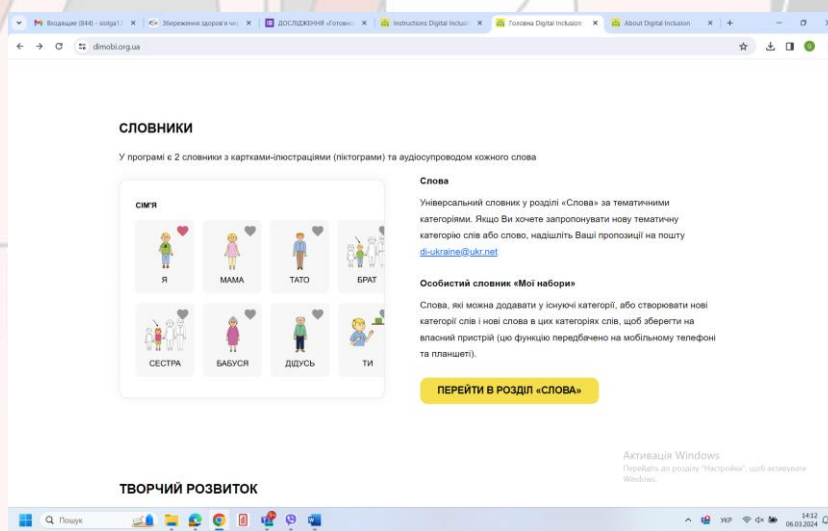
	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток мовлення у людей з розладами аутичного спектру; • комунікація осіб після інсульту, поранень; • популяризація додатку Digital Inclusion як інструменту для альтернативної та додаткової комунікації (АДК) у сфері охорони здоров'я, освіти, культури; • здійснення ефективної комунікації; • соціальна адаптація та інтеграція осіб із розладами мовлення або комунікації, коли мовлення тимчасово ускладнено або неможливе
Цифрові навички	<ul style="list-style-type: none"> • використання сучасних цифрових технологій, у тому числі, для роботи команди психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами; • соціальне партнерство та обмін досвідом використання можливостей мобільного додатку Digital Inclusion
Творчість та культура	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток креативного мислення та творчих здібностей; • популяризація культурної спадщини та сучасного мистецтва

Особливості використання мобільного додатку Digital Inclusion

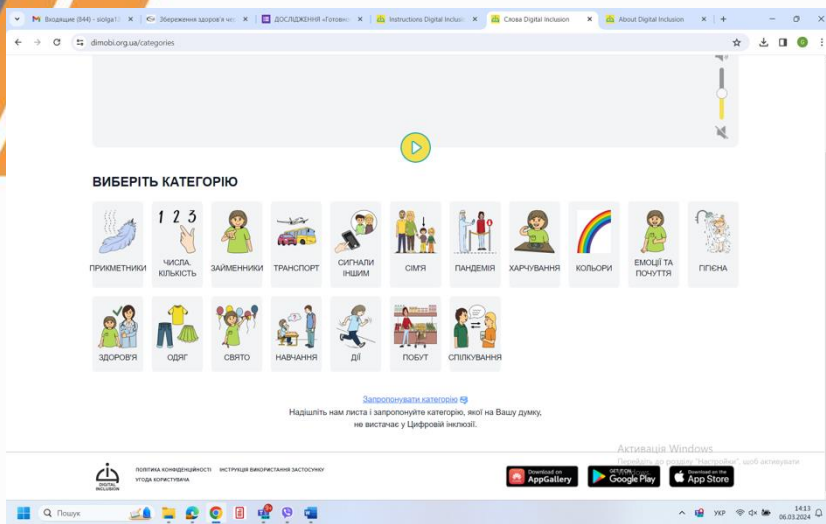
Digital Inclusion – це перший україномовний багатофункціональний мобільний додаток для розвитку мовлення, вільного спілкування та соціальної інтеграції осіб з порушеннями комунікації.

Розвивати мовлення та спілкуватися допоможуть розділи «Слова» (універсальний словник із зображеннями та аудіосупровідом) та «Мої набори» (індивідуальний словник із зображеннями та аудіосупровідом, який можна доповнити самостійно). Комунікацію завдяки додатку можна забезпечити за допомогою тексту, карток-ілюстрацій (піктограм) та аудіосупроводу слів. Завдяки такому комбінованому рішенню можна сприяти одночасному спілкуванню і досягти взаєморозуміння між людьми, які мають розлади мовлення, та людьми з вадами слуху або зору.

У розділі «Слова» потрібно обрати тематичну категорію, в якій представлено слова, з яких можна вибрати від 1 до 10 одночасно для відображення у вікні вибору слів. Ці слова можна вибрати, натиснувши на зображення слова з текстом.

Після цього вибране слово з'явиться у вигляді карток із зображенням і текстом у прямокутному вікні вибору та буде озвучено. Слова, які знаходяться у вікні вибору, озвучуються після натискання круглої кнопки «Play». Із правого боку вікна вибору є регулятор гучності озвучення слів, які з'явилися у вікні вибору. Слова у вікні вибору можна видаляти спеціальною кнопкою у вигляді кошика, яка розташована під регулятором гучності. При

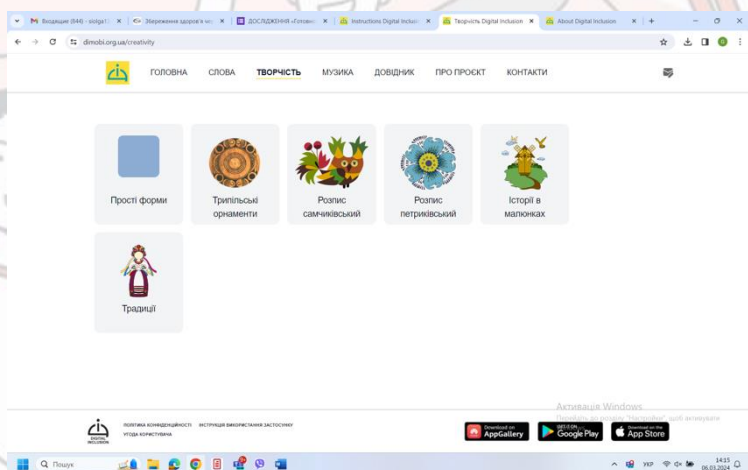

цьому слова, які необхідно видалити, треба виділити лівою кнопкою комп'ютерної миші чи кліком по тачпаду ноутбука.

У розділі «Слова» можна створити категорії з новими словами та нові слова в існуючих категоріях. Створення нового слова користувачами означає, що потрібно зробити фотографію, яка ілюструє нове слово, або

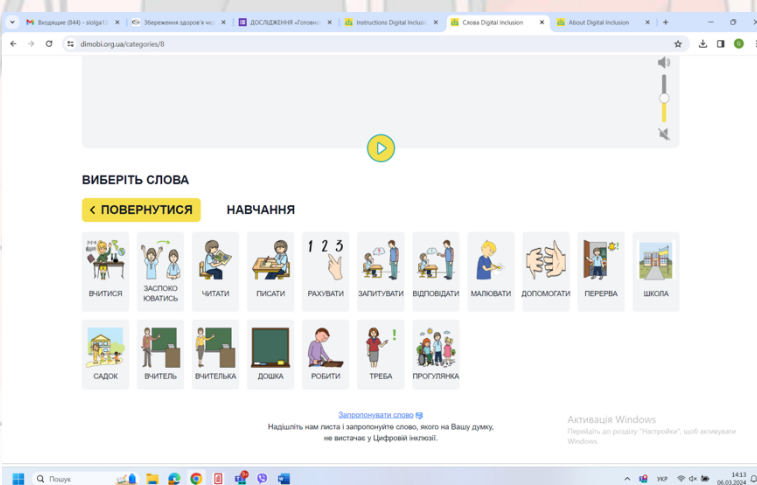
завантажити зображення з пристрою користувача, надрукувати слово, записати аудіофайл. Таким чином користувачі самі створюють індивідуальний набір слів, який зберігається лише на пристрої користувача.

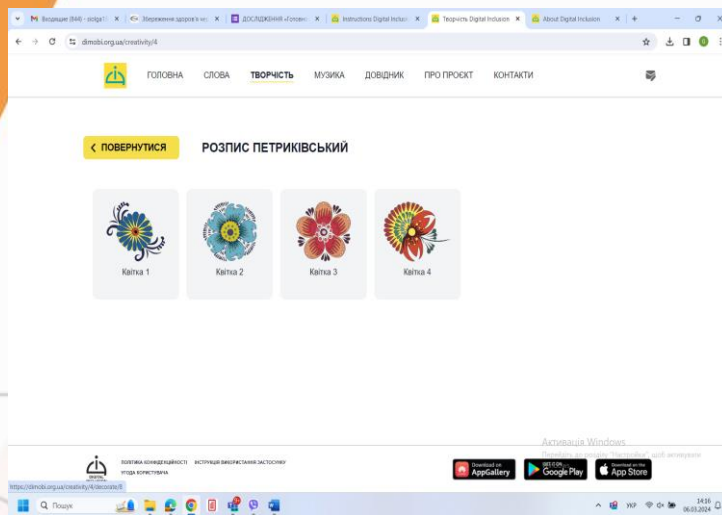
На мобільних пристроях у програмі Digital Inclusion є розділ «Творчість». Завдяки творчим завданням різного рівня складності в розділі «Творчість» у мобільному додатку Digital Inclusion можна буде розвивати таланти людей будь-якого віку, поширювати у цифрову добу приклади культурної спадщини або сучасного мистецтва та поділитися своїм творчим результатом через месенджери та соціальні мережі.

У розділі «Творчість» можна вибрати розмальовки різного рівня складності та створити власну різнокольорову композицію на основі запропонованого малюнку. Спочатку треба зайти в тематичний розділ розмальовок, вибрати розмальовку. На екрані є кольорова палітра.

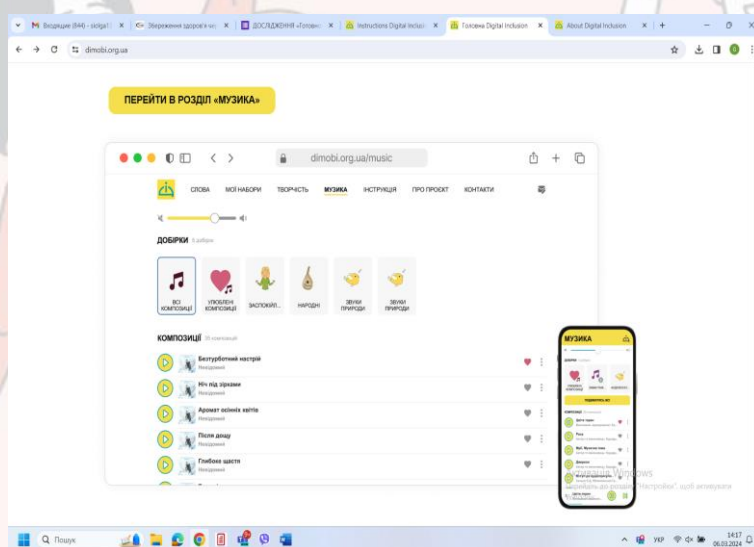
Виберіть колір та натисніть на зону розмальовки, яку хочете розфарбувати. Можна змінювати колір безліч разів, повторно натиснувши в зоні розмальовки після вибраного кольору.

На будь-якому етапі розмальовування можна поділитися своїм результатом у соцмережах або надіслати у месенджери, які є на вашому мобільному пристрої.

У розділі «Музика» можна буде прослухати музичні композиції для психологічного відновлення та цілісного розвитку особистості.

Connect by BeWarned: комунікатор для людей з порушеннями слуху

Кожна 9 людина в світі має проблеми зі слухом, 7-9% українців страждають на часткову глухоту. При цьому далеко не завжди їх мовою спілкування є дактиль. Оптимально вирішити мовний бар'єр у такому випадку допоможе спеціальний застосунок.

Connect by BeWarned – мобільний застосунок, який адаптує голосову мову у друкований текст і навпаки, дозволяючи порозумітися людям із вадами слуху з оточуючими. Застосунок розроблено командою київських спеціалістів на чолі з програмістом Віталієм Потапчуком у 2016 році.

Співзасновник та розробник додатку BeWarned, киянин Віталій Потапчук, народився із вадами слуху. Він зізнається, що найбільшу проблему в його житті становить

спілкування з людьми: «Люди часто перепитують, нервують, не хочуть спілкуватися, — каже він. — Я розумію проблеми і психологію глухої людини, я на практиці з цим зустрічаюся».

Він переконаний, що розробка їх команди допоможе людям, що не чують або чують погано, отримувати різні послуги.

«Наприклад, глуха людина приходить в лікарню і бачить QR-код нашої програми, — розповідає пан Потапчук. — Цей код можна сканувати на свій смартфон і одразу спілкуватися. Коли я набираю щось

на своєму смартфоні, людина бачить це на своєму в режимі реального часу. Людина, яка відповідає, може надиктувати [голос] свою відповідь, а я бачитиму це в вигляді тексту. Це дуже просто, швидко й оперативно. У майбутньому я хотів би приходити в будь-яке місце: магазин, перукарню, і щоб там уже була програма для глухих. Це було б зручно з точки зору внутрішнього комфорту та самоповаги».

На його думку, використовуючи додаток, люди зможуть проявити відкритість та повагу до людей з вадами слуху.

Сьогодні BeWarned стає дедалі популярнішим не лише в Україні, а й за її межами. Творці додатку пропонують використовувати його різним бізнесам: медичним установам, кафе, банкам, готелям, магазинам тощо. Все, що потрібно для роботи додатку — QR-рідер. BeWarned доступний для безкоштовного скачування в для Android та iOS.

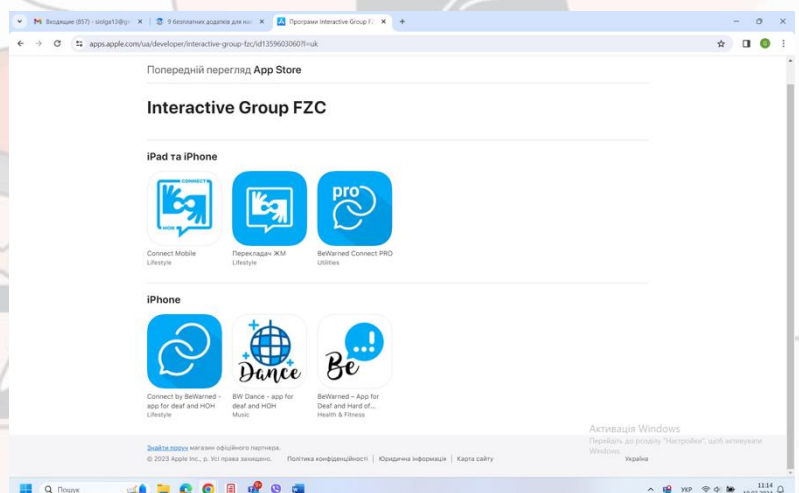
(за матеріалами <https://ms.detector.media/onlain-media/post/20283/2017-12-27-v-ukraini-stvoryly-dodatok-dlya-lyudey-z-vadamy-slukhu/>)

Додаток надзвичайно простий і зручний у застосуванні: людина з вадами слуху легко зможе порозумітися з оточуючими, надруквавши текст, який буде трансформовано у голосову фразу. В свою чергу, голос автоматично перетвориться в друкований текст. Застосунок має готові текстові шаблони, а також є можливість додавати свої.

Фахівці рекомендують разом із цим додатком використовувати англійськомовний застосунок BeWarned. Він має такі корисні функції:

- **Виявляє і сигналізує про небезпеку.** Застосунок автоматично аналізує звуки потенційної небезпеки в реальному часі (крики, сигнал авто, сигнали тривоги, собачий гавкіт тощо).

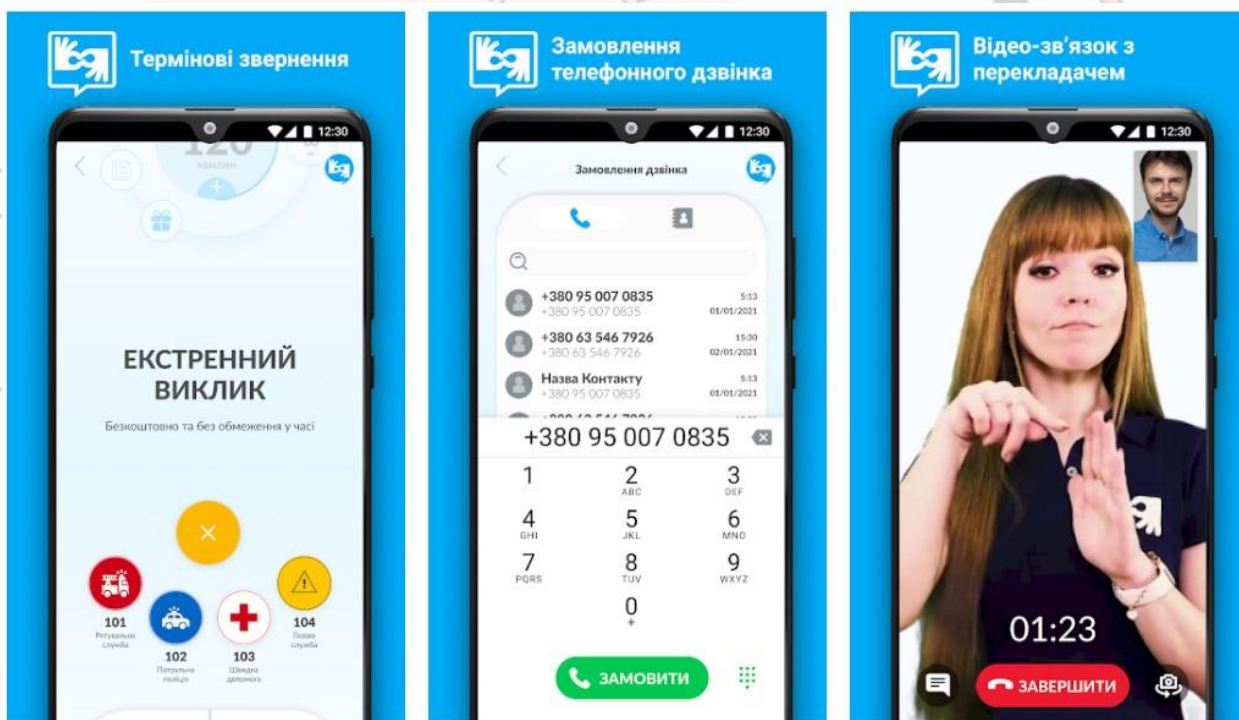
У разі виникнення таких ситуацій Be Warned інформує про це користувача за допомогою світлових сигналів і вібрації.

- **Дозволяє «чути» музику.** Додаток трансформує музичні треки у вібрації, а також у світлові сигнали за допомогою еквайзера. Таким чином люди з вадами слуху можуть насолоджуватися музикою, відчуваючи її зором та тактильно.

Перекладач Жестової Мови

За допомогою безкоштовного застосунку людина з порушенням слуху може викликати перекладача жестової мови в онлайн-режимі в будь-якій ситуації, і навіть за кордоном. Сервіс працює 24/7.

Здійснити діалог допомагають професійні перекладачі від “Центру соціальної підтримки нечуючих і слабочуючих людей”.

Отже, людина з глухотою чи порушеннями слуху може:

- викликати служби екстреної допомоги;
- телефонувати в державні та комерційні організації;
- комунікувати з іншими людьми;
- проходити співбесіду, навчатися;
- перекладати текстовий і відеоконтент жестовою мовою;
- відвідувати громадські місця, екскурсії, заходи;
- брати участь у групових зустрічах, робочих нарадах;
- вести комфортне та повноцінне життя.

Користуватися додатком можна: на Android, на iOS.

Facing Emotions: розпізнавання емоцій

Компанія Huawei розробила додаток для смартфона, здатний розпізнавати емоції людини і відтворювати відповідні їм звуки, а також відображати зображення на екрані. Розробники вважають, що це допоможе людям з вадами зору краще розуміти емоції співрозмовників.

Програма перетворює 7 ключових емоцій, виявлених на людському обличчі, на 7 унікальних звуків. Це дає змогу незрячим і слабозорим отримувати багатший досвід та розуміння під час спілкування з іншими.

Під час роботи програми смартфон можна тримати в руках або покласти в спеціальний чохол. Додаток використовує камери на задній стороні смартфона і розпізнає їх з допомогою емоції за мімікою на обличчі. Розробники навчили алгоритм розпізнавати сім типів емоцій: щастя, здивування, сум, страх, гнів, презирство і огиду.

Програма сканує обличчя людини, з якою спілкується сліпий, і визначає елементи обличчя: очі, ніс, брови та рот, а також їхні положення відносно одне одного. Потім обробляє виявлену емоцію й переробляє її в звук.

У інтерфейсі програми використовують чорний і жовтий кольори, що створюють найвищий контраст. Таку комбінацію також рекомендують в інструкціях щодо доступності. Жовтий – останній колір, видимий людям із порушеннями зору.

Користуватися додатком можна на Android.

4. Рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування

Наводимо рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

1. Приміщення та територія закладу освіти облаштовуються з урахуванням принципів універсального дизайну та/або розумного пристосування.

- У закладі освіти забезпечується архітектурна доступність території та будівель.
- У закладі освіти приміщення (санвузли, їдальня, облаштування коридорів, навчальних кабінетів, майстерень, лабораторій тощо) і територія (доріжки, ігрові та спортивні майданчики, полігони тощо) адаптовані до використання всіма учасниками освітнього процесу.
- У закладі освіти наявні та використовуються ресурсна кімната, медіатека, дидактичні засоби для осіб з особливими освітніми потребами (за наявності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами).

2. У закладі освіти застосовуються методики та технології роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами (у разі потреби).

- Заклад освіти забезпечений фахівцями для реалізації інклюзивного навчання (у разі потреби).
- У закладі освіти забезпечується корекційна спрямованість освітнього процесу.
- Педагогічні працівники застосовують форми, методи, прийоми роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.

- У закладі освіти налагоджено співпрацю педагогічних працівників з питань навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (створення команди психолого-педагогічного супроводу, розроблення індивідуальної програми розвитку тощо).

3. Заклад освіти взаємодіє з батьками (особами, які їх замінюють) здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру, залучає їх до необхідної підтримки здобувачів освіти під час здобуття освіти (за наявності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами).

- У закладі освіти індивідуальні програми розвитку розроблено за участі батьків (осіб, які їх замінюють) та створені умови для залучення асистента здобувача освіти в освітній процес.

- Заклад освіти співпрацює з інклюзивно-ресурсним центром щодо психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

4. Освітнє середовище мотивує здобувачів освіти до оволодіння загальнопрофесійними, ключовими, професійними компетентностями та наскрізними вміннями, ведення здорового способу життя.

- У закладі освіти формуються навички здорового способу життя (харчування, гігієна, фізична активність тощо) та екологічно доцільної поведінки у здобувачів освіти.

- Простір закладу освіти, обладнання, засоби навчання сприяють формуванню загальнопрофесійних, ключових, професійних компетентностей та наскрізних умінь здобувачів освіти.

- Заклад освіти виконує технологічні вимоги щодо матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності.

- Заклад освіти виконує технологічні вимоги щодо навчально-методичного забезпечення освітньої діяльності.

5. У закладі освіти створено простір інформаційної взаємодії та соціально-культурної комунікації учасників освітнього процесу (бібліотека/інформаційно-ресурсний центр тощо).

- У закладі освіти наявний доступ до інформаційних ресурсів.

- Простір і ресурси бібліотеки/інформаційно-ресурсного центру використовуються для індивідуальної, групової, проєктної та іншої роботи у рамках освітнього процесу, різних форм комунікації учасників освітнього процесу.

- Ресурси бібліотеки/інформаційно-ресурсного центру використовуються для формування інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів освіти.

- 4. Заклад освіти виконує технологічні вимоги щодо інформаційного забезпечення освітньої діяльності.

6. Заклад освіти планує та реалізує заходи щодо залучення здобувачів освіти та педагогічних працівників до позаурочної діяльності.

- Частина здобувачів освіти, які залучені до участі у гуртках, секціях, що діють у закладі освіти.

- Частина здобувачів освіти, які залучені до участі у гуртках, секціях, що діють поза межами закладу освіти.
- Частина педагогічних працівників, які залучені до позаурочної організаційної та виховної роботи серед здобувачів освіти.
- Частина здобувачів освіти, які залучаються до участі у конкурсах, змаганнях, олімпіадах тощо.

7. У закладі освіти облаштовані місця відпочинку для учасників освітнього процесу, у тому числі для осіб з інвалідністю, особливими освітніми потребами.

8. Будівля та приміщення гуртожитку відповідають вимогам архітектурної доступності та обладнані пристосуваннями для проживання осіб з інвалідністю.

9. Педагогічні працівники забезпечують власний професійний розвиток і підвищення кваліфікації, у тому числі щодо методик роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.

ABILITY

Питання для самоконтролю до теми 3

1. Схарактеризуйте основні аспекти поняття безпечного освітнього середовища: психологічний, екологічний, інформаційний. Який з них, на Вашу думку, має найбільш психотравмуючий вплив на сучасну молодь?
2. Перелічте та схарактеризуйте п'ять принципів безпечного освітнього середовища.
3. Сформулюйте поняття «Безпечне середовище» та «Інклюзивне освітнє середовище». Яким законом вони визначені?
4. Які, на Вашу думку, є необхідні умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О?
5. Сформулюйте та схарактеризуйте сім принципів Універсального дизайну. Як вони проявляються в освіті?
6. Що таке «Розумне пристосування»? Чим це поняття відмінне від поняття «Універсальний дизайн»?
7. Надайте рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.

Література до теми 3

1. Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти/ упорядники Н. Софій, Ю. Найда, URL: https://knowledge.org.ua/wpcontent/uploads/2020/08/School__inclusive_education_brochure2019.pdf
2. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
3. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>
4. Навчальний курс з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання /Уклад. Л.М.Сидорів, за ред. С.М.Сидоріва. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М. 2020. 235с. URL: <http://inclusion.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-3.pdf>
5. Пашенко О. В., Гриценко І. А., Софій Н. З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ: Арт Економі. 2012. 184 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_derg_slug/material_diyaln/inklyuzivna%20osvita.pdf
6. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта. Навчальний посібник. Київ, ТОВ «Агенство Україна». 2019. 3000с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
7. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. Освіта та педагогічна наука. 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>

Інтернет – ресурси

8. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
9. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>
12. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

ТЕМА 4. ОЦІНКА РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗП(ПТ)О. ТЕХНОЛОГІЯ «ІНДЕКС ІНКЛЮЗІЇ»

План заняття

1. Моніторинг інклюзивного освітнього середовища.
2. Показники та алгоритм оцінки розвитку інклюзивного середовища.
3. Технологія оцінювання інклюзивного освітнього середовища. «Індекс інклюзії закладу професійно-технічної освіти».

1. Моніторинг інклюзивного освітнього середовища

Стратегія розвитку інклюзії закладу освіти — це не просто сума пропозицій щодо здійснення в навчальному закладі додаткових дій та ініціатив по відношенню до здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, у ній розкриваються *способи* позитивної зміни закладу освіти відповідно до інклюзивних цінностей. Ці позитивні зміни не є тільки альтернативою підвищення успішності учнів, вони повинні сприяти створенню справжніх відносин співробітництва в середовищі закладу.

Прийняття й дотримання сформульованих у стратегії розвитку інклюзії цінностей і принципів інклюзії дозволять домогтися сталого покращення розвитку в закладі освіти підходів, характерних для інклюзивної освіти. При такій освіті найбільш значущими є ті способи та методи навчання, за яких здобувачі освіти активно залучені в навчальний процес, а отримання знань, умінь і навичок ґрунтується

перш за все на власному досвіді учнів.

Умовою успішної реалізації освітньої політики є її наскрізність. Це стосується і впровадження інклюзії у закладі. Інклюзивне навчання може бути ефективним за умови реалізації його у всіх напрямках освітньої діяльності. Це важливо розуміти при побудові системи моніторингу якості інклюзивного навчання у закладі як складової внутрішньої системи забезпечення якості.

Моніторинг інклюзивного освітнього середовища відбувається за трьома напрямами:

1. Освітнє середовище закладу освіти

- Безпека і комфорт навчання та праці. Можна забезпечити через застосування принципів універсального дизайну або безбар'єрного доступу до території закладу освіти та всіх його приміщень.

- Доброзичлива атмосфера підтримки учня, орієнтація на потреби і можливості.

- Технічне обладнання, без якого нерідко неможливе інклюзивне навчання.

Необхідне обладнання може бути досить специфічним, зважаючи на особливі освітні потреби здобувачів освіти. Наприклад, обладнання ресурсної кімнати на 100 % залежить від потреб учнів.

- Допоміжні засоби для навчання, необхідні для адаптації учнів з особливими освітніми потребами. У деяких випадках потрібне спеціальне програмне забезпечення.
- Облаштування навчального кабінету, яке потребує адаптації. Нерідко виникає необхідність у створенні в кабінеті куточків для усамітнення, додаткового освітлення тощо.

2. Система оцінювання результатів навчання учнів

- Поточне оцінювання. Оцінювання здійснюється на основі загальних підходів та критеріїв оцінювання, але обов'язково з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів освіти з особливими освітніми потребами з особливими освітніми потребами.
- Підсумкове оцінювання. Адаптація навчального матеріалу, а тим більше модифікація потребують розроблення критеріїв оцінювання результатів навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Критерії оцінювання розробляються педагогом і є складовою частиною індивідуальної програми розвитку.
- Формувальне оцінювання. Формувальне оцінювання потребує особливої уваги, адже учням, які мають ті чи інші труднощі, дуже важлива підтримка, спрямованість на успішну навчальну діяльність. Будь-яка особиста перемога, яка нам здається незначною, для учня з особливими потребами є справжнім проривом. Використовуючи прийоми формувального оцінювання, педагог спрямовує учня на такі перемоги.

3. Педагогічна діяльність вчителів

- Розробка індивідуальної програми розвитку є важливою запорукою успішної навчальної діяльності здобувача освіти з особливими освітніми потребами.
- Адаптація/модифікація змісту навчального матеріалу здійснюється відповідно до індивідуальних можливостей учнів з особливими потребами.
- Особливість прийомів роботи в інклюзивних групах (класах): чергування перерв, дотримання відповідності темпу навчального заняття індивідуальним можливостям учнів, використання допоміжних засобів для навчання тощо.
- Взаємодія з асистентом вчителя суттєво підвищує ефективність педагогічного процесу. Для успішної роботи в інклюзивних групах (класах) потрібна чітка і злагоджена взаємодія вчителя і асистента. Також вчитель і асистент можуть практикувати паралельне або чергове викладання.
- Співпраця між педагогічними працівниками є одним з чинників, що впливає на безперервний процес вдосконалення професійної майстерності.
- Участь у професійних спільнотах сприяє професійному розвитку педагогічних працівників, їхній психологічній підтримці та консультуванню з впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів освіти.

2. Показники та алгоритм оцінки розвитку інклюзивного середовища

Основними показниками розвитку інклюзивного середовища ЗП(ПТ)О є: організація освітнього процесу, здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, педагогічні працівники та батьки. Розглянемо покроково зміст оцінки.

Організація освітнього процесу

- Стратегію закладу освіти розроблено з урахуванням поетапного створення інклюзивного освітнього середовища.
- Освітня програма містить корекційно-розвитковий складник (включає індивідуальні навчальні плани учнів 2–5 рівнів підтримки).
- Річний план роботи включає заходи з формування інклюзивного середовища.
- Річний план роботи включає заходи з упровадження педагогічних технологій в роботі зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.
- Розроблено положення про команду психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами

- Команду психолого-педагогічного супроводу створено для кожного учня з особливими освітніми потребами (2–5 рівнів підтримки).
- Наказом затверджено склад кожної команди психолого-педагогічного супроводу.
- Індивідуальні програми розвитку учнів розроблено та затверджено впродовж 2 тижнів з дня зарахування.
- Індивідуальна програма розвитку включає індивідуальний навчальний план з додатками адаптованих, модифікованих програм предметів (інтегрованих курсів).
- Укладено договори з фахівцями для проведення корекційно-розвиткових занять.
- Затверджено корекційно-розвиткові програми.
- Фінансування здійснюється за рівнями підтримки.
- Для всіх педагогів, які працюють із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами, розроблено посадові інструкції
- Забезпечено в повному обсязі педагогічними кадрами для надання корекційно-розвиткових занять та психолого-педагогічного супроводу усіх здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.
- За висновком ІРЦ та заявою батьків учням з особливими освітніми потребами надається соціальна послуга - асистент дитини.

Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами

- Здобувачі освіти з особливими освітніми потребами, які (батьки яких) написали заяви для зарахування та організації інклюзивного навчання, навчаються в закладі.
- Для кожного учня з особливими освітніми потребами створено команду психолого-педагогічного супроводу, до якої обов'язково включено батьків.
- Для всіх учнів, згідно з потребами та висновками Інклюзивно-ресурсного центру, створено адаптоване освітнє середовище
- Корекційно-розвиткові заняття проводяться відповідно до висновків Інклюзивно-ресурсного центру та індивідуальної програми розвитку.
- Оцінювання відбувається згідно з критеріями, розробленими педагогічними працівниками та зазначеними в індивідуальній програмі розвитку.
- Всі здобувачі освіти з особливими освітніми потребами навчаються за освітньою програмою закладу освіти.
- Для кожного учня, якому в індивідуальній програмі розвитку визначено адаптацію та (або) модифікацію програми (курсу), її розроблено і впроваджується.

Педагогічні працівники

- Педагоги підвищують кваліфікацію за особисто визначеною потребою за кошти, передбачені законодавством.
- Всім педагогам виплачуються надбавки за роботу в інклюзивних класах (групах).
- Педагоги, які викладають предмет, визначений в індивідуальній програмі розвитку адаптованим чи (та) модифікованим, розробляють адаптовані/модифіковані програми предметів (курсів).
- Педагоги і асистент вчителя спільно готуються до навчального заняття.
- В поурочних планах вчителі й асистенти складають адаптовані та/або модифіковані завдання.
- Розробляють критерії оцінювання, які зазначені в індивідуальній програмі розвитку, на основі загальних підходів та критеріїв оцінювання з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів освіти.
- Педагоги ведуть документацію, звітність, зазначену в посадовій інструкції.

Батьки

- Обирають заклад освіти

- Знають, що дитина навчається за освітньою програмою закладу Ознайомлені з критеріями оцінювання
- Входять до складу команди психолого-педагогічного супроводу
- погодили, підписали, отримали копії індивідуальної програми розвитку, індивідуального навчального плану, модифіковану програму предмету (курсу), розклад корекційно-розвиткових занять.

3. Технологія оцінювання інклюзивного освітнього середовища. «Індекс інклюзії закладу професійно-технічної освіти»

Перша версія «Індексу інклюзії» розроблялася протягом трьох років М. Ейнскоу, професором університету Манчестера, й Тоні Буттом, професором Християнської церкви Кентеберрі, за участю групи британських педагогів, батьків, працівників управлінь освіти, учених і представників громадських організацій інвалідів, які мають значний досвід розвитку навчальних закладів у напрямі включення всіх дітей в освітній процес. Вона пройшла перевірку в шести середніх школах Англії й була опублікована в березні 2000 року Центром досліджень інклюзивної освіти (Centre for Studies on Inclusive Education), Велика Британія.

Друга версія посібника врахувала результати його апробації вже в сімнадцяти школах чотирьох адміністративних районів і була перевидана у вересні 2002 р. Посібник безкоштовно поширювався Департаментом освіти та працевлаштування в усіх загальноосвітніх і спеціальних школах Англії.

Представники одного з місцевих управлінь освіти зазначили, що вони б хотіли, щоби 100 % британських шкіл використовували індекс інклюзії в найближчі роки.

На сьогодні «Індекс інклюзії» перекладений на 32 мови, такі як арабська, іспанська, китайська, німецька, норвезька, португальська, румунська, угорська, українська, фінська, французька, хінді, шведська.

Англомовні матеріали «Індексу інклюзії» використовуються в Австралії, Канаді, Південній Африці та США.

Метою використання «Індексу інклюзії» є покращення навчальних досягнень 100 % здобувачів освіти шляхом використання інклюзивної практики.

Це відбувається через процес **самооцінювання** трьох основних аспектів:

- культури навчального закладу;
- освітньої політики на рівні навчального закладу;
- практики впровадження інклюзивних підходів.

Процес самооцінювання відбувається відповідно до критеріїв (усього 44) та додаткових запитань (близько 500).

Повний цикл використання «Індексу інклюзії» передбачає один рік, проте автори наполегливо рекомендують використовувати його щонайменше протягом двох–трьох років, а найкраще - ввести в постійну практику планування та діяльності закладу освіти.

Підходи до створення й розвитку в закладі освіти інклюзивного середовища розглядаються в рамках трьох взаємопов'язаних аспектів, або трьох напрямів, що відображають найважливіші шляхи розвитку, а саме: А. розвиток інклюзивної культури; Б. розвиток інклюзивної політики на рівні закладу (внутрішні нормативні документи); В. запровадження інклюзивної практики.

Усі ці три напрями дуже важливі для розвитку інклюзії в закладі освіти. У будь-якому плані реформ і змін у напрямі інклюзії, які проводяться у закладі, необхідно приділяти увагу всім трьом напрямам. Тим не менше, аспект «розвиток інклюзивної культури» є визначальним. Саме інклюзивна культура закладу освіти якраз і є основою реформ і змін, що проводяться в ньому. Розвиток загальних інклюзивних цінностей і можливостей співпраці може призвести до змін і в інших аспектах. Саме інклюзивна культура, яка формується в закладі освіти, змінює політику та практику освіти й навчання, її можуть активно підтримувати педагоги та здобувачі освіти, а також інші працівники, батьки та інші члени місцевих громад.

Кожний напрям (розвиток інклюзивної культури, розвиток інклюзивної політики, запровадження інклюзивної практики) ділиться на два розділи.

Напрямок А. *Розвиток інклюзивної культури* містить розділи:

- Розділ А-1. Створення спільноти.
- Розділ А-2. Розвиток інклюзивних цінностей.

Даний напрям указує на те, що розвиток інклюзивної культури у закладі сприяє створенню колективу, що поділяє ідеї співробітництва, який стимулює розвиток усіх своїх учасників; колективу, в якому цінність кожного є основою спільних досягнень. Така культура закладу освіти створює загальні інклюзивні цінності, які поділяються та приймаються всіма членами колективу, учнями, адміністрацією та батьками/опікунами.

В інклюзивній культурі ці принципи та цінності впливають як на прийняття рішення по відношенню до всієї політики закладу, так і на практику навчання в кожній групі (класі). Інклюзивний розвиток закладу освіти стає при цьому постійним і безперервним процесом.

Напрямок Б. *Розвиток інклюзивної політики на рівні закладу (внутрішні нормативні документи)* конкретизовано за показниками:

- Розділ Б-1. Розвиток навчального закладу для всіх.
- Розділ Б-2. Організація підтримки різноманітності.

Цей напрям указує на необхідність урахування інклюзивних аспектів у всіх навчальних планах і планах діяльності закладу освіти. Принципи включення кожного здобувача освіти в навчальний процес заохочують усіх членів колективу закладу та учнів брати участь у цій роботі із самого першого етапу. Усі принципи містять зрозумілі стратегії реформування закладу освіти в напрямі створення інклюзивного навчального середовища. Підтримкою вважаються будь-які дії, які сприяють тому, щоб заклад освіти належним чином реагував на різноманітні потреби своїх учнів. Усі види підтримки розробляються відповідно до інклюзивних принципів й об'єднуються в загальну систему.

Напрямок В. *Запровадження інклюзивної практики* містить показники:

- Розділ В-1. Управління процесом навчання.
- Розділ В-2. Мобілізація ресурсів.

Напрямок указує на шляхи розвитку практики навчання, що відображає інклюзивну спрямованість культури та політики навчального закладу. При запровадженні такої практики обов'язково враховуються різноманітні потреби учнів, а самі учні заохочуються до активної участі в навчанні, що базується на власному досвіді та знаннях.

Члени колективу закладу освіти повинні проявляти активну зацікавленість у пошуках додаткових ресурсів, і не тільки матеріальних. Пошук ресурсів, які можна задіяти для підтримки навчання та повноцінної участі кожного учня в житті закладу освіти, проводиться серед усіх членів навчального колективу, батьків/опікунів і місцевих громад.

Усі напрями разом спрямовані на створення плану розвитку інклюзивного навчального закладу; запропоновані назви напрямів і розділів можна використати в якості заголовків

розділів такого плану. Необхідно мати чітке уявлення про те, що розвиток закладу освіти в напрямі інклюзії обов'язково повинен відбуватися в усіх цих напрямках.

Питання для самоконтролю до теми 4

1. Схарактеризуйте напрями освітньої діяльності в контексті побудови системи моніторингу якості інклюзивного навчання: освітнє середовище закладу освіти; система оцінювання результатів навчання учнів, педагогічна діяльність вчителів.
2. Показники та алгоритм оцінки якості інклюзивного середовища.
3. У якій країні світу і коли було апробовано технологію «Індекс інклюзії»?
4. За якими аспектами (напрямами) відбувається через процес самооцінювання методом «Індекс інклюзії»?
5. Якими розділами конкретизовано кожний напрям оцінювання: напрям А. «Розвиток інклюзивної культури», напрям Б. «Розвиток інклюзивної політики на рівні закладу (внутрішні нормативні документи)», напрям В. «Запровадження інклюзивної практики».

Література до теми 4

1. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
2. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта. Навчальний посібник. Київ, ТОВ «Агенство Україна». 2019. 3000с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
3. Светлакова О. Ю. Індекс інклюзії як система оцінки якості інклюзивної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку / О. Ю. Светлакова. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2019. Вип. 20(1). С. 217-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znkp_sp_2012_20%281%29__28
4. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень 2020-січень 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/Doslidzhennya-yakosti-inklyuzivnoy-osviti.pdf>
5. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. *Освіта та педагогічна наука.* 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>

Інтернет – ресурси

6. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» №1289 від 9 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-п#n10>
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>
9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>

Тема 5. МЕТОДИКА ПСИХОСОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ТА ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗП(П)О

План заняття

1. Тренінг психосоціального розвитку для старших підлітків та юнаків
2. Психосоціальна підтримка та консультування батьків

1. Тренінг психосоціального розвитку для старших підлітків та юнаків

Повноцінний психосоціальний розвиток особистості підлітків (юнаків) є умовою розбудови безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(П)О, спрямовується на розвиток соціальних здібностей, емоційно - чуттєвої сфери, Я-концепції здобувачів освіти (табл. 12).

Таблиця 12

Сфери психосоціального розвитку здобувачів освіти ЗП(П)О

Сфера розвитку	Зміст
Розвиток соціальних здібностей	<ul style="list-style-type: none"> • соціальна перцепція (позитивне сприймання людей, соціальних груп тощо), • соціальна уява (створення нових образів, уявлень на основі попереднього досвіду), • соціальний інтелект (здатність встановлювати відносини і залежності в соціальній сфері), • емпатія (розуміння переживань інших, співчуття їм), • комунікативні здібності (товариськість, уміння налагоджувати стосунки у спільній діяльності), • експресивні здібності (виразність зовнішніх проявів, прагнення бути зрозумілим, що виявляється в словах, жестах, міміці, діях), • гностичні здібності (знання людей, їх характеристик, специфіки взаємин з ними), • інтеракційна здібність (здатність адекватно впливати на партнера, бути вимогливим, ввічливим, тактичним)
Розвиток емоційно - чуттєвої сфери	<ul style="list-style-type: none"> • моральні почуття (відображають стійке ставлення до інших людей, суспільних подій, самого себе), • інтелектуальні почуття (виникають і виявляються в розумовій, пізнавальній діяльності – любов до знань, здивування, сумнів, впевненість (невпевненість), допитливість тощо),

	<ul style="list-style-type: none"> • естетичні почуття (емоційне ставлення до краси, до прекрасного в природі, людському оточенні, результатах діяльності тощо), • практичні почуття (пов'язані з практичною діяльністю, з організацією та координацією свідомих дій, спрямованих на досягнення кінцевої мети)
Розвиток Я-концепції	<ul style="list-style-type: none"> • образ – Я – (когнітивний, пізнавальний) – зміст уявлень особистості про себе (реальне” Я” – який я порівняно з іншими, ідеальне “Я” – яким я прагну бути, дзеркальне “Я” – яким мене бачать інші люди), • емоційно-ціннісний (афективний) компонент – відображає ставлення до себе в цілому або до окремих сторін своєї особистості, діяльності тощо і виявляється в системі самооцінок, • поведінковий (регулятивний) компонент – здатність учня до саморегуляції психічного стану, використання знань про себе та самооцінок у процесі діяльності.

Найбільш прийнятною формою занять з психосоціального розвитку учнів ЗП(ПТ)О є психологічний тренінг або година спілкування з елементами психологічного тренінгу.

Під час планування та проведення тренінгових занять важливо дотримуватися основних принципів побудови занять та організації оптимальної взаємодії учасників:

1. Принцип управління емоційно-інтелектуальним фоном (принцип мажорності).

Необхідною умовою створення та підтримки емоційно-інтелектуального фону під час проведення заняття є урахування особистих інтересів та рівня готовності учасників, адекватний вибір фактичного матеріалу, моделювання спільної діяльності.

Велике значення для підтримки оптимального емоційно-інтелектуального фону набуває темп заняття, який залежить від характеру та ступеня складності поставлених завдань. Як свідчить практика, найбільш складні завдання необхідно вирішувати протягом першої половини заняття, передбачити спеціальні вправи для зняття втомленості та емоційної напруги.

2. Принцип перманентного управління.

Педагогічний вплив під час заняття повинен бути постійним, ненав'язливим та різноманітним. Тренінгове заняття є колективною діяльністю, що передбачає дотримання певних соціально-психологічних, моральних норм. Цьому сприяє система оцінювання діяльності учасників, прийоми встановлення зворотнього зв'язку, заохочення тощо. Але особливу роль відведено педагогу, саме від його професійних знань, оперативності, орієнтації у проблемах, які вирішуються, залежить успішність спільної діяльності.

3. Принцип обов'язковості.

Кожне заняття характеризується конкретною навчальною метою, для реалізації якої існує певний ігровий комплекс. Педагог повинен постійно спрямовувати спільну діяльність учасників для досягнення визначеної мети, тобто усі зміни, що відбуваються у плануванні та ході заняття, не повинні змінювати головного призначення щодо формування конкретних знань, умінь та навичок.

4. Принцип рівномірного навантаження.

Учасники повинні отримувати нові знання відносно рівномірно, рівними порціями; засвоєння повинно проходити з пропорційними затратами розумової та фізичної енергії.

5. Принцип активності та свідомості.

Заняття буде ефективним лише тоді, коли учасники усвідомлюють та приймають цілі, беруть участь в організації своєї діяльності, контролюють та оцінюють її.

Система поданих занять націлена на виховання морально етичних якостей, розвиток комунікативних компетенцій і формування позитивної Я – концепції. Досягнення цілей і завдань здійснюється шляхом використання пошуково – діяльнісного підходу через

постановку проблемних питань; створення проблемних ситуацій і вирішення їх за допомогою питань, вивчення «дерева понять»; залучення самих учнів до підготовки і проведення занять з метою саморозвитку, самопізнання, самоосвіти.

Для підвищення ефективності педагог (тренер) повинен планувати заняття з урахуванням вікових, інтелектуальних та особистісних особливостей учнів, розміру групи, попереднього власного досвіду проведення тренінгових занять тощо. Слід пам'ятати, що на одному занятті слід використовувати лише одну із запропонованих вправ, не бажано також змінювати їх послідовність. Тривалість заняття – до 60 хвилин, оптимальна періодичність – одне заняття на тиждень.

Важливим є використання педагогом (тренером) відкритих запитань (таблиця 13), це спонукає учнів до роздумів, висловлювання власних думок та позицій, формує навички активного слухання.

Таблиця 13

Поради щодо використання відкритих запитань

Назва	Зміст
Гіпотетичні запитання	«Що б ви зробили чи подумали, коли б...?» Такі запитання допомагають учням уявити ситуацію і стимулюють думку.
Роздуми	«Як ми могли б допомогти розв'язати цю проблему?»
Заохочення\підтримка	«Цікаво, а що сталося потім?» Такі запитання дають учням нагоду розкрити свої погляди і власний життєвий досвід
Виявлення позиції	«А що ти думаєш або відчуваєш з приводу...?» Це доводить учням, що їхня думка є важливою і цікавою для Вас
Розслідування	«Чому ти так думаєш?» Якщо це запитання поставлено коректно, воно може допомогти учням вникнути в проблему і пояснити свої погляди
Уточнення\підведення підсумку	«Чи маю я рацію, коли скажу, що, на твою думку...?» Підсумовуючи сказане учнем і перевіряючи, чи правильно Ви його зрозуміли, Ви допомагаєте іншим учням замислитися, чи згодні вони з тим, що було сказано
Пошук згоди	«Чи погоджуєтесь ви з тим, що...?» Таким запитанням можна почати дискусію або закінчити її.

Підбадьорюйте учнів висловлювати свої думки, але не опитуйте їх по колу і не змушуйте їх висловлюватися. Не намагайтеся створити враження, що на кожне запитання існує єдино правильна відповідь, якщо насправді такої немає. Ви не повинні нав'язувати своє бачення проблеми або добиватися згоди за будь яку ціну.

Нижче представлено тренінгові вправи, які використовуються як елемент тренінгового заняття. Рекомендується використовувати 1-3 вправи під час одного заняття.

Це Я

Мета: Підсилення самоідентичності та розвиток самоповаги; позитивне оцінювання відмінностей між людьми.

Методика проведення:

Кожен учасник на аркуші паперу пише своє ім'я. Запропонуйте учасникам прикрасити свої імена, зробити малюнок унікальним, особливим. У колі учасники демонструють свої імена, пояснюють малюнки.

Для усвідомлення своєї схожості та відмінності запропонуйте учасникам питання:

1. Що ти дізнався про інших людей?
2. Чи дізнався ти щось нове про себе?
3. Що ти відчуваєш, коли бачиш написаним твоє ім'я?
4. Як би виглядав світ, якби ми були однакові?

Руки вгору!

Мета: розвиток відчуття колективу, оцінювання відмінностей між людьми, позитивна емоційна насиченість спілкування.

Методика проведення:

- Попросіть учасників стати у коло. Запитайте, хто хоче бути добровільцем, щоб йому зав'язали очі.
- Оберніть його кілька разів круг себе, потім підведіть до іншого учасника. Торкаючись волосся, обличчя, одягу, доброволець повинен вгадати, хто це.
- Проводячи гру, намагайтеся не підлаштовуватися під ті групи учнів, які товаришують між собою.
- Продовжуйте гру, поки всі учасники не візьмуть у ній участь.

Для акцентування уваги на схожості і відмінностях між учнями, запропонуйте запитання:

1. Чому ми проводимо таку гру на відгадування?
2. Як ти визначив, хто це був?
3. Що було б, якщо хтось мав інший колір очей?
4. Що було б, якби кожен мав однакові ніс, волосся, вуха?

Цю вправу можна також використати для того, щоб відчути і зрозуміти почуття сліпої(слабозорої) людини.

Як ми літали до зірок (з елементами мозкового штурму)

Мета: розвиток емоційно-ціннісного компоненту особистості; формування навичок групової взаємодії, вміння слухати, висловлювати свої думки, аналізувати, робити висновки, досягати компромісів.

Методика проведення:

Запропонуйте учням уявити себе учасниками дуже важливого космічного проекту. Стало відомо, що космічні сигнали підтвердили існування розумних форм життя. ООН вирішила послати космічний корабель з інформацією про Землю туди, звідки надійшли сигнали. Запитайте в учнів, яку інформацію про життя на Землі вони б вибрали, щоб відіслати цим істотам. Вона повинна допомогти їм зрозуміти, що люди на Землі подібні до одного і водночас різні.

Об'єднайте учасників у творчі групи (6 - 8 учнів), поясніть їм, що в процесі обговорення вони не повинні коментувати або критикувати ідеї. Підбадьорюйте учнів висловлювати свої ідеї, але не опитуйте їх по колу, не примушуйте їх висловлюватися, це може знизити творчу активність.

Можливі питання для обговорення:

1. Чи послати музику? Якщо так, то яку?
2. Книжки чи фільми?
3. Манекени людей? Якщо так, то яких саме і як треба їх вдягти?

Групи обмінюються думками. Педагог (тренер) записує думки, але не дає їм оцінки. Якщо пропозиція є незрозумілою, попросіть учня роз'яснити її або запропонуйте своє роз'яснення і перевірте, чи автор погоджується з ним.

Проаналізуйте запропоновані варіанти разом з учасниками.

Поставте учням запитання, щоб допомогти їм усвідомити подібності і відмінності між людьми:

1. Чого більше між людьми: відмінностей чи подібностей? Що ви думали б, якщо дивилися на Землю очима інопланетянина?
2. Як ви думаєте, що подумав би інопланетянин, якби побачив тих людей, які воюють і вороже ставляться один до одного?
3. Що є вожливішим: відмінності у звичаях, одязі, мові і будова тіла чи подібності? Чому?

Важлива робота. Бажання та потреби

Мета: визначення основних людських потреб щодо комфортного повноцінного життя.

Методика проведення:

Попросіть учасників уявити собі, що ООН (Організація Об'єднаних націй – Парламент націй усього світу) доручила їм скласти перелік того, що потрібно усім людям для того, щоб бути щасливими і здоровими, наприклад, їжа, повітря, безпека тощо.

Запишіть ці “потреби” в запропонованому вигляді, не даючи їм оцінки.

Коли ідей більше не надходить, запропонуйте учасникам розрізнити, які з цих пропозицій є справді потребами, а які – «забаганками». Наприклад, телебачення, солодощі будуть «забаганками» а не «потребами». Спробуйте виділити потреби, які є однаковими для всіх.

Обговоріть наступні запитання:

1. Що важливіше для життя – потреби чи бажання?
(До уваги педагогу: потрібно пам'ятати, що всі бажання і потреби пов'язані та доповнюють одне одного. Саме бажання надають нам емоційності, радості очікування, смаку до життя).
2. Як ви думаєте, чи у всіх громадян у нашій країні і у світі задовольняються основні потреби? Хто за це відповідає?
3. Що б могло статися, коли потреби громадян не задовольнялися?

Веселе свято

Мета: формування відповідальності за своє здоров'я.

Методика проведення:

Малюнок-пиктограма на тему «Веселе свято»

Вступне слово педагога про пиктограму: «Раніше, коли люди ще не винайшли літер та не вміли писати, вони передавали інформацію, повідомлення або свої знання за допомогою малюнків (наскальний живопис, малюнки на посуду тощо). Людина, розглядаючи малюнок, зрозуміла, що їй намагалися сказати. Ми також іноді користуємося для розповіді не словами, а малюнками (оповідання в картинках, мультфільми без слів, дорожні знаки)». Роздивіться 2-3 дорожних знаки (наприклад, знаки з зображенням телефону, лікарні, їдальні, сніжинки).

Запропонуйте учасникам намалювати слова «Веселе свято» так, щоб кожна людина зрозуміла, що це дійсно веселе свято.

Обговорення малюнків:

1. Які графічні символи ви використали для зображення свята?
2. Як ти вважаєш, чи буде твій малюнок зрозумілий іншим, чому? Як малюнок нагадують свято?
3. Звичайно, коли люди готуються до свята, готують багато їжі, на святі п'ють. Що звичайно п'ють на святі (сік, компот, пиво, вино, горілку тощо).
4. Навіщо дорослі вживають алкогольні напої (щоб було весело, це традиція, так роблять завжди, щоб повеселитися тощо)?
5. А чи можна святкувати без алкогольних напоїв? Чи пам'ятаєте ви святкові події у вашій родині, коли дорослі не вживали алкоголь? Чи було це дійсно веселе свято?
6. Які наслідки вживання спиртних напоїв? (сварки в сім'ї, хвороби, злочини тощо).
7. Як зробити свято дійсно веселим? Чи обов'язково дорослим вживати для цього алкоголь?

У пошуку скарбів

Мета: розвиток емоційно-ціннісного компоненту Я-концепції учнів, самооцінки, самосприйняття; розвиток емпатійних та оціночних якостей.

Методика проведення:

Створення ігрової оболонки гри з метою внесення елементу казковості, загадковості, емоційної насиченості заходу. Підготуйте план, позначте на ньому місця – схованки «скарбів».

Підготуйте аркуші паперу (картки), на яких напишіть: а) позитивні якості особистості (сміливість, розум, кмітливість, краса, чесність тощо), б) якості, які відносяться до показників здоров'я (фізична сила, міцне тіло, загартованість, добрий апетит тощо), в) соціальні здібності (уміння спілкуватися, дружба, чуйність тощо), г) значущі люди (мати, батько, бабуся, дідусь, брат, сестра, друг тощо).

Перед приходом учасників сховайте аркуші-скарби у визначених місцях кімнати (згідно плану). Потурбуйтеся про те, щоб кожен учасник отримав свій скарб.

Коли учасники зайдуть у кімнату, скажіть їм, що вони - шукачі скарбів, але скарби ці незвичайні. Ознайомте їх із планом, можливо використання пазлов, музичного супроводження, казкових персонажів тощо. учасники повинні відшукати картки. Коли аркуш буде знайдено, попросіть того, хто знайшов, зачитати її та прокоментувати простими словами або навести приклади, коли і для чого ця якість буде для нього дуже важлива.

Учасники, які знайшли папірці, залишають їх собі. Тепер це їхні надбання, скарби. Вони можуть поділитися ними з друзями. Запропонуйте учасникам поміркувати над запитанням: “Кому з однокласників не вистачає саме цих якостей? Якщо бажаєш, подаруй скарб, кому це найбільш потрібно”.

Як ти почуваєшся?

Мета: розвиток уміння співпереживати, експресивних здібностей; розвиток регулятивного компоненту Я-концепції учнів.

Методика проведення:

Двоє учасників виходять з кімнати. Поки вони за дверима, інші вибирають якесь почуття, яке вони мають виразити, наприклад, щастя, злість, розчарування, захоплення, нудьга, самотність тощо.

Учасники, які були за дверима, повертаються, а присутні в класі показують вибране почуття. Прибулі мають вгадати, яке саме почуття відображається.

Повторіть вправу стільки, скільки вважаєте за потрібне.

Запропонуйте учасникам наступні запитання:

1. Чи легко було вгадати почуття? Чи вдалося вам це?
2. Чи це добре – знати, що відчувають люди навколо тебе? Чому?
3. Чи почувалися ви щасливими, коли хтось поруч був сумний? А навпаки?
4. Щоб ви при цьому відчували?
5. Що б сталося, якби ніхто не звертав уваги на почуття інших?

Розмовний жезл

Мета: розвиток слухових і мовних навичок, емоційно-ціннісного і поведінкового компонентів Я-концепції, здатності до емпатії, впевненості.

Методика проведення:

Поясніть учасникам, що корінне американське населення, або індіанці, виробили певний спосіб слухати один одного так, що кожен мав нагоду висловитись. Для цього вони використовували так званий розмовний жезл. Кожен, хто отримував жезл, мав право говорити, а всі інші повинні були слухати. Потім палиця передавалася по колу. Той, хто не хотів говорити, просто передавав її далі. Розмовний жезл міг використовуватися по-різному.

Наприклад, повідомити новину чи висловити свою думку. Це дає можливість сором'язливим учням говорити упевнено, а учнів-лідерів привчить поважати думку іншого.

Було б добре, щоб педагог перший тримав жезл і сказав щось від себе, а тоді передав його найближчому учіснику. Це найпростіший спосіб продемонструвати учням, як потрібно використовувати розмовний жезл.

В жодному випадку не примушуйте говорити.

Після вправи потрібно обговорити з учасниками запитання:

1. Що ви відчували, коли висловлювались самі або слухали інших?
2. Чи помітили ви при цьому щось нове або незвичайне?
3. Чи вам подобається, коли вас перебивають?
4. В чому полягає перевага, якщо дати комусь висловитися, не перебиваючи його?

Запропоновані тренінгові вправи можливо використовувати з метою допомоги старшим підліткам та юнакам успішніше і найповніше реалізувати себе у комунікативній діяльності, покращити спілкування з однолітками. Сформувані адекватну самооцінку, краще пізнати себе, усвідомити людське різноманіття.

2. Психосоціальна підтримка та консультування батьків

Сучасна освітня практика свідчить, що спільна робота ЗП(ПТ)О з батьками здобувачів освіти допомагає вирішувати питання, які закладу самотійно розв'язати буває важко. Крім того, заклад освіти є майданчиком для організації консультативної роботи, психолого-педагогічної освіти батьків, допомоги тим, хто не справляється з вихованням дітей, профілактики сімейного неблагополуччя.

Принципи організації роботи з батьками мають ряд особливостей:

- сім'я обов'язково повинна бути включена до навчально-виховного процесу, а сімейні ресурси самопомоги є складовою частиною будь-якої форми роботи з батьками;
- форма і зміст роботи з батьками, часові рамки повинні відповідати часовим та персональним можливостям, а також потребам, ціннісним установам, цілям сім'ї;
- будь-яка форма роботи з батьками повинна бути позитивною, оптимістичною, переконувати батьків у необхідності активної спільної роботи на користь дитини;
- будь-яка форма роботи з батьками повинна бути спрямованою на зміцнення сім'ї, її стабільності, посилювати її виховну функцію.

Для успішної реалізації будь-якої програми психолого-педагогічного супроводу важливо дотримуватися положень, що стосуються етичної регламентації взаємодії педагога (психолога) з дитиною, батьками, педагогічними працівниками. Базову основу цих принципів складають загальнолюдські цінності та віра в неповторну унікальність людини. Це перш за все:

- віра в цінність кожної людської особистості;
- віра в право кожної людини на самотійний вибір у житті, обмежений аналогічними правами інших людей;
- віра в здатність особистості змінюватися та розвиватися.

Психологічна підтримка

Психологічну підтримку батьків слід розглядати як систему заходів, спрямованих на:

- зниження в батьків емоційного дискомфорту у зв'язку із захворюванням дитини;
- підтримка впевненості батьків у можливостях їхньої дитини;
- формування в батьків адекватного ставлення до проблем дитини;
- підтримка адекватних батьківсько-дитячих стосунків та стилів сімейного виховання.

Процес реалізації психологічної підтримки батьків тривалий і потребує комплексного підходу, що передбачає участь не тільки психолога, а й усіх інших фахівців, які супроводжують дитину, – педагога, лікаря, соціального працівника та інших.

Серед заходів, які забезпечують психологічну підтримку, досить ефективним є створення клубів для батьків дітей з порушеннями в розвитку. Спілкування батьків, які мають майже однакові проблеми, передбачає взаємопідтримку та обмін інформацією, що є важливим чинником пом'якшення наслідків психотравматичного стресу.

Ефективність підтримки багато в чому залежить від активного залучення батьків у процес психологічної допомоги дитині, особливо батька. Саме чоловіки здатні більш конструктивно вирішувати проблеми дитини, і тому активне їх залучення до цього позитивно впливає не тільки на процес виховання, а й на психологічний клімат у сім'ї загалом.

Головне завдання фахівців ЗП(ПТ)О в роботі з сім'єю полягає в тому, щоб батьки з його допомогою змогли побачити реальну перспективу розвитку своєї дитини, визначили можливі труднощі соціального розвитку, які виникають у певні вікові періоди, а також визначити свою роль у процесі психолого-педагогічного супроводу дитини.

Окрім того, педагог повинен у коректній і тактовній формі допомогти батькам позбавитися від ілюзій щодо майбутнього дитини. Разом із тим він повинен посилити віру батьків у можливість і перспективи розвитку дитини, у те, що правильно організований педагогічний та корекційний вплив дозволить оптимізувати подальший інтелектуальний і особистісний розвиток дитини.

Іноді батьки використовують переважно авторитарні методи виховання, тоді невдачі дітей є для них гарним приводом для проєкції на дитину власної внутрішньої напруги, роздратування.

У такому випадку батькам доцільно рекомендувати:

1. Обговорюючи з дитиною її поведінку, підкреслювати, що вони взагалі задоволені дитиною як особистістю. Це можна зробити, кажучи: «Ти припустився деяких помилок, але подивись, як ти ...». Цим протиставленням батьки дають зрозуміти, що їх найбільш цікавлять успіхи дитини, а не її помилки.

2. Уживати слова, які працюють на розвиток «Я-концепції» учня. Навіть протягом одного дня батьки неодноразово мають можливість зробити так, щоб дитина почувалася корисною, показавши, що задоволені її досягненнями, навчити її справлятися з труднощами, створивши установку: «Ти зможеш це зробити».

3. Піклуватися про створення ситуації гарантованого успіху. Успіх породжує успіх і підсилює впевненість у своїх силах як у дитини, так і у батьків.

Важливу роль в ефективності психологічної підтримки батьків дитини з особливими потребами відіграє створення різноманітних форм групової взаємодії батьків та інших членів сім'ї. Необхідно, щоб сам процес був неперервним, комплексним і мав творчий характер.

Може бути корисним і використання таких групових форм роботи, як батьківські семінари та тренінгові заняття. Основною метою їх є розширення знань батьків про психологічні особливості дітей з проблемами в розвитку, про психологію виховання та психологію сімейних стосунків. Під час таких зустрічей підвищується не тільки поінформованість батьків про дитину, а і, що важливіше, відбуваються зміни в ставленні батьків до проблем дитини та до завдань її виховання.

Психологічне консультування

Важливим аспектом у запровадженні інклюзивної освіти є **психологічне консультування** родин, які мають як здорових дітей, так і дітей з особливими потребами. Частина батьків досить болісно реагує на спільне навчання дітей: хвилює вплив одних дітей на інших, щоб діти не були скривдженими. Доводиться вирішувати соціальні проблеми з сім'ями, надавати повноцінну інформацію про переваги інклюзивної моделі навчання, залучати до плідної співпраці. Поступово налагоджуються довірливі стосунки з батьками дітей, що укріплює віру сім'ї в успіх інклюзивної моделі навчання.

Для більш глибокого усвідомлення батьками проблем стосовно виховання дитини та взаємовідносин із нею, пошуку шляхів розв'язання цих проблем проводилися **індивідуальні та групові консультації батьків**.

У ході консультування, з одного боку, здійснюється емоційна підтримка батьків, пояснення їхніх почуттів, співпереживання, зворотний зв'язок, а з іншого, відбувається відпрацювання нових, більш ефективних варіантів поведінки, планування змін у житті сім'ї тощо.

Серед напрямів **психолого-педагогічного консультування** важливе місце має консультування батьків дітей з психофізичними порушеннями з приводу ставлення до нездорової дитини, очікувань щодо її майбутнього. Це цілеспрямована спроба конструктивного розв'язання давньої життєвої кризи, яку вся сім'я переживала і переживає з моменту усвідомлення серйозності проблем у розвитку дитини.

Кожна родина реагує на життєву кризу по-своєму. Можна визначити типові способи реагування на різні життєві обставини:

1. Дехто перебільшує складність ситуації, тяжкість симптомів, власну безпорадність, швидко впадаючи у відчай. Інколи люди ніби обирають страждання на все життя, їм дуже важко змінити ставлення до своєї дитини: краще вже постійно жаліти її і себе, ніж зламати цей стереотип. Для таких батьків страждання, відчуття себе жертвою стає єдиним можливим засобом інтерпретації свого життя, його сенсу. Якщо вони раптом позбулися б свого страждання, то у їх житті взагалі нічого б не залишилося.

Порада. Такі батьки все ж чекають, що криза має бути розв'язана, але лише зовнішніми зусиллями (раптом медицина винайде новий препарат, трапиться диво). На себе вони ніякої надії не покладають. Консультаційна робота з такими батьками найчастіше має спрямовуватися на формування активнішої, відповідальної життєвої позиції, пробудження віри у власні сили.

2. Є батьки, які дивують лікарів своїм поверховим, несерйозним ставленням до складних дитячих діагнозів. Це прояв захисної позиції ігнорування кризової життєвої ситуації. Людині дуже страшно подивитися правді в очі, усвідомити, що трапилося, і вона ховається від реальності, відмовляючись її адекватно сприймати. Вона вмовляє себе й оточуючих, що все не так уже й страшно, усе налагодиться.

Порада. Ця позиція не настільки травматична для дитини, як попередня, але також неконструктивна, оскільки не передбачає активних батьківських дій, спрямованих на пошук можливостей лікування та реабілітації. Зусилля психолога-консультанта, який працює з таким дорослим, спрямовані на «легалізацію» того найбільшого страху, який примусив обрати «політику страуса». Цей страх може мати корені у власному дитинстві дорослого, тому знайти його витoki, а потім і належно відреагувати іноді буває дуже важко.

3. Трапляється і таке ставлення до кризи, яке можна назвати волонтаристським. Людина впевнена, що вона все подолає, з усім упорається і дуже швидко. Вона справляє враження впевненої у собі, у власних силах, не чекає допомоги, не потребує підтримки, цілеспрямовано діє, незважаючи на власні сили та можливості, потребуючи й від інших такої ж самовіддачі.

Порада. На перший погляд, це дуже добре, але інколи за таким волонтаризмом стоїть непродуктивне самовиснажування, категорична відмова від власних потреб заради дитини. Режим дня чіткий, їжа корисна, фізичних вправ стільки, скільки радять фахівці, а результат не такий, який мав би бути. Чому? Атмосфера, яку створює така мати навколо своєї дитини, не є затишною, емоційно теплою, спокійною. Щоб по-справжньому любити свою дитину, треба навчитися любити себе, і саме це стає головним завданням психолога-консультанта. Волонтарист поспішає все переробити й змінити, тому що він не приймає передусім себе. Таку людину необхідно навчити слухати свої потреби, свою інтуїцію, навчити терпіння, уміння чекати, уміння не завжди йти проти течії.

4. Деякі батьки мають демонстративне ставлення до кризи, тому спілкування з ними стає випробуванням для фахівців. Вони підкреслено скаржаться, вимагають до себе підвищеної уваги, співчуття. Їм здається, що всі навколо мають опікуватися лише їхніми проблемами. Своєї власної ролі у розв'язанні кризи вони абсолютно не бачать, їм усі винні. Вимагаючи

соціальної підтримки, пілг, допомоги, вони маніпулюють оточуючими і ховаються від власної відповідальності.

Порада. Оскільки ставлення таких дорослих до своєї дитини досить формальне, головна проблема, яку має розв'язувати консультант, полягає у пробудженні справжнього інтересу до батьківської ролі. Це нелегко, адже демонстрант завжди зацікавлений лише собою. Катализатором пробудження власної відповідальності може стати батьківська група, у якій обговорюються подібні проблеми, де є можливість опинитися в центрі уваги, поділитися досвідом.

5. Ті дорослі, які мають реалістичне ставлення до життєвої кризи, знають із власного досвіду, що безвихідних ситуацій не буває, час усе лікує, людина до всього пристосовується. Вони й раніше виходили з будь-якої скрути, і тепер також знайдуть оптимальне рішення. Не можна сказати, що такі люди не страждають. Вони теж гостро переживають кризу народження нездорової дитини, але ніколи не втрачають віри в себе. Криза розглядається ними як випробування, новий досвід. Кожна життєва ситуація стає полігоном для навчання, для відкриття в собі нових можливостей, невипробуваних ресурсів. Вони шукають виходу на новий смисл життя, гнучко відмовляючись від нереальних на сьогодні життєвих планів і водночас будуючи нові плани. Думаючи про дитину, не забувають і про власну професійну

реалізацію в нових умовах, які мають певні обмеження.

Як свідчить досвід, найчастіше об'єктами скарг батьків, які звертаються за допомогою до психолога, є:

- порушення психічного здоров'я дитини (висока тривожність, емоційні порушення, гіперактивність, порушення уваги тощо);
- порушення поведінки (проблеми у взаємовідносинах з педагогами, однокласниками,

батьками);

- невідповідність поведінки дитини віку, психічним або моральним нормам (інфантильність, агресивність, пасивність тощо);
- виражені індивідуальні особливості дитини.

Часто батьки намагаються порівнювати досягнення та особистісні якості своїх дітей, використовуючи для цього більш успішних однолітків, поняття ідеальної норми («Дитина у твоєму віці повинна бути...») або (достатньо рідко) – ідеального себе: «Я у твоєму віці...». Корисними для таких батьків є відповідні вправи, наприклад, «Ідеальна дитина» (див. додаток Г).

Особливу увагу потрібно приділили психолого-педагогічному супроводу неповних родин. Цю категорію сімей можна віднести до групи ризику щодо виникнення проблем у вихованні дитини.

Найчастіше зустрічаються неповні сім'ї, де дитину виховує сама мати. Звичайно, матерям важко виховувати дитину внаслідок невпорядкованості особистого життя. Вони часто обмежують свої можливості в задоволенні духовних, культурних потреб. Діти в таких родинах часто страждають від недогляду, відсутності повноцінного спілкування з матір'ю, іноді зовсім не знають батька. Деякі матері категорично заперечують, щоб дитина бачилася з батьком, вважаючи, що він негативно впливає на виховання, стан здоров'я, нервову систему дитини. Усе це, звичайно, позначається на формуванні особистості дитини (діти з таких сімей більш знервовані, закомплексовані).

Аналіз соціально-комунікативних проблем, з якими частіше звертаються матері, що самі виховують дитину, показав, що основними серед них є такі:

- особисті проблеми дитини (чуттєвість, боязкість, страхи, емоційна неврівноваженість, неадекватна поведінка, відсутність інтересів: «Нічого його не цікавить», «Нічим не хоче займатися» тощо);
- проблеми взаємовідносин матері й дитини (конфліктність у родині, негативізм дитини, асоціальна поведінка, дефіцит уваги в сім'ї (вимагає підвищеної уваги вдома, егоцентризм) або емоційна ізоляція в сімейному оточенні);
- проблеми взаємовідносин дитини з іншими людьми – дорослими, однолітками, наприклад, суперництво («Хоче завжди бути першим», «Завжди є джерелом конфліктів» тощо) або, навпаки, ізолюваність, труднощі у спілкуванні, невпевненість у собі;
- проблеми у навчальній діяльності: неухважність, втомлюваність, гіперактивність, небажання вчитися, неорганізованість, несамостійність тощо.

Серед основних причин виникнення вищевказаних проблем у неповній родині визначено такі:

- *тривожність матері*, при цьому її тривожна активність, як правило, блокує ініціативу самої дитини; діти таких матерів є невпевненими в собі, нерішучими, пасивними, бояться світу, чекають підтримки та допомоги з боку матері;
- *почуття провини матері перед дитиною*: мати дозволяє дитині маніпулювати собою, бере на себе відповідальність за її дії, оберігає дитину від труднощів, неадекватно оцінює її діяльність; часто в такої матері спостерігаються депресивні прояви;
- *домінування матері*, при цьому часто спостерігається занадто висока вимогливість до результатів діяльності, успіхів дитини, порівняння її з однолітками;
- *негативне ставлення матері до дитини*: дитина для матері є джерелом труднощів, невпорядкованості особистого життя, часто дитина не виправдовує очікувань тощо.

У процесі індивідуально-групової роботи з неповними сім'ями рекомендовано працювати з педагогічними ситуаціями, які дають можливість опосередковано розв'язувати педагогічні проблеми, що виникають у такій родині. Така робота, звичайно, має педагогічно-освітній характер для батьків (матерів) із метою попередження помилок у вихованні дитини.

Вирішуючи для себе, чи треба звернутися за допомогою до консультанта, батьки мають знати, що не лише довготривала, а й короткочасна праця з психологом відчутно скорочує кількість візитів до лікарів. Відомо також, що навіть якщо батьки будуть звертатися до психолога один раз на місяць чи навіть один раз на два-три місяці після циклу короткочасних занять, це буде підтримувати позитивні результати.

Питання для самоконтролю до теми 5

1. Назвіть найбільш прийнятні форми занять з психосоціального розвитку учнів ЗП(ПТ)О.
2. Назвіть основні принципи побудови тренінгових занять та організації оптимальної взаємодії учасників тренінгу.
3. Сформулюйте особливості використання педагогом (тренером) відкритих запитань. Які ключові слова використовує тренер для формулювання відкритого запитання?
4. Назвіть основні принципи організації роботи з батьками в ЗП(ПТ)О.
5. Надайте рекомендації батькам учнів з особливими освітніми потребами щодо ставлення до дитини, очікувань щодо її майбутнього.

Література до теми 5

1. Гречуха І.А. Особливості роботи над професійно-орієнтованими завданнями з курсу «Основи психологічного тренінгу // Професійно-орієнтовані завдання з психології: Навчальний посібник. / За ред. О.Л.Музики. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2019. С. 319-346.
2. Журавель Т. В., Лях Т. Л. Використання інтерактивних методів у програмах з формування здорового способу життя // Основи громадського здоров'я: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / [Т. П. Авельцева, Т. П. Басюк, О. В. Безпалько та ін.] ; за заг. ред. О. В. Безпалько. – Ужгород : ВАТ «Патент», 2018. – С. 152–216.
3. Краєва О.А. Подолання кризи ідентичності підлітків: тренінговий курс: Навчально-методичний посібник. Київський університет імені Бориса Грінченка. – 2021. 112с.

ПЕРЕЛІК ТЕМАТИКИ ТВОРЧИХ ВИПУСКНИХ РОБІТ

1. Переваги інклюзивного навчання для учасників освітнього процесу ЗП(ПТ)О.
2. Перспективні напрями розвитку інклюзії в умовах професійної (професійно-технічної) освіти.
3. Основні аспекти та принципи поняття безпечного освітнього середовища: психологічний, екологічний, інформаційний.
4. Умови формування інклюзивного середовища у ЗП(ПТ)О.
5. Принципи Універсального дизайну та розумного пристосування в освіті.
6. Рекомендації щодо створення в ЗП(ПТ)О інклюзивного освітнього середовища з урахуванням принципів універсального дизайну та розумного пристосування.
7. Принципи командного підходу у роботі із здобувачами освіти з особливими освітніми потребами.
8. Алгоритм складання індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану здобувача освіти з особливими освітніми потребами.
9. Сутність та принципова відмінність понять «адаптація» та «модифікація».
10. Складнощі та ризики використання адаптації та модифікації для професійної (професійно-технічної) освіти.
11. Педагогічна підтримка здобувачів освіти, які мають труднощі у навчанні.
12. Педагогічна підтримка здобувачів освіти, які мають затримку психічного розвитку.
13. Педагогічна підтримка здобувачів освіти із порушеннями сенсорних аналізаторів (зору, слуху).
14. Педагогічна підтримка здобувачів освіти із порушеннями опорно-рухового апарату.
15. Педагогічна підтримка здобувачів освіти з емоційно-вольовими порушеннями та осіб з аутизмом.
16. Підготуйте загальні рекомендації для педагогів щодо педагогічної підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (за нозологією).
17. Показники та алгоритм оцінки якості інклюзивного середовища.
18. Використання технології «Індекс інклюзії» для оцінки розвитку інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Вставте пропущене:

Індивідуальну програму розвитку переглядають не рідше ніж _____ та обов'язково враховують під час освітнього процесу в інклюзивному класі

- а) раз на рік
- б) двічі на рік
- в) тричі на рік
- г) щомісяця

2. В якому документі вперше на законодавчому рівні визначено поняття: інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальний навчальний план, індивідуальна програма розвитку, розумне пристосування, універсальний дизайн у сфері освіти:

- а) Закон України «Про освіту» (2017)
- б) Закон України «Про професійно-технічну освіту» (1998)
- в) Конституція України
- г) Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (2019)

3. Зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі - учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання – це:

- а) адаптація
- б) пристосування
- в) модифікація
- г) налаштування

4. Хто НЕ є членом команди психолого-педагогічного супроводу здобувача освіти з особливими освітніми потребами:

- а) майстри виробничого навчання
- б) кухар
- в) асистент викладача
- г) керівник фізичного виховання

5. Яке визначення інклюзивного навчання є найбільш повним:

- а) гнучка, індивідуалізована система навчання дітей з особливостями психофізичного розвитку в умовах масової загальноосвітньої школи за місцем проживання
- б) створення для дитини індивідуального навчального плану
- в) забезпечення дитини медико-соціальним і психолого-педагогічним супроводом під час навчально-виховного процесу
- г) створення середовища, яке відповідає потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку

6. Що НЕ є компонентом Психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами під час освітнього процесу у закладах професійної (професійно-технічної) освіти:

- а) змістовий компонент
- б) навчально-організаційний компонент
- в) психологічний компонент
- г) соціальний компонент

7. Інклюзивна освіта — це:

а) система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та право навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу

б) фізичне залучення дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх навчальних закладів

в) створення в загальноосвітньому закладі безбар'єрного середовища (пандуси, тифло-, сурдоприлади, освітлення, спеціальних технічних засобів тощо), позитивного психологічного клімату

г) співпраця загальноосвітнього навчального закладу з фахівцями для надання спеціальних послуг відповідно до різних освітніх потреб дітей.

8. Командний підхід – це (оберіть зайве твердження):

а) Опора на реальні міжособистісні соціальні відносини, процеси, явища

б) Співпраця з батьками

в) Педагогічна взаємодія, орієнтована на область підсвідомості

г) Створення сприятливої атмосфери в колективі

9. Яким нормативним документом визначено категорії (типи) особливих освітніх потреб (труднощів) здобувачів освіти?

а) Законом України «Про освіту» (2017)

б) Постановою Кабінету Міністрів України . № 765 від 21 липня 2021 р. «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами»

в) Конституцією України

г) Конвенцією про права дитини (1989)

10. Визначте фактори, які гальмують розвиток інклюзивного навчання в Україні:

а) усі відповіді вірні

б) невідповідність педагогів до навчання дітей з особливими освітніми потребами

в) систему суспільного ставлення до осіб з порушеннями розвитку

г) процеси стихійної інтеграції дітей з особливими освітніми потребами до загальноосвітніх закладів

ВИСНОВКИ

1. Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О як складова Єдиної освітньо-цифрової екосистеми БІНПО забезпечує органічну цілісність змісту підвищення кваліфікації педагогів в курсовий (атестаційний) період, науково-методичного супроводу у міжкурсовий (міжатестаційний) період, самостійної, дослідницької діяльності, спрямованої на розвиток інклюзивної професійної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О та впровадження технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Структурно-функціональна модель розвитку інклюзивної компетентності фахівців ЗП(ПТ)О поєднує інтелектуальний, науковий, професійний, освітній, технологічний потенціал суб'єктів мережевого освітньо-цифрового середовища, передбачає використання цифрових, андрагогічних та інтерактивних технологій у віртуальному просторі БІНПО.

2. Навчальні заняття на курсах підвищення кваліфікації Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти спрямовано на розвиток готовності педагога до втілення практичних ідей інклюзії, застосування технологій інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, формування безпечного та інклюзивного освітнього середовища. Зміст навчальних занять є диференційованим відповідно до змісту та специфіки педагогічної діяльності фахівців ЗП(ПТ)О.

3. Для задоволення професійних запитів та потреб фахівців ЗП(ПТ)О стосовно впровадження сучасних технологій інклюзивного навчання БІНПО розроблено та впроваджено науково-методичний супровід безперервного професійного розвитку педагогів у міжкурсовий (міжатестаційний) період. Змістовна та адресна науково-методична підтримка педагогічним працівникам ЗП(ПТ)О забезпечується впровадженням короткострокових тематичних курсів.

4. Безперервний професійний розвиток фахівців ЗП(ПТ)О у міжкурсовий (міжатестаційний) період відбувається через комплекс науково-методичних заходів: науково-практичні семінари, Інтернет-конференції (ЧАТ, вебінари), навчальні тренінги, форуми, фестивалі, інтерактивні спілкування тимчасових творчих колективів.

5. Педагогічні працівники ЗП(ПТ)О включені до мережевого простору Єдиної екосистеми БІНПО, що передбачає надання дорадницької консультативної фасилітативної допомоги, вивчення й поширення кращих освітніх практик організації інклюзивного навчання в ЗП(ПТ)О. Єдина освітньо-цифрова екосистема БІНПО включає Школу педагогічного коучингу та її цифровий двійник – Віртуальну школу педагогічного коучингу, Консалтинговий центр, онлайн-консультпункт «Новітні виробничі технології», інформаційно-аналітичний ресурс «Методична скарбничка», онлайн-центр психологічної підтримки «ReVita», онлайн-Академію цифрових технологій, цифрову бібліотеку БІНПО, цифрові навчальні курси, цифрові програмно-методичні комплекси, персональні вебресурси викладачів, власний сайт БІНПО (<https://binpo.com.ua/>), власний ютуб-канал (<https://t1p.de/six2k>), телеграм-канал (https://t.me/binpo_umo), віртуальні рубрики на сайті БІНПО для неформальної освіти та професійного розвитку фахівців.

ГЛОСАРІЙ КЛЮЧОВИХ СЛІВ

Адаптація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) — зміна методів і способів навчання, рівня складності завдань з урахуванням індивідуальних потреб учнів з особливими освітніми потребами (далі — учні) без зміни загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Безпечне освітнє середовище — сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпечності та якості харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території та в приміщеннях закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин (*Закон України «Про освіту»*).

Індивідуальний навчальний план — документ, що визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми з метою реалізації його індивідуальної освітньої траєкторії та розробляється закладом освіти у взаємодії із здобувачем освіти за наявності необхідних для цього ресурсів (*Закон України «Про освіту»*).

Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників (*Закон України «Про освіту»*).

Індивідуальна освітня траєкторія — персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план (*Закон України «Про освіту»*).

Індивідуальна програма розвитку — документ, що забезпечує індивідуалізацію навчання особи з особливими освітніми потребами, закріплює перелік необхідних психолого-педагогічних, корекційних потреб/послуг для розвитку дитини та розробляється групою фахівців з обов'язковим залученням батьків дитини з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання (*Закон України «Про освіту»*).

Інклюзивне освітнє середовище — сукупність умов, способів і засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей (*Закон України «Про освіту»*).

Комплексна оцінка — збір та інтерпретація інформації про особливості розвитку особи з метою визначення її особливих освітніх потреб та ви-значення її освітніх труднощів, розроблення рекомендацій щодо її індивідуальної освітньої траєкторії, модифікації чи адаптації освітньої програми (навчальних предметів), організації освітнього середовища, особливостей організації надання психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових послуг (*постанова КМУ № 493 від 29.04.2022*).

Корекційно-розвиткові послуги (допомога) — комплексна система заходів супроводження особи з особливими освітніми потребами у процесі навчання, спрямованих на корекцію порушень шляхом розвитку особи-стості, її пізнавальної діяльності, емоційно-вольової сфери та мовлення (*Закон України «Про освіту»*).

Медіатека — бібліотека цифрових носіїв інформації або комп'ютерного та мультимедійного обладнання, підключеного до інтернету, що використо-вується під час освітнього процесу (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної*

середньої освіти).

Модифікація змісту навчального предмета (інтегрованого курсу) — зміна змісту (шляхом спрощення, виключення, об'єднання тощо) навчання з урахуванням особливих освітніх потреб учнів зі зміною загального обсягу навчального навантаження та очікуваних результатів навчання (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Освітні труднощі — труднощі у навчанні, які впливають на процес здобуття освіти та результати навчання здобувачів освіти відповідного року навчання (*постанова КМУ № 493 від 29.04.2022*).

Особа з особливими освітніми потребами — особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту (*Закон України «Про освіту»*).

Оцінка потреби учня/учениці в наданні підтримки (далі — оцінка) — процес визначення потреби учня/учениці в наданні йому підтримки в освітньому процесі та її рівня (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Підтримка в освітньому процесі — підтримка, що надається здобувачам освіти постійно або тимчасово та передбачає створення для них сприятливих для навчання умов у закладі освіти, а також здійснення додаткових заходів, спрямованих на подолання їхніх освітніх труднощів, зокрема тих, що виникли внаслідок психологічної травми (*постанова КМУ № 493 від 29.04.2022*).

Психолого-педагогічні послуги — комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку особи з особливими освітніми потребами, що передбачені індивідуальною програмою розвитку та надаються педагогічними працівниками закладів освіти, інклюзивно-ресурсних центрів, іншими фахівцями (*Закон України «Про освіту»*).

Психолого-педагогічний супровід — комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, передбачених індивідуальною програмою розвитку (*Закон України «Про освіту»*).

Ресурсна кімната — спеціально облаштована кімната (частина кімнати), що має відповідний розподіл функціональних зон, призначена для розвитку учнів з особливими освітніми потребами, гармонізації їхнього психоемоційного стану та психологічного розвантаження, надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг (занять) (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Рівні підтримки — обсяг тимчасової або постійної підтримки учнів в освітньому процесі відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, що надається в закладі освіти (*Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти*).

Розумне пристосування — запровадження, якщо це потрібно в конкретному випадку, необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами (*Закон України «Про освіту»*).

Універсальний дизайн — дизайн об'єктів фізичного оточення, програм та послуг, максимально придатний для використання всіма групами населення без необхідності додаткової адаптації чи спеціального дизайну. Універсальний дизайн не виключає допоміжних пристроїв для конкретних груп осіб з інвалідністю, де це необхідно (*Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаптивне управління: трансформація в закладах освіти різного рівня організації та результативність його практичного впровадження. Кол. Монографія: Г.В. Єльнікова, І.П. Анненкова, Г.Ю. Кравченко, С.Г. Немченко, В.С. Ульянова; за заг. і наук. ред Г.В. Єльнікової. Харків: Мачулін, 2021. 398 с.
2. Бойчук Ю.Д. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: теоретико-методичні аспекти. Харків: ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2014. 197 с.
3. Васильєва Г.І., Любарець В.В. Термінологічний словник-інклюдія. Київ: Міленіум. 2018. 42с. URL: https://uvu.org.ua/wpcontent/uploads/2021/09/Terminology_2.pdf
4. Індекс інклюдії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикєєва О., Софій Н., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І. Київ: ТОВ «Видавничий дім "Плеяди"». 2013. — 96 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3016/1/Sofiy_N_Index_Inklus_ZNZ.pdf
5. Інклюзивне навчання: інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти/ упорядники Н. Софій, Ю. Найда, URL: https://knowledge.org.ua/wpcontent/uploads/2020/08/School_inclusive_education_brochure2019.pdf
6. Колупаєва А. А. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок». 2019. 304 с. URL: [http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20\(Kolupaieva_Taranchenko\).pdf](http://interactive.ranok.com.ua/upload/file/%D0%98%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D0%B8%D1%8F/Navch%20ditei%20z%20osobl%20osvitnimy%20potrebamy%20v%20inkl%20seredovishchi%20(Kolupaieva_Taranchenko).pdf)
7. Кучерак І.В. Інклюзивне навчання у закладах професійної освіти: навчально-методичний посібник. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПНУ. 2022. URL:<https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2022/12/Посібник-Кучерак-ІВ.pdf>
8. Методичні рекомендації для закладів загальної середньої освіти щодо визначення освітніх труднощів І рівня підтримки в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти /уклад. Л.Прохоренко, Н. Ярмола та інші. URL: <https://ispukr.org.ua/wp-content/uploads/2021/12/Метод.-рекомендації для ЗЗСО.pdf>
9. Навчальний курикулум з інклюзивної освіти: Теорія та методика інклюзивного навчання /Уклад. Л.М.Сидорів, за ред. С.М.Сидоріва. Івано-Франківськ: видавець Кушнір Г.М. 2020. 235с. URL: <http://inclusion.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-3.pdf>
10. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. Ред. М. Порошенко та ін. Київ. 2018. 252с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvenavchannya/posibniki/Inclusive_study_Sep17.pdf
11. Пашенко О. В., Гриценко І. А., Софій Н. З. Інклюзивна освіта в умовах професійно-технічного навчального закладу: Навчально-методичний посібник. Київ: Арт Економі. 2012. 184 с. URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/cipo/kaf_derj_slug/material_diyaln/inklyuzivna%20osvita.pdf
12. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта. Навчальний посібник. Київ, ТОВ «Агенство Україна». 2019. 3000с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvenavchannya/posibniki/inklyuziyavnz.pdf>
13. Светлакова О. Ю. Індекс інклюдії як система оцінки якості інклюзивної освіти для дітей з особливостями психофізичного розвитку / О. Ю. Светлакова. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія: Соціально-педагогічна.* 2019. Вип. 20(1). С. 217-225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znkp_sp_2012_20%281%29__28

Додаткові ресурси

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник /А. А. Колупаєва та ін. Харків: Видавництво «Ранок», 2019. 216 с. URL: http://irc.kuprda.gov.ua/files/docs/2020/19015_Asistent_vchitelya_u_zakladi_ZSO_z_inklyuzivnoyu_.pdf
2. Гладуш В.А. Ретроспектива підготовки педагогічних кадрів в Україні для формування освітніх послуг в умовах спеціальної освіти. Тенденції та проблеми управління закладами освіти: виклики XXI століття. Монографія. Київ, 2021. 285 с. С. 242-251.
3. Дослідження якості інклюзивного навчання для дітей з особливими освітніми потребами: грудень – грудень 2020-січень 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/wpcontent/uploads/2021/04/Doslidzhennya-yakosti-inklyuzivnoi-osviti.pdf>
4. Кляйн В., Шилонова В., Гладуш В.А. Індивідуальний підхід у забезпеченні психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання в школах Словаччини: досвід, перспективи. Київ: ТОВ «Альфа-ПК», 2020. С. 23-35.
5. Кучерак І., Петрушак О. Інтегровані заняття у системі інклюзивного навчання: досвід, реалії та перспективи. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка. 2021. Вип. 3(47). С. 121-127.
6. Організація першого рівня підтримки для дитини в закладі загальної середньої освіти: навчально-методичний посібник /КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР. за ред. О. С. Голентовської. Житомир. КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР, 2022. 127 с.
7. Хренова В. В. Інклюзивна освіта в умовах нової української школи: проблеми та перспективи. Освіта та педагогічна наука. 2020. № 1 (173). С. 3-13. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5991/2020%20>
8. Царькова О. В., Прокоф'єва О. О. Порушення психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами: нозологія, психолого-педагогічний контекст. Довідник для педагогічних працівників і батьків, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. С. 18-82. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/9920/1/ЦОВПОО-ВАБ.pdf>

Інтернет – ресурси

1. Декларація ООН про права інвалідів. 1975. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_117#Text
2. Загальна декларація ООН з прав людини. 1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
3. Саламанська декларація та Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Саламанка. Іспанія, 7-10 червня 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text
4. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. 1991 №21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
5. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
6. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Закон України «Про професійно-технічну освіту» 1998 №103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text>
7. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року). Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку забезпечення допоміжними засобами для навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах освіти» №1289 від 9 грудня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1289-2020-p#n10>

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» від 10.07.2019 №636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2019-п#n8>

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15.09.2021 №957. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text>

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 №545 «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-п#Text>

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2021 р. № 765 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/765-2021-%D0%BF#Text>

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 №493 «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/493-2022-п#Text>

14. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів. URL: <https://ircenter.gov.ua>

ОРІЄНТОВНІ ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ВИПУСКНИХ РОБІТ З ПИТАНЬ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В ЗП(ПТ)О

1. Психолого-педагогічний супровід та підтримка здобувачів освіти з особливими освітніми потребами

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Теоретичні аспекти психолого-педагогічного супроводу та підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами (за нозологіями) в закладах професійної освіти

1. Нормативно-правове забезпечення психолого-педагогічного супроводу та підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Термінологічні визначення
2. Сутність та зміст педагогічної підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах професійної освіти
3. Принципи та особливості організації навчання здобувачів освіти з особливими потребами (за нозологіями)

II. Практична частина. Практичні аспекти реалізації педагогічної підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

2.1. Підготуйте загальні рекомендації для педагогів щодо педагогічної підтримки здобувачів освіти з особливими потребами (за нозологіями). Рекомендації доцільно оформити у вигляді таблиці.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

2. Використання модифікацій та адаптацій у роботі зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Теоретичні аспекти адаптації та модифікації в умовах ЗП(ПТ)О

1. Нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти осіб з особливими освітніми потребами в умовах ЗП(ПТ)О. Категоріальні визначення
2. Сутність, принципи та завдання модифікації та адаптації
3. Психолого-педагогічні адаптації та модифікації в умовах професійної освіти
4. Модифікації та адаптації змісту навчальної програми (інтегрованого курсу)
 1. Адаптації середовища. Використання спеціального обладнання

II. Практична частина. Практичні аспекти використання адаптації та модифікації в ЗП(ПТ)О

2.1. Розробіть для конкретного учня адаптації та (або, за потреби) модифікації навчальної програми (інтегрованого курсу). Які є складнощі та ризики використання адаптації та модифікації для професійної освіти? Чому варто вкрай обережно підходити до впровадження адаптації та модифікації у закладах професійної освіти? Дайте розгорнуту обґрунтовану відповідь.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

3. Розвиток та оцінка інклюзивного середовища. Універсальний дизайн

Зміст

Вступ

- I. Теоретична частина. Теоретичні аспекти розвитку інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О
1. Сучасне нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в умовах ЗП(ПТ)О. Принципи рівних можливостей та доступності
 2. Основні термінологічні визначення та особливості організації інклюзивного середовища в закладі освіти
 3. Бар'єри в освіті
 4. Принципи та стратегії універсального дизайну та розумного пристосування
 5. Адаптації та модифікації як умова розвитку інклюзивного середовища
 6. Оцінка інклюзивного середовища. Індекс інклюзії

II. Практична частина. Практичні аспекти розвитку та оцінки інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О.

2.1. Наведіть та обґрунтуйте приклади бар'єрів, які заважають створенню безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні. Як за допомогою технології універсального дизайну можливо усунути ці бар'єри? Наведіть та обґрунтуйте приклади.

2.2. Наведіть приклади використання адаптації та модифікації для усунення бар'єрів у навчання учнів з особливими освітніми потребами.

2.3. На основі методики «Індекс інклюзії» складіть план оцінки та оцініть рівень розвитку інклюзивного середовища Вашого закладу.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

4. Організація роботи команди психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах ЗП(ПТ)О

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Загальні підходи до організації психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах ЗП(ПТ)О

1. Нормативно-правове забезпечення психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в умовах ЗП(ПТ)О
2. Командний підхід. Організація та зміст діяльності команди психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами
3. Методика складання індивідуальної програми розвитку здобувача освіти з особливими освітніми потребами
4. Модифікації та адаптації змісту навчальних програм (інтегрованих курсів)

II. Практична частина. Алгоритм розробки індивідуальної програми розвитку.

2.1. Відповідно до нормативних документів, розробіть індивідуальну програму розвитку конкретного здобувача освіти з особливими освітніми потребами. Зазначте склад команди психолого-педагогічного супроводу цього учня, вкажіть завдання та напрями діяльності кожного члена команди. Визначте доцільність використання адаптацій та (або) модифікацій.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

5. Принципи, сучасні тенденції та стратегії впровадження інклюзивного навчання в умовах ЗП(ПТ)О

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Науково-теоретичні засади впровадження інклюзивного навчання в практику роботи закладу професійної (професійно-технічної) освіти

1. Сутність, принципи та завдання інклюзивного навчання в Україні
2. Сучасне нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами в ЗП(ПТ)О
3. Напрями та зміст діяльності учасників навчально-виховного процесу в умовах інклюзивного навчання
4. Командний підхід. Організація та зміст діяльності команди психолого-педагогічного супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

II. Практична частина. Технології інклюзивного навчання.

2.1. Сформулюйте та проаналізуйте основні переваги та недоліки традиційної, спеціальної та інклюзивної освіти. Відповідь доцільно оформити у вигляді таблиці.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

6. Формування готовності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О до інклюзивного навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Науково-теоретичні засади розвитку інклюзивної компетентності фахівця професійної (професійно-технічної) освіти

1. Інклюзивна освіта та готовність педагогічних працівників до реалізації її завдань як педагогічна проблема
2. Сутність поняття «Інклюзивна компетентність педагога» відповідно до нормативно-правових документів
3. Система роботи закладу освіти щодо формування та розвитку інклюзивної компетентності фахівців

II. Практична частина. Методика формування інклюзивної компетентності фахівця професійної (професійно-технічної) освіти.

2.1. Складіть орієнтовний план діяльності щодо формування особистої інклюзивної компетентності. Використовуйте ресурси та напрями діяльності: підвищення кваліфікації педагогічних працівників (курсний період), методична діяльність у міжкурсний (міжзастаційний) період, участь у дослідно-експериментальній, проєктній діяльності тощо.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

7. Створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О

Зміст

Вступ

I. Теоретична частина. Загальні засади створення безпечного та інклюзивного середовища в ЗП(ПТ)О.

1. Сучасне нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в умовах ЗП(ПТ)О

2. Основні термінологічні визначення щодо безпечного та інклюзивного середовища в закладі освіти
3. Принципи та стратегії універсального дизайну та розумного пристосування
4. Адаптація та модифікація в інклюзивному середовищі

II. Практична частина. Практичні аспекти створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О

2.1. Наведіть та обґрунтуйте приклади бар'єрів, які заважають створенню безпечного та інклюзивного освітнього середовища в ЗП(ПТ)О: фізичні, інформаційні, інституційні, ментальні.

2.2. На основі аналізу середовища Вашого навчального закладу оцініть рівень розвитку організаційної культури, освітньої політики та комунікації, інклюзивної практики з позицій того, наскільки вони відповідають вимогам безпечного та інклюзивного середовища. Складіть рекомендації або план заходів щодо розвитку інклюзивного середовища.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАПИТІВ ТА ПОТРЕБ ФАХІВЦІВ ЗП(ПТ)О СТОСОВНО ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

1. Ваше ставлення до інклюзивного навчання:

а) позитивне; б) невизначене; в) негативне.

2. Чи працюєте Ви з учнями з особливими освітніми потребами?

Так

Ні

3. Якщо НІ, як би Ви поставилися до того, щоб у Вашій навчальній групі навчалися учні з особливими потребами?

А) позитивно; б) негативно; в) для мене це не має значення

4. Якщо ТАК, з якими саме категоріями дітей з особливими потребами Ви працюєте?

- зі зниженим слухом
- глухі
- зі зниженим зором
- сліпі
- з порушеннями опорно- рухового апарату
- церебральний параліч
- з порушеннями мовлення
- із затримкою психічного розвитку
- розумово відсталі легкого ступеня
- помірна та тяжка розумова відсталість
- аутизм
- порушення емоційно- вольової сфери
- синдром порушення уваги в поєднанні з гіперактивністю
- інші види порушення здоров'я
- внутрішньо переміщені особи
- особи, які мають стресову реакцію на військові дії, ПТСР
- особи, які втратили близький під час військових дій
- особи, які мають мовні проблеми
- особи, які мають проблеми адаптації

5. Чим, на Вашу думку, цікава інклюзивна діяльність:

- А. цікаво створити щось своє, незвичайне, краще, ніж було;
- Б. підвищується інтерес до навчання і виховання;
- В. зростає авторитет серед батьків і учнів;
- Г. радує підтримка адміністрації, рівноправні відносини з нею;
- Д. можна отримати новий статус серед колег, повага до новаторства;

- Е. в новаціях повніше реалізується свій досвід, сили і здібності;
Ж. зростає самоповага, формується новий погляд на себе.

Ваш варіант _____

6. Підкресліть внутрішні суперечності, які можливо виникають у Вас стосовно реалізації інклюзивного навчання:

- А. нові ідеї складно практично реалізувати;
Б. неминучі невдачі, помилки, а це неприємно;
В. складно доводити почате до кінця: частіше перемагає звичне;
Г. не вистачає волі і терпіння довести нове до досконалості, тому часто починаєш і кидаєш;
Д. немає впевненості, що нове принесе практичну користь;
Е. неминуча втрата часу для роботи по-новому, немає компенсації за новаторські зусилля;
Ж. часто оволодівають сумніви: а чи зможу я це нове застосувати.

Ваш варіант _____

7. Чи маєте Ви прагнення поглиблювати знання з проблем інклюзивного навчання:

- а) так, цілком; б) так, у зв'язку з навчальними вимогами; в) частково; г) ні

8. Чи згодні Ви отримати додаткову освіту, якщо інклюзивне навчання було б запроваджено у Вашому закладі?

- а) так; б) ні; в) складно відповісти

9. Чи погодилися б Ви працювати в інклюзивній групі, враховуючи те, що Ви отримаєте відповідне навчання (курси підвищення кваліфікації)?

- А) так; б) ні; в) складно відповісти

10. На Вашу думку, чи готовий заклад, у якому Ви працюєте, створити умови для впровадження інклюзивного навчання?

- А) так; б) частково; в) ні

11. Чи будете Ви підтримувати процес запровадження інклюзивного навчання у Вашому навчальному закладі?

- А) так; б) складно відповісти; в) ні

12. Чи є, на Вашу думку, в Україні випадки порушення прав здобувачів освіти з особливими потребами щодо надання їм якісної професійної освіти?

- А) так; б) ні; в) частково

Дорожня карта (покроковий порядок) для організації навчання учня з особливими освітніми потребами в групі закладу професійної (професійно-технічної) освіти

1. Подання заяви до обраного закладу професійної (професійно-технічної) освіти		
Документ про освіту (атестат про повну загальну середню освіту згідно зі встановленим зразком; свідоцтво про базову загальну середню освіту за спеціальною програмою; довідка про закінчення повного курсу навчання за спеціальною програмою)	Отримання висновку медико-соціальної експертизи (професійна підготовка або перепідготовка інвалідів здійснюється з урахуванням медичних показань і протипоказань для наступної трудової діяльності. Допускається застосування альтернативних форм навчання)	Бесіда з вступником з питань вибору професії
2. Навчання здобувачів освіти з особливими освітніми потребами здійснюється на основі Типових навчальних програм		
Організація освітнього процесу (організація інклюзивного навчального, фізичного середовища, використання існуючих у громаді ресурсів, залучення батьків)	Визначення форм та методів навчання	Адаптація робочих навчальних планів з професій та робочих навчальних програм з навчальних предметів
3. Організація інклюзивного навчання передбачає розробку системи надання спеціальних навчальних і фахових (корекційних) послуг для учнів з особливими освітніми потребами.		
Розроблення і подальша реалізація <i>індивідуального навчального плану (за потреби)</i> для здобуття професійно-технічної освіти.	Співпраця з фахівцями для надання додаткових спеціальних послуг з урахуванням потреб учнів	Створення позитивного клімату в ЗПШО та поза його межами
4. Якщо здобувач освіти потребує індивідуального супроводу		
Запровадження за необхідності <i>додаткових штатних одиниць</i> для осіб з інвалідністю та учнів з особливими освітніми потребами, які потребують індивідуального супроводу		
5. Після закінчення навчання в ЗПШО учні з особливими освітніми потребами отримують документи про освіту, відбувається працевлаштування		

ВПРАВА „ІДЕАЛЬНА ДИТИНА”

Батькам пропонується побудувати модель ідеальної дитини: ”У кожного батька є певна модель ідеальної дитини. Напишіть у стовпчик п’ять якостей ідеальної дитини. Оцініть кожну якість своєї власної дитини, якщо ідеальна якість буде дорівнювати 100 %. Наприклад, ви записали такі якості, як розум, доброта, слухняність, активність, самостійність; ці якості у власної дитини оцініть в умовних відсотках – 81 %, 64 %, 57 %, 87 %, 32 %.

А тепер уявіть себе дитиною того ж віку. Пригадайте найбільш яскраві картинки з дитячих років, пригадайте деталі, діалоги, свої емоційні хвилювання та хвилювання своїх друзів, знайомих.

Оцініть ступінь вираження визначених якостей у себе, коли Ви були дитиною відповідного віку. Порівняйте отримані числа.”

Після проведення цієї процедури обговорюються такі питання:

1. Що Ви відчували, коли уявляли ідеальну дитину та порівнювали її зі своєю власною дитиною?
2. Наскільки Ваша дитина відповідає вашим уявленням та сподіванням? Чому Ваша дитина не відповідає вашим сподіванням? Якщо в цьому хтось винен, хто саме і чому?
3. Чи здатні Ви прийняти власну дитину такою, яка вона є?
4. Які хвилювання Ви відчули, коли уявили себе дитиною? Чи схожа на Вас ваша дитина?
5. Що, на Ваш погляд, найбільш цінне у спілкуванні дітей та батьків?